

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**НАУКА, ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної конференції

***23–24 вересня 2022 р.
м. Одеса***

Одеса
Інститут інноваційної освіти
2022

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
Н34

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

Н34 Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект :
Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23–24 вересня
2022 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної
інформатики НАН України. – Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2022. – 128 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Нємкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2022
© Інститут інноваційної освіти, 2022
© Друк ФОП Москвін А.А., 2022

Підписано до друку 03.10.2022. Формат 60х84/16.
Віддруковано з готового оригінал-макету.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Charter. Ум. друк. арк. 7,44.
Зам. № 0310/22-6. Тираж 50 прим. Ціна договірна. Виходить українською мовою.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Цифрова друкарня «Copy Art».
69095, Запоріжжя, просп. Соборний, 109. Тел.: (061) 708-08-80
Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

¹ Відповідає п. 8 Порядку присудження (позбавлення) наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. №1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. №882 «Про питання стипендіального забезпечення»

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Вінійчук А.А.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Криворізького державного педагогічного університету

науковий керівник: **Мантуленко С.В.,**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання

Криворізького державного педагогічного університету

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКЕРО-ГОРІЛЧАНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

В Україні сфера виробництва та реалізації алкогольних напоїв є однією з найбільш динамічних секторів спиртопродуктового комплексу (СПК) країни, а діяльність суб'єктів господарювання лікєро-горілчаної промисловості вважається рентабельною та ефективною. Постійне підвищення вимог міжнародних стандартів до якості алкогольної продукції та загострення конкуренції серед вітчизняних підприємств-виробників всередині економічної галузі продукує, з одного боку, покращення рівня якості лікєро-горілчаних виробів, а з іншого боку, збереження українськими підприємствами своєї конкурентоспроможності на міжнародному та національному ринках алкогольної продукції.

Проблематика розвитку спиртової та лікєро-горілчаної промисловості в Україні та в окремих її регіонах стала об'єктом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених різних галузей – історії, географії, економіки, статистики, серед яких чільне місце посідають наукові праці М. Барановського, Ф. Заставного, Л. Мельника, Є. Нагорного, О. Шаблія та ін.

Сьогодні у науковій літературі можна зустріти декілька понять, які ототожнюються із терміном «лікєро-горілчана промисловість»: «гуральництво», «винокуріння», «винокурна промисловість», «алкогольна промисловість» тощо. Так, у Кембриджському словнику пропонується визначення поняттю «алкогольна промисловість» (англ. *alcohol beverages industry*): «це сегмент комерційної індустрії напоїв, який спеціалізується на виробництві, розподілі та продажі алкогольних напоїв» [5].

У сучасній економічній географії під поняттям «лікєро-горілчана

промисловість» прийнято розуміти підгалузь харчової промисловості, спеціалізацією якої є виробництво спиртних напоїв [1].

На сьогодні в Україні лікero-горілчана промисловість є суттєвим бюджетоутворюючим джерелом національної економіки, проте в умовах реформування АПК відзначається виникнення цілої низки соціально-економічних проблем, які впливають на розвиток цієї економічної галузі:

1) підвищення в Україні показників обігу та споживання контрафактної алкогольної продукції до 40–45% та нелегально виготовленого спирту до 50–55%, що, у свою чергу, призводить до зростання захворюваності та смертності населення у результаті отруєння неякісними спиртними напоями;

2) ескалація контрабанди лікero-горілчаних виробів та відповідно недоотримання державою податкових надходжень від їх реалізації споживачам.

3) перенавантаження лікero-горілчаної галузі нефункціонуючими державними підприємствами, що є структурними компонентами Державного підприємства «Укрспирт», з яких станом на 31 грудня 2021 р. реально працюючими були 12 з 41 виробничих майданчики;

4) зношеність основних фондів переважної більшості підприємств лікero-горілчаної та спиртової галузей на 60–65%.

Вищенаведені проблеми супроводжуються такими галузевими тенденціями, як: по-перше, скорочення внутрішнього попиту на харчовий спирт та лікero-горілчані вироби (відповідно до даних Державної служби статистики України впродовж 2009–2021 р. попит скоротився у 3–4 рази порівняно із попередніми звітними періодами) [2]; по-друге, зменшення обсягів експорту харчового спирту та лікero-горілчаних виробів у 5 разів при скороченні обсягів виробництва вітчизняних лікero-горілчаних виробів у 3 рази та зростанні обсягів імпорту міцного алкоголю на 25% впродовж 2009–2019 рр. [2]. Такі тенденції свідчать про «виживання» лікero-горілчаної промисловості в Україні протягом останнього десятиліття та про необхідність проведення докорінного реформування аналізованого сектору харчової промисловості на із:

– демонополізацією лікero-горілчаної галузі та приватизацією низькопродуктивних та неефективних державних підприємств;

– формуванням прозорості диверсифікованої конкурентоспроможності лікero-горілчаної галузі, що, у свою чергу, передбачало б забезпечення виробництва та реалізації широкого асортименту високоякісного харчового спирту та спиртовмісної продукції з високою часткою доданої вартості [4];

– проведенням повної детінізації лікero-горілчаної та спиртової промисловості та встановленням більш жорсткого законодавства за виготовлення та реалізацію контрафактної алкогольної продукції та контрабанду лікero-горілчаних виробів;

– створенням умов для посилення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств-виробників лікєро-горілочаних виробів; тощо.

Враховуючи це, Кабінет Міністрів України Програму реформування спиртової галузі на 2020–2023 роки, ухвалєну Постановою КМУ від 12 серпня 2020 р. № 699, відповідно до якої було запровадженє системну програму проведення реформ спиртової промисловості включно із лікєро-горілочаною промисловістю, реалізація якої повинна була здійснюватися у два етапи [3]:

1) I етап «Об'єднання підприємств спиртової та лікєро-горілочаної галузі з метою оздоровлення Держпідприємства «Укрспирт», що передбачав повну корпоратизацію ДП «Укрспирт», посилення державного контролю за виробництвом та обігом спирту, розширення асортименту лікєро-горілочаної продукції, що виробляється підприємствами, та нарощування експорту лікєро-горілочаної продукції за кордон;

2) II етап «Проведення демонополізації спиртової галузі та приватизація ДП «Укрспирт», що полягав у запровадженні спрощених умов функціонування підприємств у сфері виробництва харчового спирту та ліквідацію мораторію на імпорєт харчового спирту суб'єктами господарювання приватної форми власності.

Варто зазначити, що проведення приватизації ДП «Укрспирт» є стрижневою складовою подальшого розвитку лікєро-горілочаної та спиртової промисловості в Україні, яка розпочалася у 2020 р. Проте сам процес реформування лікєро-горілочаної промисловості в нашій державі наразі призупинєно, що зумовлено розгортанням повномасштабної війни Російської Федерації проти України у люєтому 2022. Саме війна та її руйнівні наслідки негативно впливають сьогодні і впливатимуть протягом наступних 5–10 років на розвиток лікєро-горілочаної промисловості в Україні. Так, незважаючи на функціонування суб'єктів господарювання лікєро-горілочаної промисловості в умовах війни, навмисне руйнування державою-агресором підприємств даного економічного секєтору у південному та східному регіонах України (станом на III квартал 2022 р. це Херсонщина, Одєщина, Харківщина), а відтак неможливість здійснення податкових надходжень від підприємств до Державного бюджету України, які є працюючими, але перебувають на тимчасово окупованих територіях, призведуть до значного скорочення показників прибутковості, а необхідність відновлення матеріально-ресурсної бази секєтору – до надзвичайних видатків держави та потребування іноземного інвестування.

Проте, попри невизначєність із можливістю подальшого функціонування підприємств лікєро-горілочаного секєтору економіки України, проведення реформ є нагально необхідним, оскільки сприятимє: 1) поступовому зменшенню тінєвого обігу харчового спирту та лікєро-горілочаних виробів та нарощєнню податкових надходжень до Державного бюджету України від

акцизного податку та податку на додану вартість (ПДВ); 2) залученню приватних інвестицій (особливо іноземних) у технічне переоснащення галузі та розвитку виробництва нових видів лікєро-горілочаної продукції; 3) істотному нарощенню обсягів експорту лікєро-горілочаних виробів та харчового спирту за кордон; 3) розвитку суміжних галузей виробництва (наприклад, сільського господарства, виробництва склотари тощо); 4) покращенню показників діяльності підприємств, що на сьогодні входять до складу ДП «Укрспирт».

Таким чином, лікєро-горілочана промисловість є однією з бюджетоутворюючих джерел економіки України, яка поступово розвивається та покращується завдяки розпочатому у 2020 р. процесу реформування спиртової промисловості, однак характеризується цілою низкою проблем, а саме: скороченням обсягів виробництва та реалізації лікєро-горілочаної продукції та руйнуваннями матеріально-технічної бази промислових підприємств у результаті війни в Україні; стрімким зростанням обігу контрафактних алкогольних напоїв та підвищенням контрабанди лікєро-горілочаної продукції; перенавантаженням галузі нефункціонуючими державними підприємствами, що входять до складу ДП «Укрспирт»; істотною зношеністю основних фондів переважної більшості функціонуючих підприємств галузі; тощо.

Вважаємо, що в умовах війни забезпечення функціонування такого важливого сектору економіки як лікєро-горілочана промисловість є надзвичайно важливим, оскільки забезпечує населення робочими місцями, сприяє податковим надходженням до Державного бюджету України, дає змогу залучити іноземні інвестиції у вітчизняні підприємства, нарощувати експорт українських лікєро-горілочаних виробів за кордон тощо. Тому для нашої держави є перспективним та необхідним максимізувати зусилля щодо подальшого реформування та розвитку спиртової та лікєро-горілочаної промисловості, розробивши нову дорожню карту розвитку галузі з урахуванням реалій сьогодення.

Список використаних джерел

1. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки. Навчальний посібник. Ніжин: Лисенко М.М., 2018. 376 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.09.2022).
3. Про затвердження Програми реформування та розвитку спиртової галузі на 2020–2023 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2020 р. № 699. *Офіційний вісник України*. 2020. № 67. Ст. 2156.
4. Черевиков Е. Спиртовая реформа: Модернизировать, чтобы продать не за бесценок. URL: https://zikua.tv/ru/news/2019/12/04/spirtnaya_reforma_modernizirovat_chtoby_prodat_ne_zha_bescenok_948237 (дата звернення: 10.09.2022).
5. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/> (accessed on: 10.09.2022)

Герасименко М.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Криворізького державного педагогічного університету
науковий керівник: **Мантуленко С.В.,**
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання
Криворізького державного педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ШКІЛЬНИХ КУРСІВ ГЕОГРАФІЇ

Останніми роками в Україні активно проводиться процес реформування освітньої галузі. Запровадження у вітчизняних загальноосвітніх закладах концепції Нової української школи (НУШ), в основу якої покладено дитиноцентристську модель, передбачає необхідність поступового переходу педагогом від традиційних методів викладання навчального матеріалу до більш інноваційних та вимагає застосування у ході освітнього процесу сучасних технологій при вивченні учнями шкільних дисциплін, зокрема природничого напрямку. Це зумовлено тим, що сьогодні Державний стандарт базової середньої освіти ставить перед кожним учителем завдання не лише навчити дитину, але й оволодіти мистецтвом створення нової особистості – культурної, творчої, проактивної, інтелектуально розвиненої.

Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що найбільш ефективним для вивчення учнями природничих наук є використання педагогами на своїх уроках інтерактивних технологій навчання, які не лише залучають дітей до активної пізнавальної діяльності та сприяють формуванню в них зацікавленості до навчальної дисципліни, але й утворюють між учителем та кожним учнем відносини взаємодії та співпраці, дружньої кооперації, усуваючи психологічні бар'єри у дитини та несправедливі стереотипи стосовно ролі вчителя в освітньому процесі та організації самих уроків.

Проблематика інтерактивного навчання досліджується багатьма сучасними науковцями та практиками у сфері психології, педагогіки, теорії і методики виховання, серед яких можна відзначити К. Баханову, В. Бурноса, О. Біду, Г. Волошину, Л. Засенку, І. Каньшина, М. Кривченко, О. Пехоту, Л. Пироженку, О. Пометун, Г. Самохіну та ін. Окремим можливостям використання інтерактивних технологій під час вивчення базових шкільних дисциплін присвячено наукові розробки Д. Біди, Л. Богданової, Т. Коберник, В. Корнеєва, І. Маркової та інших дослідників.

У психолого-педагогічній літературі під поняттям «навчання» розуміється організована, двостороння діяльність, спрямованістю якої є максимальне засвоєння та усвідомлення учнями навчального матеріалу, а також подальшого практичного застосування учнями отриманих знань, умінь та навичок [2, с. 120]. Із поняттям «навчання» нерозривно пов'язана

така педагогічна категорія, як «технологія навчання» (англ. *technology of education*), що є упорядкованою сукупністю та послідовністю методів та процесів, які забезпечують реалізацію проєкту дидактичного процесу та досягнення діагностованого результату [1, с. 13].

У сучасній методичній літературі під поняттям «інтерактивна технологія навчання» розуміється спосіб взаємодії усіх учасників освітнього процесу, в ході якого слухачі начального матеріалу перестають грати пасивну роль та активно долучаються до роботи [2, с. 126].

На сьогодні під час викладання в школі курсів географії передбачається застосування педагогами різних методів та технологій інтерактивного навчання, які можна класифікувати на декілька видів: 1) технології кооперативного навчання; 2) технології колективно-групового навчання; 3) технології ситуативного навчання; 4) технології опрацювання дискусійних питань [3].

Вітчизняний науковець О. Падалко пропонує виокремлювати наступні види інтерактивних технологій, використовуваних під час вивчення шкільних курсів географії: 1) тренінг; 2) інсценування; 3) ділові ігри; 4) «мозковий штурм»; 5) диспут; 6) робота в парах; 7) робота в малих групах; 8) мікрофон [3].

Розкриємо особливості використання деяких технологій інтерактивного навчання під час вивчення шкільних курсів географії в загальноосвітніх навчальних закладах.

1. Робота у групах (від 2-х до 6-ти осіб) полягає у наданні можливості учням на уроках географії брати активну участь в дискусії та обговоренні поставлених питань. У ході застосування на уроках географії в школі інтерактивної технології «робота у групах» вчителю слід належно організувати учнів, а саме: 1) чітко сформулювати завдання до навчальної теми; 2) обговорити з учнями кейс-ситуацію/проблему, сформулювати питання, запропонувати ідеї або варіанти рішення проблеми; 3) встановити часові межі для виконання завдання; 4) сформувати групи (2–6 осіб) різними способами; 5) розташувати групи таким чином, щоб їх учасники сиділи поруч і добре чули одне одного; 6) запропонувати обрати кожній групі учня-протоколіста, який буде відповідальним за фіксацію варіантів відповідей та стежитиме за дотриманням правил обговорення питання (проблемної ситуації) [4, с. 49].

Наприклад, під час вивчення екологічних проблем Європи на уроці географії у 7 класі (тема «Зміни природи материка людиною. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО») учнів можна поділити на 5 груп та запропонувати визначити головні райони материка, де склалась найбільш несприятлива екологічна ситуація, назвати причини її виникнення та запропонувати можливі шляхи вирішення (наприклад, територія Полісся забруднена радіоактивними речовинами через аварію на

Чорнобильській АЕС у 1986 р.; територія Болгарії є країною на євразійському континенті із найвищими показниками забрудненого повітря; тощо).

2. Евристична бесіда – її суть полягає у тому, що вчитель не повідомляє учням готові знання, а за допомогою правильно поставлених питань дає змогу на основі вже наявних знань та навичок підійти до нових понять та зрозуміти їх. Наприклад, під час вивчення теми «Населення Африки. Держави. Зв'язки України з державами Африканського континенту» учитель ставить питання «Яким є географічне положення Єгипту?», «Водами яких морів омивається Єгипет?», «Чому для Єгипту важливий Суецький канал?», «Які особливості Аравійської пустелі вам відомі?» та підштовхує учнів до формування умовиводів про вплив клімату та природних особливостей регіонів Африки на склад населення, типи та види діяльності населення тощо.

3. Рольова гра – це інтерактивна технологія, що зводиться до розігрування учнями сценки або ситуації на задану тему без попередньої підготовки. Вони уявляють себе вигаданими персонажами, які моделюють реальні життєві історії та ситуації. Наприклад, під час вивчення теми «Тихий океан» учитель може розподілити клас на 4 групи («Географи», «Геоморфологи», «Історики» та «Кліматологи») і кожній групі надати певний перелік завдань (для географів: визначити особливості географічного положення Тихого океану щодо екватора і нульового меридіану; визначити, де проходять межі між Тихим та Північним Льодовитим океанами; для істориків: назвати, коли розпочалося вивчення Тихого океану; зазначити, який внесок у вивчення Тихого океану був зроблений Магелланом; тощо).

4. Дебати полягають у проведенні всебічного аналізу та обговорення проблеми, яка не має простого розв'язання. Для проведення дебатів учителю спочатку слід сформулювати певну проблему/питання (наприклад: «Вивчати географію Африки корисно: «за» чи «проти»). На уроці географії учні пропонують зайняти відповідну позицію з окресленої проблеми, і впродовж встановленого часу вони формулюють аргументи на захист своєї позиції і обирають того, хто виступатиме від імені групи. Передбачається, що спікери обмінюються промовами, а після цього кожній команді дається можливість спростувати аргументи опонентів.

Наприклад, запропонувавши учням тему для дебатів «Тваринний світ Південної Америки багатший, ніж на Австралійському континенті: «За» чи «Проти», вчитель може розподілити клас на дві групи «Прихильники тваринного світу Південної Америки» та «Прихильники тваринного світу Австралії». Протягом 10–15 хвилин обидві групи детально обговорюють свої аргументи та формулюють контраргументи, які потім спікери кожної групи репрезентують як висновок.

Таким чином, у сучасній психолого-педагогічній літературі та методичній практиці нараховується велика кількість інтерактивних

технологій навчання, які можуть використовуватися вчителями на уроках в школі: дебати; рольові ігор; кейс-ситуації; евристичні бесіди; «мозковий штурм»; тощо. Доведено ефективність практичного використання різних інтерактивних технологій навчання при вивченні шкільних курсів географії, оскільки: 1) в основу навчання покладено схему «Вчитель ↔ Учень ↔ Учень», що передбачає співпрацю та взаємонавчання всіх учасників освітнього процесу (як вчителя та учня, так і учнів між собою); 2) виключає домінування одного учасника освітнього процесу над іншим (однієї думки над іншою), що сприяє можливості спілкуватися між собою всім учасникам освітнього процесу, розвитку критичного мислення, ухваленню обґрунтованих рішень.

Список використаних джерел

1. Атаманчук І.М. Інтерактивні технології навчання в сучасній школі. Полтава: ДОН ПДОО, 2016. 69 с.
2. Криловець М.Г., Ісаєва Г.М., Кравчук О.П. Інтерактивне навчання географії, 7 клас. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2014. 275 с.
3. Падалко О.В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Географія. 2015. № 11 (279). URL: <http://journal.osnova.com.ua/article/50628> (дата звернення: 19.09.2022).
4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. Київ: Просвіта, 2002. 136 с.

Демиденко А.В.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Криворізького державного педагогічного університету

науковий керівник: **Бакум З.П.,**

доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови

Криворізького державного педагогічного університету

НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Протягом останніх століть українська держава доводить, що вона здатна активно слідкувати за сучасними світовими тенденціями та активно прогресувати. Не залишилася осторонь модернізації й галузь освіти, котра змінила вектор напрямку на виховання гармонійної індивідуальності, здатної реалізувати себе в дійсних умовах інноваційного життя. Перехід України на компетентнісно-орієнтовану навчальну модель – це блискучий приклад динамічного розвитку педагогіки.

Проте важливі зміни в освітній системі не завжди якісно втілюються. У зв'язку з цим тема навчання дітей рідної мови на основі компетентнісного підходу повинна постійно перебувати в центрі наукового зору, а втілення

ключових і предметних компетентностей – ретельно досліджуватися. Нині потребує глибшого дослідження навчання синтаксису, оскільки від усвідомлення означеного розділу мовознавства залежить рівень сформованості комунікативної компетентності учня.

Компетентнісний підхід став використовуватися українськими педагогами лише у ХХІ столітті, замінивши собою знаннєву парадигму, що була в широкому вжитку протягом існування Радянського союзу [1, с. 42]. Головним у знаннєвій освітній моделі було надання учням міцних знань із різних навчальних дисциплін. Причому прихильники такої моделі навчання доводили, що під час отримання знань дитина автоматично розвивається та здобуває потрібні вміння та навички.

За даними Національного освітнього глосарія: «Компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність» [2, с. 28–29]. Тобто головна ідея компетентнісного підходу – підготовка учнів до умов буття та націленість на практичність здобутих даних.

Поділяють компетентності на ключові, які повинні розвивати усі вчителі незалежно від їхньої дисципліни та на предметні, що формують спеціалісти в окремих наукових галузях [3, с. 33]. Окреме місце в структурі компетентностей займає комунікативна компетентність. Вона полягає у доцільному вживанні мовцем мовних засобів, спираючись на конкретну соціолінгвістичну ситуацію. Це означає, що високий рівень сформованості комунікативної компетентності передбачає здібність спілкуватися (письмово чи усно), розуміти і бути зрозумілим [4, с. 236]. Комунікативна компетентність є потрібним для кожної особи комунікаційний потенціалом, аби почувати себе впевнено у суспільстві.

Навчання синтаксису простого речення відбувається у 8 класі. Восьмикласники – представники підліткового віку, якому властиві бажання автономії, зростання рівня зосередження уваги, але разом з тим суб'єкти навчання повинні бути зацікавлені у навчальному матеріалі, адже вектор їхньої уваги змінився у порівнянні з до пубертатним періодом [5, с. 313]. Тому слід враховувати ці психологічні особливості при підготовці до уроку, адже від них напряду залежить успішність реалізації компетентнісного підходу.

Сучасний вчитель має комбінувати традиційні методи (розповідь, евристична бесіда) навчання з креативними (прийоми «Шість капелюшків», «Рибна кістка», «Асоціативний куш»), така зміна активності буде зосереджувати нестабільну увагу учнів на навчальному матеріалі, до того ж, такі методи розвиватимуть критичне мислення. Оскільки комунікація є, передовсім, взаємодією між двома людьми, тому ретельно педагог-філолог

має komponувати уроки розвитку діалогічного мовлення. Має бути застосована парна і групова робота, а саме розігрування діалогів.

І. Романько сформулювала визначення навчального діалогу: «Це взаємодія між людьми в умовах навчальної ситуації, що здійснюється у формі мовлення, в ході якого відбувається інформаційний обмін між партнерами і регулюються відносини між ними» [6, с. 14]. У навчальному діалозі доречно втілюється принцип комунікативної спрямованості націлений на підбір ситуації спілкування, створення потрібних умов для діалогу і найголовніше на максимальне наближення діалогізування до реальності, до життєвої комунікації.

Змістом навчального діалогу є формування навичок активної діалогізації, що ґрунтується на постановці навідиних питань та аргументів з метою повного осмислення навчального матеріалу, а також розкриття творчого потенціалу суб'єктів навчання і поглиблення їхнього емоційного інтелекту. Результатом є отримання оптимального рішення навчальної колізії на засадах партнерства, через об'єднання зусиль суб'єктів навчального діалогу.

Шкільний навчальний діалог відбувається у двох векторах: діалог між учнями та діалог «учитель – конкретний учень». Другий різновид навчального діалогу має несприятливі умови для повної реалізації, адже традиційно увага вчителя спрямована на увесь клас або на певного учня задля аналізу відповіді колективом.

Отже, під час навчання синтаксису у 8 класі вчитель-словесник повинен спонукати молоде покоління до усвідомлення практичного використання рідної мови як засобу самопрезентації, грамотного висловлення власної думки, а чи не найкращим способом для набуття учнями досвіду в комунікації є навчальний діалог. Діалогічні методи під час навчання синтаксису – це ефективний спосіб закріплення теорії з синтаксису, удосконалення виразності мовлення, сприймання на слух, адже репліки співбесідника ми спочатку сприймаємо слуховими рецепторами та аналізуємо у свідомості.

Список використаних джерел

1. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. *Вісн. Нац. акад. Держ. прикордонної служби України*. Сер. Пед. Науки. 2009. № 2. С. 42.
2. Національний освітній глосарій: вища школа. / авт.-уклад.: І. І. Бабин, А. А. Гармаш, В. П. Головенкін, за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кремня. Київ: Видавничий дім «Плеяди», 2011. С. 28–29.
3. Вербицький В. В. Формування ключових компетентностей учнів – основне завдання навчального закладу. *Зб. методичних матеріалів з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти*. Новації позашкілля. Луцьк. 2017. С. 33.

4. Рудь В. І., Юркова В. П. Історичні аспекти розвитку комунікативної компетенції. *Зб. наукових праць Нац. акад. Держ. прикордонної служби України*. Сер. Пед. та психологічні науки. 2013. № 1 (66). С. 236.
5. Краєва О. А. Криза ідентичності підліткового віку та її роль у становленні зрілої особистості. *Зб. наукових пр. К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Сер. Проблеми сучасної психології. 2010. № 7. С. 313.
6. Романько І. В. Діалог вчителя і учнів як основа взаєморозуміння в освітніх закладах Великої Британії. *Рідна школа*. 2009. № 12. С. 14.

Зайченко Н.І.,

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка

ПИТАННЯ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ 1910-х РОКІВ

У науковому доробку 1910-х років визначного іспанського педагога Лоренсо Лузуріаги (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) простежувалися два напрями дослідження: компаративно-педагогічний та історико-педагогічний. Питанням історії, організації і реформування вчительської підготовки в Іспанському Королівстві й зарубіжжі було присвячено кілька значимих публікацій педагога.

У статті “Про підготовку вчителів” (Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza, 1918 р.) Лоренсо Лузуріага стверджував: “Підготовка або формування вчителів є нині однією з головних проблем в освіті Європи та Америки. І наша країна не є виключенням. Із зростанням вимог до школи функція вчителя розширювалася й ускладнювалася дедалі більше. Це вже не та школа, де навчали трьох традиційних предметів – трьох R, як кажуть англійці, – школа читання, письма, лічби. Також це не школа, призначена повідомити в короткому енциклопедичному вигляді людські знання. Нарешті, це – і не центр абстрактної і пасивної освіти з засобами чисто інтелектуальними та формальними. Теперішня школа передусім і понад усе – спільнота виховна, активна, вільна й діяльна; вогнище різноманітної та живої активності дітей” [1, с. 117].

У “школі дії” роль педагога не може зводитися до пояснення матеріалу за підручником і наведення порядку в класі. Перед вчителем постають нові завдання в сучасній школі: створити умови для різноманітної діяльності вихованців; розвинення різних психічних процесів учнів; ведення складної шкільної спільноти до ідеалу колективу тощо [1, с. 117].

Підготовка вчительства здійснювалася переважно в педагогічних нормальних школах. На переконання Лоренсо Лузуріаги, три типи

нормальних шкіл склалися в Європі: німецький, французький та англійський. Нормальні школи, або семінарії, почали з'являтися в Німеччині у XVIII ст. Від початку їм були властиві дві істотні риси: то були інституції закритого типу і в них поєднувалися загальна та професійна освіта. В Англії простежувалася нова тенденція – нормальні школи ставали дедалі більше закладами відкритого типу з пансіонами для студентів [1, с. 118].

Лоренсо Лузуріага звертав увагу й на той факт, що “нормальні школи в Європі розумілися головним чином як інституції середньої освіти (подібні до інститутів, ліцеїв, гімназій), а не як заклади вищої освіти, тому і вчителі, котрі готувалися в цих школах, були віддалені від прямих джерел культури та науки, що могли би жити й надихати їхню діяльність” [1, с. 119].

У тих країнах, де вчительська нормальна освіта була менш поширена, педагогічна підготовка сконцентрувалася в університетах – центрах наукових досліджень. Так сталося в США, Англії, Швейцарії. Там же, де підготовка вчителів здійснювалася основним чином у нормальних школах, як-от у Німеччині, Італії, в університетах були легші програми навчання. Виключенням була хіба що Пруссія [1, с. 119].

Лоренсо Лузуріага робив висновок, що підготовка учительства в Європі здійснювалася за трьома основними системами: 1) система нормальних шкіл; 2) система нормальних шкіл й університетів; 3) система університетів. Перша система була характерна для Німеччини (*lehrerseminar*), Франції (*ecole normale*), Великої Британії (*training college*); інша – для Саксонії та Італії, а третя – для Швейцарії, США і також Великої Британії [1, с. 120].

У статті “Рух за підготовку вчителів в університетах у Німеччині” (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1918 р.) Лоренсо Лузуріага описував історичні обставини започаткування університетської учительської підготовки в німецьких землях й обґрунтовував значення педагогічних асоціацій у цьому. Він зазначав, що ініціювання професійної педагогічної підготовки в університетах йшло від Берлінської асоціації учителів, яка виступала з цією пропозицією ще в 1848 році. Фактично до 1904 року пропозиція навіть не обговорюватиметься. Рух за підготовку вчителів в університетах у Німеччині розгорнеться на початку XX ст. і швидко набиратиме адептів. Зокрема, його підтримають визначні педагоги П. Наторп, В. Рейн, Г. Кершенштейнер та інші [2, с. 357].

У публікації “Семінарія для німецьких вчителів” (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1918 р.) Лоренсо Лузуріага зауважував, що підготовка вчителів у Пруссії, як і в цілому в Німеччині, передбачала два складники – освіту пропедевтичну та освіту професійну. Пропедевтична освіта здобувається в установах, які називаються “підготовчими інституціями” (*praparandenanstalten*), а професійна – у “вчительських семінаріях” (*el seminario de maestros*) [3, с. 177].

Педагогічна освіта в підготовчих інституціях здобувається з 14–15 років, як раз це той вік, коли завершується навчання в початковій школі. Щоби вступити до підготовчої інституції, необхідно скласти іспит, який має дві частини – усну і письмову та містить питання з усіх предметів, що вивчаються в основній школі. Студенти оплачують навчання, це коштує щорічно 36 марок. Навчання в підготовчих інституціях триває три роки відповідно до затвердженого в 1901 році в країні навчального плану. Обов'язковими для вивчення є такі предмети, як релігія, німецька мова, іноземна мова (французька або англійська), історія, математика, природничі науки, географія, письмо, малювання та гімнастика [3, с. 177–178].

Педагог детально характеризував організаційні умови навчання в німецьких учительських семінаріях. Навчання мало два провідні напрями підготовки – загальний та професійний. У вчительських семінаріях Пруссії до змісту освіти було включено такі предмети: педагогіка, методика, релігія, німецька мова, іноземна мова, історія, математика, природничі науки, географія, малювання, гімнастика, музика, сільське господарство, навчальна практика [3, с. 181].

Вивчення педагогіки здійснювалося поетапно: на першому курсі вивчалися психологія, логіка і загальна дидактика; на другому курсі – педагогіка та історія педагогіки, а на третьому – шкільна організація (інституції, гігієна, управління та шкільне законодавство) [3, с. 182].

Завершувалося навчання у вчительських семінаріях підсумковим іспитом, який складався з двох частин – усної і письмової та передбачав з-поміж іншого письмову роботу на тему з педагогіки, історії педагогіки або німецької літератури [4, с. 201].

Лоренсо Лузуріага підкреслював, що після завершення семінарії випускники направлялися працювати в початкові школи народної освіти як “тимчасові вчителі” на два роки та мали заслужити звання вчителя [4, с. 202].

У статті “Підготовка вчительства в університеті” (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1919 р.) Лоренсо Лузуріага здійснював порівняльний аналіз організаційних умов університетської підготовки вчительства у Великій Британії, США, Швейцарії. Він стверджував, що вчительська підготовка в університетах Великої Британії була започаткована в 1890 році. Цьому сприяв рух англійських учителів за організацію університетського навчання педагогів. Протягом 1886–1890 років питання вивчалось парламентською комісією. Кількість студентів в університетах, що прагнули здобути педагогічну освіту, зросла з 200 в 1890 році до 3000 в 1914 році [5, с. 13].

У Швейцарії вчительська підготовка на початку ХХ ст. здійснювалася тільки в двох кантонах – Базель-Штадті та Цюриху, при цьому паралельно функціонувала й система нормальних шкіл [5, с. 12–13].

Таким чином, проблемі вчительської підготовки в наукових публікаціях 1910-х років Лоренсо Лузуріаго було приділено багато уваги. У пошуку шляхів реформування освіти в Іспанському Королівстві педагог звертався до історичного й сучасного досвіду розвинених європейських країн. Лоренсо Лузуріага доводив, що істотне реформування освіти в Іспанії не здійснюватиметься без активної підтримки його широкою педагогічною громадськістю, без боротьби вчительства за політичні права, без об'єднання педагогів у професійні асоціації тощо. На його погляд, зразковою була система вчительської підготовки в Німеччині і її приклади треба було би брати за основу, розбудовуючи педагогічну освіту на Піренейській землі.

Список використаних джерел

1. Luzuriaga L. Sobre la preparacion de los maestros. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de abril de 1918. № 697, año XLII. P. 117–120.
2. Luzuriaga L. El movimiento pro-universitario para la preparacion de los maestros en Alemania. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de diciembre de 1918. № 705, año XLII. P. 357–359.
3. Luzuriaga L. El seminario de maestros aleman. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de junio de 1918. № 699, año XLII. P. 177–182.
4. Luzuriaga L. El seminario de maestros aleman (conclusion). *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de julio de 1918. № 700, año XLII. P. 200–204.
5. Luzuriaga L. La preparacion del Magisterio en la Universidad. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de enero de 1919. № 706, año XLIII. P. 11–21.

Калініченко Ю.О.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

науковий керівник: **Бреславська Г.Б.,**

кандидат педагогічних наук, доцент,

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Сьогодні, в умовах широкомасштабного вторгнення агресора, який зазіхає на територіальну цілісність нашої держави, вкрай важливо продовжувати спеціально організований та цілеспрямований вплив на майбутніх педагогів з метою формування в них професійних компетентностей. Важкі умови в країні, не змінюють пріоритетності вимог до підготовки вчителя. Воєнний стан не повинен стати на заваді формування в майбутніх вчителів, фундаментальних та глибоких знань у педагогічній сфері, при цьому можливим є удосконалення високого рівня професіоналізму. Заклади вищої освіти повинні докласти максимум зусиль,

щоб мінімізувати негативний вплив війни на систему освіти. Неприпустиме гальмування навчального процесу, дивлячись навіть на об'єктивні причини. Адже, це фактично зведе на нуль всі намагання сформувати високо компетентного вчителя, як еталона для наслідування в учнів. Всі ці умови окреслюють актуальність цього питання.

Вчитель – це не професія, яка передбачає щоденну монотонну роботу; це шлях до постійного удосконалення, накопичення нових умінь. Вчитель-це провідник, який закладає основи суспільного знання в дитини. Це значить, що рівень розуміння учнем механізмів, на яких влаштований світ, в повній мірі залежить від кругозору та компетентностей вчителя, який формує ці знання. Тому майбутні педагоги повинні розширювати коло своїх інтересів та напрямки діяльності. Розуміння студентами розвитку вітчизняної науки, техніки і мистецтва, збереження та примноження культурної спадщини, є основою для їх професійного зростання. Ключові компетентності студента – це його професійні знання, інтелектуальні навички і вміння. Компетентність є дефініцією, яка визначає рівень професіоналізму особистості.

Аналіз сукупності визначень педагогічної компетентності дає змогу стверджувати, що педагогічна компетентність є системою наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень [1]. Компетентність в системі освіти — це виклик сучасності. Розвиток професійної компетентності майбутнього вчителя є неодмінною умовою й обов'язковою складовою формування його, як професіонала своєї справи.

Плеяда дослідників аналізують педагогічну компетентність як складне утворення, що є складовою професійної діяльності майбутнього вчителя і основою його майстерності та творчості. На думку І. Зязюна, „складниками професіоналізму у будь-якій професії є компетентність та озброєння системою вмінь” [2]. А. Деркач визначає професійну компетентність як головний компонент підсистеми професіоналізму діяльності, сферу професійного ведення, систему знань, яка постійно поширюється і дозволяє здійснювати професійну діяльність з високою продуктивністю [3]. Структурними елементами компетентності педагога можна назвати його: теоретичні знання в галузі педагогіки, особистісні якості майбутнього вчителя, практичні вміння. Пріоритетною умовою на шляху формування педагогічних компетентностей є вміння педагогічно мислити. Для досягнення поставленої мети потрібно сформувати в студентів аналітичні, прогностичні, проєктивні, а також рефлексивні вміння. Умови військового стану уведений в нашої державі потребують підготовки майбутніх вчителів, які здатні адаптуватися до найскладніших обставин, які можуть виникнути у їх педагогічній діяльності. Формування компетентностей у майбутніх вчителів сьогодні в умовах війни не тільки можливо, але й необхідно. Потрібно організовувати навчальний процес з використанням тренінгів, диспутів,

дискусій, ділових ігор, консультування, проведення семінарів-практикумів, теоретичних семінарів.

Отже, розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів в умовах воєнного стану є цілісним та динамічним процесом, оскільки передбачає адаптивність методів та форм організації навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kgpa.km.ua/>
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [колектив авторів : Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко та ін. – С. 111.
3. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : Издательство Московского психолого-социального института ; Воронеж : НПО „МОДЭК”, 2004. – 752 с.

УДК 373.3:377:81

Перезва О.В.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
голова циклової комісії інформаційних технологій
відокремленого структурного підрозділу
«Одеський автомобільно-дорожній фаховий коледж
Національного університету «Одеська політехніка»

Велієва М.В.,

спеціаліст вищої категорії відокремленого структурного підрозділу
«Одеський автомобільно-дорожній фаховий коледж
Національного університету «Одеська політехніка»

Бонарь Д.В.

спеціаліст першої категорії відокремленого структурного підрозділу
«Одеський автомобільно-дорожній фаховий коледж
Національного університету «Одеська політехніка»

ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сутності впровадження та змісту такого поняття, як STEM-освіта. Проведений аналіз і узагальнення власного педагогічного досвіду та досвіду колег в закладах фахової передвищої освіти. Метою статті є визначення як позитивного досвіду впровадження STEM-освіти в закладах фахової передвищої освіти.

Ключові слова: STEM-освіта, розвиток STEM-освіти в закладах фахової передвищої освіти України, STEM-технології, мотивація пізнавальної діяльності.

Постановка проблеми. Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства України, зараз зазнає вагомих та суттєвих змін, особливо в умовах спричинених світовою пандемією коронавірусного захворювання COVID-19 та воєнним станом, який діє в нашій країні вже тривалий час. Сучасне життя людини проходить у час процесів, що швидко змінюються, світова криза та водночас бурхлива науково-технічна революція, що охопила одночасно освіту, науку і технології прискорює трансформацію вимог до особистості здобувача освіти. Допомога йому в адаптації до потреб, що спрямовані на здобуття знань та умінь, які створюють оптимальні умови для гармонійного і всебічного розвитку особистості і її творчої індивідуальності – це все є головними чинниками, які спонукають викладача максимально працювати над тим, щоб його діяльність безперервно вбирала в себе новітні ефективні методи та форми навчання, і одним із таких актуальних і перспективних напрямів, на сьогоднішній день, вважається впровадження в освітній процес STEM-освіти.

Стан дослідження. Вивченням питання впровадження STEM-освіти в закладах освіти України займаються багато наукових дослідників та вітчизняних вчених таких, як С. Бабійчук, В. Андрієвська, М. Бойченко, Н. Балик, Ю. Ботузова, О. Гончарова, О. Кузьменко, О. Коршунова та ін.

Так, наприклад, Ю. Ботузова дає визначення терміну STEM-освіти як цілеспрямованому процесу передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що ґрунтується на трандисциплінарних підходах у побудові навчальних програм різного рівня, окремих дидактичних елементів, до дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно орієнтованих завдань [1].

Такі науковці як О. Стрижак, І. Сліпухіна, Н. Полісун та І. Чернецький вважають STEM-освіту навчальним процесом, метою якого є формування STEM-грамотності через інтегроване освоєння STEM-дисциплін [2].

Впровадження в освіту STEM-технологій є інноваційним та актуальним шляхом оптимізації навчального процесу: саме цей новий напрямок вибудовує дослідницьку діяльність в процесі навчання, налаштовує студентів на креативне мислення, аналіз, пізнавальну і командну роботу, на вирішення компетентнісних завдань та використання набутих знань на практиці.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні інноваційна науково-технічна система STEM-освіти швидко здобуває свою популярність у всьому світі: сучасна молодь навчається вирішувати актуальні проблеми, стає новатором, винахідником, розвиває своє логічне мислення та технічну грамотність.

Активне розроблення та впровадження STEM-освіти характеризуються глибинним розумінням тенденцій майбутнього, систематизованістю, окресленням найближчих напрямів змін тощо. У особистісному вимірі зміст навчання диференціюється залежно від здібностей, життєвих планів та

суспільних потреб. З'ясовано, що диференціювання навчального навантаження зумовлюється відповідністю змісту освіти і навчальних технологій їхнім психофізіологічним особливостям і можливостям. Такий підхід забезпечує гармонійний розвиток особистості, позитивно впливає на стан здоров'я, підвищує коефіцієнт мотивації до навчання, що сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності в життєвому середовищі.

У ході розвитку особистості засобом STEM-освіти відбуваються зміни в її свідомості, обумовлені підвищення рівня умінь самоаналізу, формування здатності до продуктивної діяльності, а також накопиченню психологічного досвіду. Це спонукає сформувати здатність особистості до вибору напряму продуктивної діяльності у відповідності до її інтересів, можливостей та запиту роботодавців.

Незважаючи на те, що сама ідея STEM-освіти є достатньо новою для України, вона вже достатньо розповсюджено запроваджується на державному рівні. Зокрема, розробкою концепції STEM-освіти та її подальшим впровадженням у освітній процес навчальних закладів займається державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». Науковці цього Інституту формують визначення STEM-освіти як ряд чи сукупність деяких курсів чи навчальних програм, які готують здобувачів освіти до успішного працевлаштування або ж до продовження подальшого навчання. Також науковці зазначають, що STEM-освіта вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із використання математичних знань і наукових понять [3].

Виклад основного матеріалу. Розроблення STEM-освіти, її виховна, розвиваюча, освітня і навчальна складові в сучасних умовах здійснюється за допомогою системи принципів та засобів організації й побудови теоретичної і практичної діяльності.

Відповідно до Концепції розвитку природничо-математичної освіти [4], STEM-освіта передбачає системне поширення інноваційних методик викладання та об'єднання зусиль учасників освітнього процесу у формуванні необхідних компетентностей здобувачів освіти (зокрема, когнітивних навичок; науково-дослідницьких навичок; алгоритмічного мислення та цифрової грамотності; креативних якостей та інноваційності навичок комунікації тощо), які дадуть можливість запропонувати розв'язання проблем суспільства, поєднавши природничі науки, технології, інженерію та математику [4].

Зокрема в закладах фахової передвищої освіти STEM-освіта заснована на ідеї навчання студентів із застосуванням міждисциплінарного та прикладного підходу. Замість того, щоб вивчати окремо кожен дисципліну, STEM-освіта інтегрує їх в єдину схему навчання. Використання принципу STEM-освіти дозволяє викладачам здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів

природничо-математичного циклу, технологізацію процесу навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня.

Процес навчання через STEM-освіту має динаміку пізнавальних процесів і спонукає до прагнення здобувачів освіти до самостійності. Саме з використанням STEM-технологій вирішується головна психологічна проблема студента – задовольняється його прагнення до самостійності і незалежності в діях. Вдалим прикладом цього є використання STEM-освіти з проектним методом. Проект організовує викладач, спираючись на інтереси, бажання і здібності студентів. Студенти самостійно вибирають напрям роботи, обговорюють модель майбутнього проекту, розподіляють види робіт поміж учасниками, планують час їх виконання, пропонують методи роботи, проводять контроль і узгодження порядку робіт, оцінюють роботи та зазначають практичну значимість отриманих результатів. Виконання проекту – це ціле маленьке дослідження студента, багатогранне, насичене пошуком знань і методів, самостійне і цікаве [5].

Цікавим є й те, що під час STEAM-занять в центрі уваги знаходиться не сам викладач, а безпосередньо практичне завдання, яке студенту потрібно вирішити.

Викладачі відокремленого структурного підрозділу «Одеський автомобільно-дорожній фаховий коледж Національного університету «Одеська політехніка» постійно працюють над тим, щоб підібрати такі завдання для студентів, вирішення яких не тільки зацікавили б їх, а й спонукали до пізнавальної та дослідницької активності, також викладачі коледжу займаються й безперервним самовдосконаленням своїх професійних якостей: вивчають досвід інших закладів, обговорюють проблеми та окреслюють перспективи розвитку закладу в цьому напрямку. Результатом такої колективної діяльності стало розроблення й технічна реалізація різних проектів: у них засобами сучасних комп'ютерних технологій відображені особливості освітнього процесу здобувачів освіти.

Зокрема, впровадження STEM-технологій на заняттях математики, вищої математики та під час вивчення комп'ютерних дисциплін здійснюється у формі наскрізного навчання із застосуванням ІКТ математичного призначення та є невід'ємною складовою для організації дослідницької роботи студентів.

Однією із STEM-технологій навчання математики є використання прикладних задач. Це можуть бути задачі з фізичним, геометричним, економічним змістом, транспортні задачі, задачі оптимізації та багато інших. Так, наприклад, для побудови графіків функцій та подальшого дослідження їх властивостей, встановлення правил перетворення графіків функцій, використовується динамічне геометричне середовище програми GeoGebra.

Студенти вчаться вирішувати ці практичні завдання шляхом проб і помилок, а не вивчають «суху» теоретичну частину. Наприклад, одним з цікавих кейсів є вивчення та побудова графіків математичних функцій. Під час цього процесу залучаються різні дисципліни, від фізики, економіки, інформатики до біології, соціології та інші.

З власного досвіду викладачів ВСП «ОАДФК НУ «ОП» можна розглянути більш ретельно дане питання: при закріпленні теми «Показникова функція та її застосування» студентам коледжу на заняттях запропоновано побудувати графіки показникової функції. Практично будь-яку математичну функцію можна візуалізувати у вигляді графіка. Для того, щоб допомогти студентам, які зіткнулися з певними труднощами при їх побудові, було запропоновано декілька програм на власний вибір (Advanced Grapher, Efofex FX Draw, Microsoft Excel та ін.).

Дана форма роботи сприяє формуванню та розвитку графічних навичок та обчислювальних вмінь, при виконанні якої використовуються знання з комп'ютерних дисциплін на практиці. Отримані студентами вміння дають можливість повніше й більш свідомо засвоїти математичні залежності між величинами, ознайомитись з обчислюваними інструментами та їх застосуванням на практиці, навчитися проводити обчислювання та побудову з певною точністю.

Після отримання результатів даного завдання викладач разом зі студентами обговорює можливості застосування експоненти у багатьох природничо-математичних дисциплінах: фізиці, біології, економіці та повсякденному житті сучасної людини. Наочно надається інформація по застосуванні даної функції у вигляді відео-презентації, яку готують студенти самостійно, що сприяє більшому зрозумінню та мотивації вивчення теми. Такі форми навчання стимулюють здобувачів освіти та мотивують розвиток їх навичок щодо пошуку та використання знань та їх подальшого застосування на практиці.

Студентам під час занять пропонуються до розв'язання задачі з реального життя з використання дослідження експоненти. Наведемо приклад однієї з таких задач: розглянемо задачу про величину максимального доходу. Наприклад, у студента Петра є 10 гривень, але він вирішив покласти гроші у банк під великий відсоток – 100% річних, у такому випадку в кінці року Петро зможе отримати від банка гроші в сумі 20 гривень. Але Петру цього замало і він бажає отримувати гроші не раз на рік, а раз у пів року, тоді в кінці року Петро зможе отримати 50% за перші півроку і 50% за останні півроку. Тоді Петро вирішує, що чим частіше він буде класти гроші в банк, тим більше буде його прибуток, але, на жаль, це не так.

Треба звернути увагу, що коли Петро клав гроші в банк один раз на рік, то отримував приріст у 2 рази, але коли клав 2 рази на рік – отримав не в 4, а в 2,25 разів більше.

Якщо гроші банк буде нараховувати раз у квартал, то можна побачити, що сума зростає не так швидко, і на кінець року Петро отримує на руки 24,414 гривні.

Якщо побудувати графік нарахування відсотків – бачимо, що з приростом суми за рік графік зростає до певної границі. Навіть якщо банк буде нараховувати відсотки щомиті все одно отримуватиме не більш, ніж у e разів, в цьому і полягає суть експоненціального росту.

Дуже вдалим прикладом використання STEM-технологій є приклад з демонстрації експоненціального зростання світових епідемій.

Ідея розробити математичну модель для розрахунку швидкості поширення епідемій з'явилася майже сто років тому. Тоді, в 1927 році, британські вчені Андерсон Кермак і Вільям Маккендрік створили систему SIR – теоретично вона повинна була описувати поширення будь-якої інфекційної хвороби: будь то грип чи чума. Зростання функції, що відображає цей процес, відбувається дуже швидко, причому чим швидше, тим більше x . Наприклад, для $x = 0$ експонента дорівнює 1, при $x = 1$ функція зростає до 2,72, а вже на $x = 5$ вона приймає значення 148. На графіках це виглядає як крива, яка стрімко піднімається вгору.

Ми бачимо дані зареєстрованих хворих від світової пандемії коронавірусного захворювання COVID-19 у всьому світі, але коли ми чуємо про експоненційне зростання хворих, це не означає, що кількість заражених росте саме зі швидкістю, описаною експонентою: у такому випадку вже на 23-й день все населення Землі виявилось б зараженим. Але в реальності «експоненціальне зростання» означає, що чим більше з'являється заражених, тим швидше поширюється сам вірус. Рано чи пізно експоненціальне зростання закінчується. На графіку поширення епідемії з'являється так звана точка перегину. Ні, це не момент, коли люди перестають заражатися - це просто день, коли кількість нових заражень стає менше, ніж воно було вчора.

Яскравим прикладом застосування числа Ейлера у реальному житті є – зростання грошей на рахунку в банку – «складні проценти» (відсотки на відсотки); поширення вірусів (від шкідливих програм-вірусів до вірусних відео-роликів); зомбі-апокаліпсис - ще один приклад вірусного поширення; період напіврозпаду радіоактивних речовин (або коли Чорнобиль стане безпечним); магнітуда і шкала землетрусу; показник Google PageRank тощо.

Під час таких занять студентам пропонується розібратися яким чином їх знання з математики можна застосувати практично, якими інструментами це краще зробити, і як виконати прогнозування, починаючи від економіки і закінчуючи інженерією. За допомогою звичайного табличного процесору Microsoft Excel, який має у своєму арсеналі інструменти для виконання прогнозування, які за своєю ефективністю мало чим поступаються іншим професійним програмам, студенти чудово справляються з даним завданням. Метою будь-якого прогнозування є виявлення поточної тенденції, і

визначення передбачуваного результату щодо досліджуваного об'єкта на певний момент часу в майбутньому. Використовуючи статистику захворюваності на сьогоднішній день, студенти будують інфографіку і бачать візуалізацію відповідних масивів даних.

Використавши знання з математики та побачивши результати обробки даних, студенти бачать, що кількість захворювань COVID-19 найближчим часом буде лише зростати. Якщо ж майбутній фахівець планує стати програмістом, то експонента може допомогти йому зрозуміти бінарний пошук і логарифмічну складність алгоритмів і багато чого іншого.

Як бачимо, у коледжі на заняттях математики та під час вивчення комп'ютерних дисциплін сформоване освітнє STEM-середовище, що сприяє набуттю нових навичок, потрібних студентам XXI століття.

При цьому особливого значення набули вміння студентів презентувати власні досягнення та практичні доробки. Активізувати таку діяльність можна шляхом залучення студентів до виконання STEM-проектів творчого спрямування в електронному форматі. Зокрема, Міністерство освіти і науки України ініціювало проведення Всеукраїнського конкурсу навчальних відео серед здобувачів вищої освіти «Young education changers», який проводився 25 лютого 2022р., де студенти другого курсу ВСП «ОАДФК НУ «ОП» взяли участь в номінації: «Pop STEM» ю – краще відео про STEM-освіту, а також про кожний з напрямків STEM для їх популяризації (наприклад, зв'язок математики та інформатики), де представили саме використання STEM-технологій на прикладі використання числа Ейлера у реальному житті сучасної людини.

Висновки. Отже, STEM-освіта, задовольняючи зростаючі індивідуальні освітні потреби, забезпечує розвиток креативності та інтуїції студента, виховує його ініціативність, формує лідерські якості, вміння чітко визначати власні цілі і приймати відповідні рішення по їх досягненню, формує командну роботу, комунікації, дозволяє здійснювати управління проектами та спонукає до генерації ідей.

STEM-технології мають бути і в подальшому активно впроваджені у навчальних закладах нашої країни, оскільки вони не мають аналогів по ефективності підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, розвитку їх креативного підходу до вирішень багатьох проблем та до формування гармонійної освіти особистості.

STEM-освіта допомагає набутти здобувачам освіти компетенцій, які будуть надавати їм змогу успішно інтегруватися в суспільство, бути конкурентоспроможними і мобільними, здатними до самореалізації, розкрити свій творчий потенціал, здійснити свідомий життєвий вибір та навчитися приймати відповідальні рішення.

Список використаних джерел

1. Ботузова Ю.В. Динамічні моделі Geogebra на уроках математики як основа STEM-підходу. Фізико-математична освіта. 2018. Випуск 3 (17). С. 31–35.
2. Стрижак О., Сліпухіна І., Полісун Н., Чернецький І. STEM-освіта: основні дефініції. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 62 (6). С. 16–33.
3. Інститут модернізації змісту освіти. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
4. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>.
5. Ляшенко О.І. STEM-освіта: Поступ від узгодження навчальних програм до дидактичної системи. Матеріали міжнародної наукової конференції «Концепція формування природничо-наукової компетентності та світогляду майбутнього фахівця в умовах STEM-освіти». К-П, 2021 р. 102 с.

Резніков Ю.П.,

аспірант кафедри медичної та біологічної фізики та інформатики
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Підготовка лікарів у історичному контексті складний і динамічний процес, який зазнав дії багатьох викликів. Медична освіта базується на принципі «викладання-навчання-оцінка», що спрямований на інтеграцію знань, досвіду, навичок, якостей, обов'язків і цінностей, які формують фахівця для медичної практики. Вона поділяється на додипломну, післядипломну та безперервну освіту [1].

Медичні знання та технологічний прогрес за останні роки зросли в геометричній прогресії, тому переддипломній медичній освіті довелося шукати нові способи викладання цього величезного обсягу спеціальних знань у спосіб, який найкраще відповідає клінічній практиці та гарантує, що професіонали діють етично та виконують не використовувати ці методи лікування та технології для особистої вигоди. Інтеграція навчального плану є однією зі стратегій, які розглядаються для досягнення цієї мети, яка намагається перевести цей тип навчання з вузького на міждисциплінарний рівень [2].

Важливо мати на увазі, що цей підхід об'єднує не тільки базові знання, основні навички, клінічні міркування, а також накопиченого досвіду викладача.

Стосовно викладання професіоналізму, гуманізму та етики важливо зазначити, що ці аспекти фактично вивчаються впродовж усього навчання,

адже, їхнє навчання зосереджено на прикладі для наслідування, догляду за пацієнтами, громадській діяльності та самовдосконалення.

Соціально-економічні зміни, глобалізація, зміни в структурі населення, епідеміологічні коливання та вимоги населення до кращої освіти та більшого доступу до інформації спричинили зміни в системах охорони здоров'я та медичної освіти. Крім того, на підготовку медичних працівників вплинули потреби населення, системні вимоги та науковий прогрес [3].

Медична освіта історично еволюціонувала на основі вимог систем освіти та охорони здоров'я.

На жаль, медична освіта в багатьох країнах не змогла адаптуватися до суспільних змін, що призвело до того, що навчальні заклади не тільки відстають у розробці навчальних програм і застосуванні нових методологій викладання та навчання, але й створюють конфлікти у підготовці лікарів для надання відповідної медичної допомоги та задоволення потреб населення.

З іншого боку, нинішні системи охорони здоров'я та освіти стикаються з іншими проблемами, такими як невідповідність діючих навчальних програм та професійним навчанням, потребою в охороні здоров'я, низьким потенціалом для міжпрофесійної та командної роботи, більшою поширеністю навчання в стаціонарі над первинною медичною допомогою.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, вища медична освіта повинна враховувати принципи міжпрофесійної та командної роботи, використання нових інформаційних та комунікаційних технологій, а також навчання етики та професіоналізму. Останнє передбачає спільну роботу сфери освіти та охорони здоров'я; створення локальних, національних і глобальних мереж; адекватне використання ресурсів; впровадження системи контролю якості та постійної програми підвищення кваліфікації викладачів.

Список використаних джерел

1. Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти / С.Д. Максименко, М.М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.
2. Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams (Тернопіль, 20–21 трав. 2021 р.) / Терноп. нац. мед. ун-т імені І.Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль : ТНМУ, 2021. – 592 с.
3. Кучеренко Д.Г., Мартинюк О.В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: Монографія.-К.:ІПК ДСЗУ, 2011. – 312 с.

Скакуненко В.С.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради»

науковий керівник: **Швидун В.М.,**

професор кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти,
доцент, кандидат педагогічних наук, директор навчально-наукового інституту педагогіки

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради»

КІНЕЗІОЛОГІЯ – ІНОВАЦІЙНИЙ КРОК В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПРОБЛЕМАМИ

Анотація. Останнім часом відзначається тенденція зростання кількості дітей з різними порушеннями в розвитку, труднощами у навчанні та адаптації. Розвиток інтелекту безпосередньо залежить від сформованості півкуль головного мозку та їхньої взаємодії. Зважаючи на це, дуже важливо застосовувати на практиці методи і прийоми кінезіології, що дають змогу «тренувати» мозок у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: кінезіологія, дитина з особливими потребами, інноваційні технології.

Загальна суть проблеми. Сучасні тенденції в галузі освіти, подальше її становлення тісно пов'язані з розвитком педагогічної практики, оновленням змісту та стилю діяльності закладів освіти і педагогів. У великій мірі перед системою освіти стоїть завдання переходу до функціонування на нових психолого-педагогічних засадах. Все більшого значення набуває інноваційний тип розвитку освіти, впровадження дієвих підходів та практик в освітній процес, що базуються на сучасних досягненнях науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження є: концепція фізичної активності (В. Бальсевич), теорія рухової активності (Н. Бернштейн), вчення про вісцеромоторні рефлексії (І. Павлов), метод «соматичного навчання» (М. Фельденкрайз), положення педагогіки здоров'я (В. Андрущенко).

Мета статті полягає в обґрунтуванні більш широкого впровадження та використання засобів кінезіології в навчально-виховному процесі з метою гармонізації психофізичного стану, формування та збереження здоров'я школярів.

Освіта в наші дні пред'являє великі вимоги до здоров'я учнів. Тому зараз актуальні інноваційні здоров'язберігаючі технології в навчально-виховному процесі, при яких формуються дбайливе ставлення до свого фізичного і психічного здоров'я, найважливіші соціальні навички, що сприяють успішній адаптації дітей у суспільстві.

Проблема здоров'я дітей сьогодні як ніколи важлива. В даний час можна стверджувати, що саме вчитель може зробити для здоров'я сучасного учня багато. Вчитель може працювати так, щоб навчання дітей не завдавало шкоди здоров'ю школярів.

Підготовка до здорового способу життя дитини на основі здоров'язберігаючих технологій повинна стати головним напрямком в діяльності вчителя, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами в початковій школі. Здоров'язберігаючі технології реалізуються на основі особистісно-орієнтованого підходу, відносяться до тих життєво важливих факторів, завдяки яким учні навчаються жити в соціумі.

Сучасний освітній процес потребує дуже важкої та наполегливої роботи як від дорослих, так і від дітей. Навчання у школі стає складнішим з кожним днем. Маленькі здобувачі освіти дуже часто потерпають від перенавантаження як фізичного, так і емоційного. Вирішити проблему можна, якщо в процесі життя використовувати роботу обох півкуль мозку.

Задіяти роботу обох півкуль нашого мозку допоможе виконання спеціальних рухових вправ. Така робота повинна бути спрямованою від руху до мислення, і ніяк не інакше. Наукові спостереження показали, що людина здатна мислити сидячи нерухомо, але щоб закріпити думки, їй конче необхідно рухатись.

Відомо, що рух сприяє покращенню кровопостачання головного мозку. Цілеспрямовані дії та перетворення вольових зусиль в русі можуть сприйматися організмом по-новому. Рухова активність сприяє підвищенню температури тіла, це покращує перетворення енергії, а відтак підвищує електричну активність мозку. Отже, здатність мозку до здійснення розумової діяльності збільшується [6].

Наукові дослідження, що проводяться в сучасній психології і нейрофізіології виявили, що певні фізичні рухи руки (тіла) впливають на розвиток інтелекту людини. У 1951 році американський психолог Роджер Спері, спеціаліст з нейропсихології, отримав Нобелівську премію за дослідження у сфері міжпівкульної синхронізації мозку. Згідно з його дослідженнями вчені дійшли висновку, що коли ми у своєму навчанні задіємо технології, які синхронізують обидві півкулі мозку, то продуктивність мозку збільшиться в декілька разів, і результативність такого навчання покращиться у десятки разів. Тому при оволодінні будь-якою новою навичкою треба запустити мозок по максимуму.

На підставі отриманих висновків виникла нова система - освітня кінезіологія, спрямована на вивчення зв'язків розум-тіло, і оптимізацію діяльності мозку через фізичні рухи.

Засновником освітньої кінезіології є американський вчений Пол Деннісон, який все своє професійне життя присвятив сфері – освіти. Пол Деннісон доктор філософії та педагог за освітою. В 1960 році він почав

дослідження з поліпшення читання і його зв'язок з поліпшенням мозку, яке надалі переросло в «Гімнастику для мозку». У 70-х роках Пол Деннісон працював в Центрі групового навчання для невстигаючих «Долина», де він протягом 20 років допомагав дітям і дорослим. Деннісон розробив систему швидких, простих, специфічних рухів, що приносять користь кожному незалежно від його проблеми. Особливо ефективною виявилася вона в дітей, діагнованих як «нездатних до навчання». У 1987 році результати ГМ (гімнастики мозку) були оцінені експериментально. У цьому експерименті брали участь 19 учнів спеціальної школи. Кожен учень робив вправи ГМ по 10–15 хвилин щодня. Показники прогресу учнів за 1 рік такі, що їх успішність підвищилася на 50%. Значно підвищилася здатність учнів концентруватися на виконуваному завданні.

Кінезіологія є інноваційною здоров'язберігаючою технологією. Ця методика спрямована на розвиток фізичних та психофізіологічних якостей, на збереження здоров'я.

Кінезіологія – це наука про розвиток головного мозку через рух. Її використовують у всьому світі. Засновником наукової кінезіології в Стародавній Греції вважався Асклепід, який жив понад 2000 років тому.

Елементи кінезіології містила давньоіндійська йога, Конфуцій та Гіппократ також застосовували кінезіотерапією. Фундаментальні роботи В. М. Бехтерева, А. Р. Лурії, Б. Н. Анохіна, І. М. Сеченова довели вплив маніпуляції рук на функції вищої нервової діяльності та розвиток мовлення. Саме такий зв'язок головного мозку і рухів узяли за основу засновники кінезіології. Вони стверджують, що обидві півкулі головного мозку можуть ефективно розвиватися через виконання спеціальних рухів – кінезіологічних вправ. Василь Олександрович Сухомлинський уважав, що рух пальців сприяє активізації мовленнєвих центрів головного мозку і посиленню діяльності мовленнєвих зон [1, с. 11].

Секрет такої ефективності полягає у тому, що спеціальні вправи позитивно впливають на неокортекс. Тобто, коли новоутворена кора мозку працює на повну силу, підвищується ефективність навчання [2].

Кінезіологія стає актуальною тому, що сьогодні значну увагу приділяють дітям з особливими освітніми потребами (з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку), які здобувають початкову освіту в спеціальних закладах (класах) загальної середньої освіти. Такі учні мають обмежені можливості пізнавальної діяльності: відстають у розвитку словесно-логічного мислення, не опановують аналіз і синтез, порівняння й узагальнення. У них недостатньо розвинена дрібна моторика, часто порушена координація рухів.

Кінезіологія – це наука про розвиток розумових здібностей і фізичного здоров'я через певні рухові вправи. Її вважають особливою «гімнастикою

мозку». За допомогою виконання кінезіологічних вправ процес навчання і виконання будь-якого виду діяльності стає ефективнішим та результативнішим. Завдяки «гімнастиці мозку» організм дитини координує роботу правої та лівої півкуль, розвиває взаємодію тіла й інтелекту [7, с. 234]. Півкулі мозку людини відповідають за певні функції:

– права півкуля головного мозку – гуманітарна, образна, творча – відповідає за тіло, координацію рухів, просторове та кінестетичне сприйняття;

– ліва півкуля головного мозку – математична, знакова, мовленнєва, логічна, аналітична – відповідає за сприйняття слухової інформації, постановку мети і побудову програм [9, с. 101].

Для того щоб творчо осмислити будь-яку проблему, недостатньо лише задіяти обидві півкулі, необхідні їхня взаємодія й синхронізація між ними. Кожна з півкуль є не дзеркальним відображенням іншої, а необхідним доповненням, що важливо в даному випадку [10, с. 89].

Основна мета кінезіології: розвиток міжпівкульної взаємодії та синхронізація роботи півкуль головного мозку, що сприяє активізації розумової діяльності [3].

Завдання кінезіології:

- розвиток міжпівкульної взаємодії;
- синхронізація роботи півкуль;
- розвиток дрібної моторики;
- розвиток здібностей;
- розвиток пам'яті, уваги, мислення;
- розвиток мовлення.

Кінезіологічні вправи допомагають подолати стресові ситуації, поліпшити роботу мозку і всього тіла, сприяють гармонійному розвитку особистості та її творчої самореалізації.

Розтягування, дихальні вправи, окорухові вправи, вправи для розвитку дрібної моторики, масаж, вправи на релаксацію поліпшують розумову діяльність, синхронізують роботу півкуль, сприяють запам'ятовуванню, підвищують стійкість уваги, допомагають відновленню мовленнєвих функцій, полегшують процеси читання і письма. Новий навчальний матеріал сприймається дітьми більш цілісно та природно, нібито розумом і тілом, а тому краще запам'ятовується.

Застосування цього методу вправ дає можливість розвитку дрібної моторики, кистьового захоплення руки, розвиток та корекцію когнітивних процесів, зорово-просторових уявлень; зниження стомлюваності; підвищення здатності до довільного контролю; сприяє профілактиці дислексії та дисграфії; допомагає адаптації ліворуких; розвиває міжпівкульну спеціалізацію, міжпівкульну взаємодію, синхронізацію роботи півкуль.

Кінезіологічні вправи дають кумулятивний ефект для підвищення розумової працездатності та оптимізації інтелектуальних процесів як у дітей, так і дорослих. Саме тому фахівці, які виконують вправи з «Гімнастики мозку» визначають покращення психоемоційного та соматичного стану, активізацію життєдіяльності та працездатності. Це є новим інноваційним аспектом в корекційній роботі, коли дорослі працюючи з дітьми і виконуючи даний комплекс вправ визначають покращення загального стану, сплеск сил та енергії, покращення функції кровообігу, нормалізацію роботи внутрішніх органів [4, с. 104]. У процесі тренувань людина усуває перешкоди («тиски», що сковують тіло й заважають нормально сприймати все, що відбувається довкола) і перенавчається (вмикає ті ділянки мозку, які раніше «відпочивали» і не захищали нас від тривог і стресів). Вправи «вмикають» оздоровчу роботу м'язів, м'яко примушують кров і лімфу рухатися до тих ділянок організму, де виникає їхня нестача.

Кінезіологічні вправи вдосконалюють механізми адаптації дитячого організму до зовнішнього середовища, знижують захворюваність і роблять життя дитини безпечнішим завдяки розвитку таких якостей, як спритність, сила, гнучкість; вони готують дитину до школи, поступово привчають її витримувати навантаження, проявляти волю; здатні допомогти дитині впоратися зі стресовими ситуаціями і постояти за себе в непростому житті [5, с. 6].

Кінезіологічні вправи можна застосовувати під час уроку як окремі ігрові завдання, динамічні паузи, під час організаційних моментів, проведення ранкових зустрічей, фізичних 5-хвилин, релаксаційних хвилин тощо. Час проведення – 3–5 хвилин, у цілому це може становити до 25–30 хвилин на день. Діти мають точно виконувати рухи і прийоми. Вправи проводять у доброзичливій обстановці стоячи або сидячи за столом.

Для поступового ускладнення вправ можна використовувати:

- прискорення темпу виконання;
- виконання з легко прикушеним язиком і заплющеними очима;
- долучення рухів очей і мовлення до рухів рук;
- долучення дихальних вправ і методу візуалізації.

Хотілося б звернути увагу ще на кілька важливих моментів щодо проведення кінезіологічних вправ:

- проводити кінезіологічні вправи можна лише під час «стандартного» навчання, творчу діяльність переривати кінезіологічними вправами недоцільно;
- якщо діти мають інтенсивне розумове навантаження, то комплекс вправ краще проводити перед заняттям;
- кінезіологічні вправи мають як негайний, так і кумулятивний, тобто накопичувальний ефект;

- під впливом кінезіологічних тренувань в організмі відбуваються позитивні структурні зміни, у разі інтенсивнішого навантаження – значні зміни.

Використання кінезіологічних вправ з дітьми з порушенням мовлення підвищує концентрацію уваги, сприяє підвищенню фізичної та інтелектуальної активності, покращує емоційно-вольовий стан дитини, часто фахівці в своїй роботі використовують дані вправи, як елемент змагань. Виконання таких вправ сприятиме також розвитку не когнітивних якостей дитини, зокрема соціальної компетентності [8, с. 330].

Важливо, щоб педагог, який працює в напрямку освітньої кінезіології, сам добре засвоїв всі кінезіологічні вправи і лише потім проводив їх з дітьми. При цьому необхідно поступово збільшувати час виконання і складність пропонованих вправ та адаптувати їх до вікових можливостей школярів.

Вправи кінезіології універсальні. Вони допомагають дорослим і дітям. Вони дуже прості у виконанні та не вимагають спеціальної фізичної підготовки. Регулярне виконання цих вправ позбавляє втоми, підвищує концентрацію уваги, сприяє підвищенню фізичної та розумової активності.

Кінезіологія – дуже цікавий та ефективний метод роботи. Розвиток інтелекту безпосередньо залежить від сформованості півкуль головного мозку та їхньої взаємодії.

Зважаючи на це, дуже важливо застосовувати на практиці методи та прийоми кінезіології, що дозволяють «тренувати» мозок у дітей шкільного віку та дітей з особливими освітніми потребами.

Висновки. Кінезіологія вивчає рух і його вплив на людину в процесі навчання та природного розвитку; базується на взаємозалежності між розвитком фізичним, емоційним та інтелектуальним; бере до уваги навчальні, виховні й розвиваючі елементи у їх гармонійному комплексі. Завдяки кінезіології навчання стає більш ефективним, цікавим, природним і раціональним. Дитина діє на оптимальному рівні своїх можливостей, а в процесі тренування по цій системі отримує знання. За допомогою вправ «Гімнастики мозку» організм проходить перенавчання: відновлюються, інтегруються, встановлюються нові зв'язки між півкулями, між мозком і тілом, збалансовуються всі процеси в організмі. У кінезіологічних вправах є великий потенціал для розвитку дитини. Вони дозволяють дітям зосередитися, скоординувати свою діяльність, позбутися стресу, долати мовленнєві вади і вчитися легше та природніше, оскільки мозок продуктивний лише тоді, коли гармонійно працюють і права, і ліва його півкулі.

Список використаних джерел

1. Любимова В. Кінезіологія, або природна мудрість тіла. / В. Любимова – СПб. : «Невський проспект», 2005. – 11 с.
2. Навчальна кінезіологія: проста гімнастика для мозку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitanova.com.ua/posts/2204-navchalna-kineziolohiia-prosta-himnastyka-dlia-mozku>
3. Кінезіологія як засіб розвитку мовлення та інтелектуальних здібностей дітей з особливими освітніми потребами / Науково-методична література для працівників шкіл, ДНЗ та батьків [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://osnova.com.ua/news/1353>
Кінезіологія_як_засіб_розвитку_мовлення_та_інтелектуальних_здібностей
4. Айрес Дж. Ребёнок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития. / Дж. Айрес – М. : Теревинф, 2004. – 104 с.
5. Лічман Н. М. Кінезіологія як засіб розвитку мовлення та інтелектуальних здібностей дітей з особливими освітніми потребами// Логопед : науково-методичний журнал. - 2018. № 6. - 6 с.
6. Сучасні здоров'язберезувальні технології. Монографія за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука – Х. : Оригінал, 2018
7. Енока Р. М. Основи кінезіології / Р.М.Енока. – Київ : Олімпійська література, 1998. – 234 с.
8. Деннисон П. Програма «Гімнастика розуму» / П. Деннисон, Г. Деннисон ; пер. С. М. Масгутовой. – М., 1997. – 330 с.
9. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. –101 с.
10. Вибрані лекції з кінезіології : метод. посіб. / розроб.: О. Ю. Рибак, Л. І. Рибак. – Львів : ЛДУФК, 2009. – Ч. 1 : Біомеханічні аспекти рухових якостей. – 89 с.

Skakunenko V.S., Shvydun V.M.,

Kinesiology – an innovative step in the education of children with special educational problems.

Abstract. Recently, there has been a growing trend in the number of children with various developmental disabilities, learning and adaptation difficulties. The development of intelligence directly depends on the formation of the cerebral hemispheres and their interaction. Considering this, it is very important to apply in practice the methods and techniques of kinesiology, which make it possible to «train» the brain in children of primary school age with special educational needs.

Keywords: kinesiology, child with special needs, innovative technologies.

Соломикіна А.С.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Криворізького державного педагогічного університету
науковий керівник: **Бакум З.П.,**
доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови
Криворізького державного педагогічного університету

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО БАГАТОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Глобалізаційні процеси та соціальні проблеми впливають на рівень духовності всього народу України. Сьогодні все більше людей намагаються задовольнити лише свої матеріальні потреби, не звертаючи увагу на моральні якості та духовну розвиненість себе та суспільства.

С. Максименко говорить про те, що особистість – це цілісність всіх психічних процесів. Внутрішній світ людини має тісний зв'язок з соціальною поведінкою; Особистість може самостійно регулювати свої дії та поведінку, усвідомлює власні наміри [1, с. 11].

Духовність проявляється в багатьох аспектах та має багато визначень, наприклад: духовність – це всі якості людини, які є основою гармонії у душі та житті людини та виділяють її з тваринного світу. Саме вона відповідає за моральну поведінку суспільстві, утворює гармонію між життям людини та природою; це втілення моральних принципів у творчості, добрих вчинках, гуманності. Можна виділити й такі важливі світоглядні компоненти: художньо-естетичний смак, культурні цінності, емоційно-почуттєвий світ, моральні ідеали тощо; це енергетична сила особистості (гармонійне існування людини, милосердя, моральність). Це мета і план будівництва людського життя [2, с. 10].

З. Карпенко розробила авторську концептуальну модель ціннісної свідомості особистості. До неї входять різні орієнтири людини, які мають свою ієрархію: вітальна активність, або змога організувати себе, контролювати себе в складних ситуаціях; відчуття та розуміння таких понять як істина, користь, правда; доброта; творча діяльність, схильність сприймати та орієнтуватися на прекрасне; робота на користь суспільства, відданість своїй справі [3, с. 108].

Ці духовні орієнтири вже мають бути сформовані у старшокласників, але треба брати до уваги те, що кожна особистість має свої власні цінності. Розуміння прекрасного, істинного може бути різним. Завдання вчителя не зламати індивідуальні особливості, а показати, що всі можуть мати власну думку. А також профорієнтаційна робота має проводитись з дотриманням останнього орієнтира, а саме відданість праці та користь суспільству.

Розвиток духовно багатой особистості має відбуватися згідно з чинними програмами та Державним стандартом мовної освіти. Вчитель має опиратися на особистісно зорієтований, компетентісний та діяльнісний підходи. Соціокультурна змістова лінія, яка зазначена в чинній програмі з української мови, є важливою у формуванні духовно багатой особистості, оскільки спрямовує роботу вчителя на формування важливих понять, наприклад, цінності, етична поведінка, моральні, соціальні принципи та норми поведінки, толерантність, гуманність. Вона розкриває можливості української мови, її зв'язок із культурою нашого народу та її естетичні функції, виховує історичну пам'ять, повагу до культурних цінностей інших націй.

Важливим принципами на уроках української мови є: принцип зв'язку теорії з практикою є важливим при розробці сучасного уроку. Він вимагає впровадження мовленнєвої практики, трансформує уроки розвитку мовлення в уроки розвитку комунікативних умінь; принцип культуровідповідності, який тісно пов'язаний із формуванням духовно багатой особистості, оскільки розширює систему моральних принципів, заохочує учня до пізнання рідної та іноземної культури та мови [4, с. 61–62, 66]; 21 принцип текстоцентризму – добір текстових взірців певних жанрів мовлення, визнання тексту як основну дидактичну одиницю на уроках мови, На сьогодні текст є важливою частиною навчання, оскільки залучає до української культури найбільше Бесіда, робота з підручником, вправи та ін. – це ті методи, які вчитель може застосувати на уроках української мови [5, с. 211–212].

Духовний розвиток особистості учнів має відбуватися на всіх етапах навчання. Для прикладу взято узагальнення та повторення з теми «лексична помилка» у 10 класі.

Взагалі, у фразеологізмах дуже чітко простежуються національні принципи нашого народу, багатство мови. У якості вступної вправи можна використати фразеологізми в малюнках, де учням потрібно зіставити синонімічні чи антонімічні пари приказок, афоризмів та інше. У процесі вивчення фразеології учні повинні розуміти їх використання у різних життєвих ситуаціях, ставлення суспільства до різних якостей людського характеру. На основі цього робити певні висновки для подальшого існування у соціумі.

Під час розвитку комунікативних, логічних навичок можна використовувати асоціативний куш, який показує ставлення учнів до теми уроку, тексту або певні системи цінностей, які вже сформовані, наприклад, використовувати різні центральні слова: мова, Україна, сім'я та інші.

У програмі зазначено тему можливого диспуту: *«Не бійтесь заглядати у словники: Це пишний яр, а не сумне провалля...»* (М. Рильський). Цей вид діяльності допомагає формувати власну думку та вміння її висловлювати,

розвиває практичні та інтелектуальні навички, які потрібні для аргументації своєї точки зору. А також, диспут тренує емоційний самоконтроль – треба гідно приймати як перемогу, так і поразку.

Отже, духовно багата особистість – це всебічно розвинута людина, яка живе в гармонії з собою та навколишнім світом, патріот своєї країни, має власну думку та не боїться висловити її. Важливим є не тільки знання граматики, лексики та ін., а й життєві орієнтири та духовні цінності. Вчитель має звертати більше уваги на смислове наповнення інформації й самому бути прикладом для своїх учнів.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : МАУПІ, 2000. 256 с.
2. Фурман А. А. Психологія смисложиттєвого розвитку особистості : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 508 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29777/1/furman.pdf> (дата звернення: 26.08.2022).
3. Філь Г. О. Антонімічні відношення у сфері фразеології української мови. Рідне слово в етнокультурному вимірі. 2017. С. 249–257 URL: <https://doi.org/10.24919/2411-4758.2017.110964> (дата звернення: 27.08.2022).
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
5. Груба Т. Л. Методика формування мовної особистості старшокласника на уроках української мови (профільний рівень) : дис. ... док. пед. наук : 13.00.02 / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янчука, Київський університет імені Б. Грінченка. Рівне. 2019. 524 с.

Тимашова А.А.,

курсантка, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

науковий керівник: **Богуславський В.В.,**

майор поліції, завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки,

кандидат юридичних наук, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Питанню формування фізичної культури у особового складу вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання повинна приділятися належна увага поряд із багатьма іншими видами підготовки, як-от: вогневої, тактичної тощо.

Особливу увагу слід приділити структурі освіти. Це повинен розуміти кожен науково-педагогічний колектив. Спеціальні заняття з фізичної культури повинні бути практично зосередженими, тобто займати не менше

90% загального часу, виділеного на освітню програму для занять фізичною культурою [1].

На заняттях зі спеціальної фізичної підготовки здобувачі вищої освіти виконують не тільки вправи силової та швидко-силової підготовки, але і напрацьовують техніку подолання перешкод, для чого необхідна добре обладнана смуга перешкод, щоб запобігти травматизму курсантів, вивчають прийоми захисту від холодної зброї, збереження зброї від захоплення та багато іншого.

Щодо специфіки безпосередньо занять з фізичної підготовки майбутніх поліцейських. Важливим змістом фізичної підготовки в навчальному закладі є процес вивчення елементів різних вправ, з урахуванням специфіки особливості умов діяльності майбутніх правоохоронців, які виконуються з великою кількістю повторень. Головним завданням навчання є раціональний підхід до виконання специфічних дій.

Формування професійно значущих якостей несе в собі індивідуальний підхід [11, с. 98]. У такому випадку повинен бути диференційований підбір спеціальних вправ.

Підбір вправ та інтенсивність навантаження повинні відповідати можливостям тих, хто займається. Головним чином успіх викладацької діяльності залежить від взаємовідносин між викладачем і тим, хто навчається. Високий рівень фізичної підготовленості можна досягти при повному взаєморозумінні між викладачем та курсантом [2].

На теперішній час в процесі навчання важливо тих, хто навчається, націлювати на подолання невпевненості у своїх силах. При формуванні професійної підготовленості на заняттях фізичної підготовки важливо моделювати ситуації, наближені до реальних. Удосконалюючи методи для проведення занять по формуванню професійно важливих якостей, необхідно враховувати загально дидактичні принципи. Дотримання дидактичних принципів в навчальному процесі значно впливає на якість підготовленості курсантів.

Формування професійно значущих якостей на заняттях направлено на вміння здобувачів вищої освіти долати значні навантаження.

Для підвищення якості професійної готовності на практичних заняттях необхідно застосовувати комплексні заняття та модельні ситуації [4, с. 108].

Комплексні заняття - це послідовне виконання вправ прикладного характеру з різним рівнем інтенсивності та прикладної направленості, з паралельним розвитком різних фізичних якостей [1].

Методи комплексного заняття в процесі формування професійно значущих якостей, значно підвищують щільність занять та сприяють розвитку професійної підготовленості.

Одним із напрямків формування професійно значущих якостей курсантів є комплексний розвиток фізичних якостей та їх взаємодія зі спеціально прикладними вправами [1].

Формування спеціально прикладних навичок значно прискорюється при значному розвитку фізичних якостей.

Головною умовою на практичних заняттях з методики викладання фізичної підготовки є умова ставити завдання максимально наближені до реальних ситуацій. Використання в процесі навчання завдань, що виконуються в складних умовах, наближених до реальних, підготовлює тих, хто навчається, до подолання труднощів [1].

Під час заняття необхідно виконувати елементи швидкісного пересування, постійна зміна напрямків, боротьби з умовами підвищеної складності, тривалість високих навантажень, моделювання психологічного стресу.

Для підвищення професійної підготовленості недостатньо навчальних практичних занять, для цього необхідно займатися і самотійно.

Формування специфічних навичок повинне проходити у нестандартних умовах, з урахуванням специфіки службової діяльності, у змодельованих більш наближених до практики ситуаціях [2].

З початку навчальних занять необхідно більше розвивати фізичні якості, далі поступово переходити на комплексні заняття з моделюванням реальних ситуацій.

Здавна відомо, що успіх у екстремальній ситуації майже наполовину залежить від рівня фізичної підготовленості особового складу. А для того, щоб підтримувати його належний рівень, необхідно якісно і ефективно організовувати і проводити заняття з фізичної підготовки.

Рівень фізичної підготовленості курсантів залежить від кількості проведених практичних занять прикладного характеру. Достатній рівень розвитку загальної фізичної підготовленості забезпечує формування міцного фундаменту працездатності.

Необхідно формувати у тих, хто навчається, стійку зацікавленість до занять з фізичної підготовки [6, с. 39].

Заняття необхідно проводити таким чином, щоб забезпечити максимальний та достатній рівень фізичної підготовленості.

Добра фізична підготовленість є фундаментом успіху працездатності майбутніх працівників правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників МВС. Київ: Нац. акад. МВС України, 2003. 338 с.
2. Дідковський В. А. Фізична підготовка працівників Національної поліції України: навч. посіб. Київ. Нац. акад. внутр. справ, ФОР Кандиба Т. П. 2019. 98 с.
3. Кушніренко Р. О., Константинов Д. В., Рівень фізичної підготовленості як умова для вступу в Національну поліцію України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2020. С. 73–75.
4. Лигун НВ. Професійно-психологічна підготовка працівників внутрішніх справ: основи та шляхи оптимізації. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2013; (2). 23 с.
5. Мандрика В. С., Матеріально-технічне забезпечення та педагогічна майстерність викладачів як базові показники якості фізичної підготовки курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2020. С. 98–101.

Розділ 2

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

Ващенко О.В.,

студентка історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

науковий керівник: **Костюк Л.В.,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ВПЛИВ БРИТАНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ РОЗВІДКИ НА ХІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

До недавнього часу діяльність жінок у британській розвідці під час Другої світової війни була маловивченою. Однак, під впливом фемінізму та різноманітних жіночих студій, західноєвропейська історична думка почала розробку гендерної історії, у котрій окреме місце посідало жіноче шпигунство. Актуальність даної теми є очевидною, адже у ній нерозривно переплетені офіційна політика, ідеологічні імперативи, військові стратегії, повсякденні практики, гендерні норми і стереотипи, колективні травми та особисті спогади.

Аналіз ролі жінок у британському шпигунстві та їхнього впливу на хід Другої світової війни, стали метою й нашої наукової розвідки. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань: ознайомлення з основними тенденціями розвитку та удосконалення жіночого шпигунства, виявлення впливу британської жіночої розвідки на хід Другої світової війни.

Дана тема знайшла відображення у наукових студіях, журналістських аналітичних працях та історичних дослідженнях. Дослідницьку цінність мають праці Сари Дерн, Лізи Манді, Белі Е Ескотта, Бернарда О'Коннора, де аналізується вплив британської жіночої розвідки на хід Другої світової війни.

Після окупації Європи нацистами, Великобританія була стурбована подальшою розв'язкою подій. Тому, військовий кабінет вирішує сформувати

Виконавче управління спеціальних операцій (далі – SOE). Основними завданнями новоствореної організації були розвідка та диверсії задля усунення окупаційної влади на захоплених територіях Європи. Дана організація підтримувала місцеві Рухи Опору постачанням зброї та вибухівки. Задля більш широкої діяльності SOE було створено ряд різних секцій, які працювали в різних країнах Західної Європи (Франції, Голландії, Бельгії, Норвегії, Югославії, Греції, Італії та Албанії). Особливо небезпечною була секція SOE F, котра діяла на території окупованої нацистами Франції [6].

У квітні 1942 р., SOE прийняло революційне рішення сформувати жіночі загони. Однак, стати шпигуном було доволі не просто. Жінки були змушені проходити три навчальні заклади: початкова школа, воєнізована школа та школа закінчення. Трьохступеневе навчання давало змогу відфільтрувати новобранців, котрі були непридатні для роботи в SOE [3].

За увесь період навчання, жінки отримували різноманітні навички: підриз сейфів, відкриття замків та тихе вбивство. Після закінчення їм присвоювали чотири різні імені та одержували недійсні документи. Також їх постійно допитували щодо деталей їхнього прикриття на випадок полону [1]. Крім того, жінки повинні були обов'язково володіти декількома іноземними мовами без акценту, задля того, щоб легко вписатися в суспільство у котре вони будуть відправлені [4].

Велику увагу при підготовці агентів до різноманітних операцій, звертали на зовнішній вигляд. Особливо, на одяг, адже регіональні відмінності у 40-х роках XX століття були більш вираженими, оскільки ринки були менш глобалізованими, і багато людей все ще шили одяг або купували його у місцевих кравців та швачок. Тому, жінок-агентів зазвичай одягали, згідно з регіональною модою. При тому звертали увагу на все, навіть на таке незначне, як зшивання шва та гудзиків, що могло розсекретити шпигуна [2]. По можливості, кравці держпідприємств використовували тканини, вивезені контрабандою з Європи або перероблені з існуючого одягу, взятого у біженців. Також пересаджували ярлики або копіювали їх в деталях [2].

Більше того, жінкам агентам доводилось змінювати навіть зачіски та адаптувати свій макіяж згідно регіональних відмінностей. Крім того, поза увагою не залишались навіть пломби, в більшості випадків стоматологи видаляли британські пломби та замінювали їх золотими, які використовували, наприклад, французькі стоматологи.

Перед місією усім шпигунам давали «таблетки L», які містили ціанід, щоб прийняти їх у разі захоплення. Їх часто зашивали в одяг, ховали в порожнисті трубочки або навіть тюбики від помади [1].

Після тривалого навчання та підготовки, шпигунів відправляли в окуповані регіони Європи, де вони виконували свої місії. Під час місій агентів або скидали на парашутах, або доставляли на човні. Кожна така група

складалася із 3 чоловік: «організатора» або лідера (зазвичай це були чоловіки), оператора бездротового зв'язку (радиста) та кур'єра.

Слід відзначити, що кур'єрами були переважно жінки, котрі викликали найменшу підозру. Основна робота кур'єра полягала в тому, щоб передавати різноманітну інформацію та доставляти вибухівку або інше обладнання. Також жінки без підозр могли переносити передавачі у кошику з овочами. Подорожуючи жінки-кур'єри постійно наражалися на небезпеку з боку окупаційної влади, що робило їхню роботу небезпечною [5].

Не менш, важливими були жінки-радисти, бо бездротові передавачі були єдиним засобом швидкого зв'язку та отримання негайної інформації. Саме радисти передавали інформацію до штаб-квартир, що полегшувало формувати план дій командування армії. Ще жінок-радисток могли відправляти в поле не більше як на 50 хвилин для передачі інформації про переміщення противника або здійснити диверсію [1].

Разом з тим, жінки-радисти проходили інструктаж заходів безпеки: переміщення по території, надсилання швидких та стислих повідомлення. Хоча зустрічалися випадки, коли вони були викриті та заарештовані. При арешті їм було важче маніпулювати, бо проти них були прямі докази щодо передачі інформації [5].

Загалом, з 41 жінок, котрі були завербовані SOE, не пережили війну 16: 12 – страчені нацистами, 2 – померли від хворіб, 1 – померла на кораблі, котрий затонув, 1 – померла природними причинами, а 17 – пройшли жахи в німецьких концентраційних таборах Берген-Бельзен, Равенсбрюк та Дахау.

Протягом усієї військової служби ці жінки відзначалися героїзмом, хоча після війни більшість з них були звільнені від служби. Лише одиниці продовжували залишалися працювати в розвідці.

Отже, XX століття створило цілу галерею портретів жінок, покритих таємницею, які володіли блискучими театральними здібностями або відрізнялися скаженим фанатизмом. Лукаві, безстрашні, винахідливі красуні у ролі таємних агентів, змінювали, навіть якщо тимчасово, динаміку гендерної політики влади під час Другої світової війни, тим самим кидаючи виклик уявленням про жінок на війні. Їхні історії є більш захоплюючими, ніж більшість трилерів на ринку. Адже вони жили на власних умовах, ламаючи стереотипи, щоб стати такими ж ефективними, як і їхні колеги-чоловіки.

Список використаних джерел

1. By Julie M. Lucas. World War II spy trainer speaks at Female event [Електронний ресурс] *USAG Vicenza PAO*. Режим доступу до ресурсу: https://www.army.mil/article/100252/world_war_ii_spy_trainer_speaks_at_female_event (дата звернення 26.07.2022 р.)
2. Jocelyn Sears. Clothing Britain's Spies during World War II. *JSTOR*. 2018.

3. Kate Vigurs. The Women of SOE [Електронний ресурс]. *Aspects of history*. 2021. Режим доступу до ресурсу: <https://aspectsofhistory.com/the-women-of-soe/> (дата звернення 26.07.2022 р.)
4. Kate Murphy Schaefer. The Female Spies of the SOE [Електронний ресурс] Historic uk. Режим доступу до ресурсу: <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofBritain/The-Female-Spies-Of-SOE/> (дата звернення 26.07.2022 р.)
5. Recommended Citation Carlomagno, Cameron. Women in a Man's War: The Employment of Female Agents in the Special Operations Executive, 1940-1946. 2019. Chapman University, MA Thesis.
6. SUYIN HAYNES. Inside the Stories of the Most Daring Women Spies of World War II [Електронний ресурс] *Time*. 2020. Режим доступу до ресурсу: <https://time.com/5892932/a-call-to-spy-real-history/> (дата звернення 26.07.2022 р.)

Мартинюк Г.Ф.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри публічного управління, адміністрування та інформаційної діяльності,
Національного університету водного господарства та природокористування

h.f.martyniuk@nuwm.edu.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В сучасних складних умовах, коли наша держава знаходиться в стані війни, виникла необхідність навчатися здобувачам закладів вищої освіти дистанційно за розробленою викладачами програмою і комунікувати за допомогою засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Термін «дистанційне навчання» – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [1].

Наразі технології дистанційного навчання науковці поділяють на такі, як-от: аудіо, відео та друковані навчальні матеріали; інтерактивні комп'ютерні технології навчання, до яких відносяться тести для контролю знань, електронні підручники, мультимедіа; засоби комунікації через відеоканали та комп'ютерні мережі.

Відтак, виникла проблема використання автоматизованих бібліотечних систем. Тому в закладах вищої освіти створено сучасні електронні бібліотеки, які сприяють ефективному доступу до електронних навчальних ресурсів через мережу Інтернет. Електронна бібліотека - це набір електронних ресурсів і супутніх технічних можливостей для створення, пошуку і використання інформації [2]. У цьому сенсі вони є продовженням і розширенням систем зберігання та вилучення інформації, що мають справу з цифровими даними будь-якого типу (текст, зображення, звуки; статистичні

або база даних, яка містить інформаційні об'єкти в різних форматах, що надає безпосередній доступ спільноті користувачів.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології уможливили широкомасштабний переклад накопиченої інформації в електронну форму і створили принципово нові види інформаційних ресурсів, до яких відносяться електронні бібліотеки. Організація доступу до джерел інформації в електронній формі стала однією з найважливіших завдань інформаційного обслуговування освіти і науки. Електронна бібліотека у закладі вищої освіти наразі є необхідною вимогою успішного навчання здобувачів.

Основні цілі, які стоять перед електронною бібліотекою - це: зробити наукову, навчальну інформацію більш доступною для користувачів окремих категорій; сприяти збереженню наукової та культурної спадщини нашої держави; підвищити ефективність навчального процесу в закладах вищої освіти.

Відтак, до сучасної електронної бібліотеки висуваються певні вимоги, як-от: комплектування інформаційного фонду; системність, що означає наявність тематичного профілю; взаємопов'язаність фонду; визначеність виду відібраних документів; відповідність науковому, технічному, культурному і соціальному рівню суспільства (галузі, тематичного спрямування тощо).

Електронні бібліотеки можуть мати форму веб-сайтів, де накопичуються різні тексти – літературні, медіа файли, комп'ютерні програми. За своєю функціональною спрямованістю вирізняють сучасні електронні бібліотеки: загальні та спеціалізовані. Електронні бібліотеки загального характеру мають на меті зберігати інформаційні ресурси з багатьох напрямків знань і застосовують переважно мінімальний інструментарій, що забезпечує реалізацію стандартних функцій інформаційної системи. Спеціалізовані електронні бібліотеки покликані зберігати та надавати доступ до інформаційних ресурсів з окремо визначеної предметній області. Вони багатофункціональні і надають можливість нетрадиційного характеру оброблення, задоволення специфічних вимог, тобто, зберігання результатів та архівів експериментів, підтримка часових та просторових характеристик даних, спеціальні форми завдання вхідних та вихідних даних – картографічні, графічні, оцифровані фотографії, звукозаписи тощо.

З огляду на вище означене можна виокремити переваги E-learning порівняно з традиційними формами навчання: здобувачі одержують можливість доступу через Інтернет до ресурсів електронної бібліотеки з будь-якого місця, звідки можна отримати доступ до глобальної інформаційної мережі; низькі ціни на одержання навчально-методичної літератури через Інтернет; можливість розроблення електронних курсів, що побудовані на

модульній основі; гнучкість навчання – тривалість, послідовність вивчення навчального матеріалу, можливість самостійного вибору відповідно до власних можливостей та потреб; здійснення навчання з різних точок доступу з використанням мобільного Інтернету; здійснення об'єктивної оцінки знань студентів.

Погоджуємося з науковцем В. Горовим, який у статті «Бібліотека в інформаційному суспільстві» констатує, що трансформація традиційної бібліотечної діяльності, приведення її у відповідність із новими суспільними запитами інформаційного обслуговування – ці завдання постали перед бібліотечним співтовариством зі стрімким поширенням електронних інформаційних технологій. Інтернет дедалі більшою мірою конкурував з бібліотечними інформаційними центрами – і потреба визначення нового місця цих центрів в істотно оновлюваній інформаційній системі суспільства набувала більшої гостроти. Насамперед, для бібліотек проблемою стало те, що, за традицією, обслуговування читачів вони здійснювали, в основному, стаціонарно [3].

Відтак, порівняно з традиційними бібліотеками, електронні мають низку переваг, так як вони уможливлюють швидкий доступ до навчальної інформації. Від знайти потрібні книги в різних цифрових форматах і послуговуватися ними із застосуванням мобільних додатків у будь-якому місці й у будь-який час, що забезпечує мобільність інформаційно-освітнього середовища. Отже, в умовах воєнного стану електронні бібліотеки є надійними інформаційними центрами закладів вищої освіти і продовжують забезпечувати здобувачів необхідними електронними ресурсами, створюючи, тим самим, належні умови для проведення онлайн-навчання.

Список використаних джерел

1. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro>
2. URL: <http://ptu2.dp.ua/pro-nas/bibliotechno-informatsijnij-tsentr/elektronni-resursi.html>
3. Горовий В. Бібліотека в інформаційному суспільстві. 2021. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3025:biblioteka-v-informatsijnomu-suspilstvi&catid=81&Itemid=415

Матвієвська Л.В.,

студентка історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

науковий керівник: **Костюк Л.В.,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ГЕЛЬМУТ ШМІДТ: ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ

Однією із характерних ознак ХХ століття стала значна кількість демократичних режимів. У переліку найвідоміших президентів, канцлерів та політичних лідерів 1970–1980-х років ХХ століття Європи є канцлер ФРН Гельмут Шмідт, історія режиму котрого становить значний інтерес для дослідників. Адже його прихід до влади викликав ряд суперечностей серед різних політичних сил, а зовнішньополітичний курс повністю змінив ставлення ряду європейських держав до ФРН.

Гельмут Шмідт народився 23 грудня 1918 р. Цікавим фактом є те, що майбутній канцлер походить із єврейської родини. Хоча цей факт розкрився лише на початку 80-х років ХХ століття. Батько Г. Шмідта працював вчителем і як, зазначали сучасники «був вимогливий не тільки до своїх учнів, але і до своїх синів. строгого і вимогливого не тільки по відношенню до учнів, а й до своїх синів». Мати, навпаки, постійно долучала малолітнього Гельмута до мистецтва [1]. Тому майбутній канцлер під час навчання в школі виявляв здібності до музики, живопису та архітектури, але одно час був капітаном шкільної гребної команди. Ще на світогляд Г. Шмідта вплинули багаті історико-культурні традиції м. Гамбурга із менталітетом його мешканців. Навіть будучи канцлером в Бонні, він не міг уникнути прислів'я: «У нас в Гамбурзі ...» [2, с. 217].

Разом з тим, у підлітковому віці майбутній канцлер був учасником Гітлерюгенду, але не був членом нацистської партії. Так, під час війни брав участь в блокаді Ленінграду, але в 1942 р. повернувся в Німеччину та почав працювати інструктором в Міністерстві авіації. Ситуація змінилася із 1944 р., Г. Шмідт знову потрапляє на Західний фронт, де бере участь у битві за Арденську арену та чітко розуміє, що служить злочинній державі. Саме тому, в квітні 1945 р. здався в полон союзницьким військам [4], де перебував до серпня того ж року.

Після звільнення із полону Г. Шмідт став студентом факультету економіки та державознавства Гамбурзького університету, де як згадував: «Я тоді дуже багато читав і сперечався, і це дало мені більше, ніж університет» [7, с.77]. У своєму дипломному дослідженні майбутній канцлер провів порівняльний аналіз грошових реформ в Німеччині та Японії. Необхідно зазначити, що під час навчання в університеті захопився ідеями Соціал-

демократичної партії, а протягом 1947–1948 рр. очолював Соціал-демократичний німецький студентський союз. Така активна діяльність в партії дала свої наслідки, бо 1953 р. був перший раз обраний до бундестагу [2, с. 219].

Зауважимо, що Г. Шмідт постійно аналізував у своїх промовах в бундестазі військово-стратегічні питання, а саме виступав проти перспективи ядерного озброєння ФРН, але був за вступ у НАТО [4]. Ця зацікавленість військовою тематикою та питаннями «холодної війни» вилилися в книги: «Оборона або відплата» (1961) та «Стратегія рівноваги» (1969).

Свої організаторські здібності майбутній канцлер виявив під час повені в м. Гамбурзі 1962 р., де виконував функції міського сенатора з питань внутрішніх справ. Так, для ліквідації повені він підключив військових, поліцію, хоча це заборонялося законом. Після повернення в місто бургомистра Г. Шмідт безцеремонно відсторонив його від керівництва, а сам дістав прізвисько «антикризовий менеджер» [6, с. 56]. Також у 1964 р. Г. Шмідт очолив фракцію СДПН у бундестазі, а за уряду В. Бранта займав посаду міністра внутрішніх справ, а з 1969 р. по 1972 р. займав посаду міністра оборони. На ній майбутній канцлер провів реформування армії, а саме зменшив термін служби з 18 до 15 місяців та ввів в університетах Гамбурга та Мюнхена Бундесверу, тобто зробив розширення академічної освіти німецького офіцерського корпусу [7, с. 122]. З 1972–1974 рр. був призначений на посаду міністра економіки та фінансів.

Після відставки В. Бранта змін у правлячій коаліції не сталося. Новим канцлером ФРН було обрано Г. Шмідта, колишнього міністра фінансів та заступника В. Бранта по партії. Слід відзначити, що після відставки В. Бранта залишився на посаді голови СДПН по проханню Г. Шмідта і до 1987 р., одночасно очолюючи з 1976 р. до 1992 р. Соціалістичний Інтернаціонал. Хоча, «залізний канцлер» у партії очолював консервативні, прагматичні кола, у керівництві держави поєднав твердий характер, раціональний стиль із м'якістю та романтизмом В. Бранта.

Більше того, всі ці риси вилилися у його внутрішньополітичному курсі, котрий характеризувався значним поправлінням та запровадженням неоконсервативних методів у соціально-економічній політиці. Як відомо, В. Брантом було проведено ряд реформувальних заходів, котрі Г. Шмідт змушений був згорнути в результаті енергетичної й економічної криз 1973–1975 рр. Ці кризові явища принесли новому уряду падіння промислового виробництва на 11 відсотків, безробіття (2 млн. осіб), страйковий рух [3, с. 301]. Хоча, уряд спробував запровадити антикризову програму, котра вилася у підписання погоджувальної угоди між підприємцями та профспілками (квітні 1976 р.). Згідно неї уряд зобов'язувався вжити заходів, спрямованих на стримування інфляції, збільшити представництво робітників у

спостережницьких радах на підприємствах, запровадити державну програму професійної перепідготовки робітників. Профспілки натомість погоджувалися на підвищення зарплати лише на 3,5–5,5 відсотка щорічно. Через два роки стало очевидним, що погоджувальна акція не дала бажаних результатів, що спонукало до нових страйків. Також Г. Шмідт зробив перший крок до формування європейської валютної системи у 1979 р., котра згодом стане основою для формування єврозони.

В результаті цього уряд Г. Шмідта вдався до згортання державного планування та прямого інвестування, і навпаки перейшов до заохочення і стимулювання приватної ініціативи. Ця політика виявилася більш успішною. Так, у 1975 р. було прийнято закон про радикалів (закон про заборону на професії), за яким члени екстремістських організацій не могли займати державні посади – від міністра до вчителя початкових класів. Окрім неофашистів, до потенційних ворогів держави та демократії були зараховувані й комуністи [3, с. 302]. Також запроваджувалися заходи щодо зменшення кількості іммігрантів, позбавлення їх соціального забезпечення та було створено антитерористичні сили (1977 р.). Дані підрозділи канцлер застосував при викраденні літака силами RAF.

Щодо зовнішньополітичної діяльності, то уряду Г. Шмідта працював у двох напрямках: на зміцнення міжнародної розрядки і переходом до консерватизму та орієнтацією на атлантичне співробітництво. Євроатлантичне співробітництво вилилося у підтриманні рішення НАТО про розміщення американських ракет-носіїв ядерної зброї в Європі, в тому числі на території ФРН. Щоправда, Г. Шмідт домогся так званого «подвійного рішення» НАТО, тобто про дислокацію ракет з одночасним продовженням переговорів про роззброєння з СРСР [5, с. 120]. Разом з тим західнонімецький соціал-демократичний уряд різко засудив радянське вторгнення в Афганістан і відмовився від участі в Олімпійських іграх 1980 року у м. Москві.

Хоча, у 1978 р. м. Бонну з офіційним візитом прибув Л. Брежнев, а через два роки відбувся візит-відповідь урядової делегації ФРН до Москви, в ході якого вперше в історії двох країн було підписано довгостроковий договір про співпрацю. Активну роль відіграв західнонімецький канцлер у розвитку європейського інтеграційного процесу, у формуванні європейської фінансової системи з введенням в обіг особливої грошової одиниці – екю, у запровадженні прямих виборів до Європарламенту та розширенні функцій структур ЄЕС.

Зазначимо, що поступове нагромадження проблем, пов'язані насамперед з необхідністю структурних змін в економіці змусили уряд піти у відставку. Тому 1 жовтня 1982 року фракція ХДС/ХСС при підтримці ВлДП, міністри якої вийшли з уряду Г. Шмідта, внесли у бундестазі вотум недовіри «його урядові».

Після відставки Г. Шмідт був одним з видавців і авторів щотижневої газети Die Zeit, читав лекції в багатьох європейських університетах, писав книги [3]. Про широту його інтересів свідчить проблематика його книг: «Стратегія для Заходу» (1986), «Люди і держави» (1987), «Німеччина і сусіди» (1990), «На рубежі століть» (1998), «В пошуках суспільної моралі. Німеччина напередодні нового століття» (1998), «Самоствердження Європи. Перспектива на XXI століття» (2000), «Глобалізація» (1998) [1].

Таким чином, Г. Шмідт не тільки сильний управлінець, «менеджер криз», блискучий експерт з економічних і військово-стратегічних проблем, але розробник дипломатії врегулювання енергетичних криз, котрий вивів ФРН в число провідних економічних держав.

Список використаних джерел

1. Гельмут Шмідт: біографія, політичні погляди URL: <https://ukr.agromassidayu.com/gelmut-shmidt-biografiya-politicheskie-vzglyadi-read-225158> (дата звернення – 20.05.2022).
2. Григорова Н. В. Соціальна філософія Гельмута Шмідта: проблемні лінії та евристичний потенціал. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2016. Вип. 46(2). С. 216-223.
3. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Навчальний посібник. Вінниця: Видавництво «Фоліант», 2003. 560 с.
4. Петренко Л. Гельмут Шмідт і українсько-російська війна. На смерть одного з найпопулярніших німецьких політиків. URL: https://zaxid.net/gelmut_shmidt_i_ukrayinskorosiyska_viyna_n1372763 (дата звернення – 20.05.2022).
5. Рудько С. О. Зовнішня політика та політичні системи Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччини: підручник із курсу. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. 298 с.
6. Філоретов В. Політика ФРН щодо іноземних робітників у 1970-і рр. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2010. Вип. 100. С. 55-58.
7. Шмидт Г. Стратегия равновесия : немецкая политика мира и мировые державы: пер. с нем.. М. : Прогресс, 1971. 286 с.

Федоров Н.І.,

студент історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

науковий керівник: **Костюк Л.В.,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ Ж. ШИРАКА У ФРАНЦІЇ 1995–2007 РР.

У зміні поколінь політичних лідерів та політичних еліт, яке відбувалося на зламі століть, президент Франції, безперечно, є однією із знакових постатей. Посівши в 1995 р. у віці 63 років пост глави держави, Ж. Ширак начебто одною ногою стоїть у ХХ, а другою – в ХХІ століттях. І хоча зараз важко сказати, де він залишив найпомітніший слід, уже сам факт його приходу до керівництва країною в цей переломний, і не тільки в хронологічному сенсі, період світового розвитку спонукає нас шукати в його діяльності риси того нового, що несуть із собою прийдешні століття й тисячоліття.

Що характерно, Ж. Ширак тричі балотувався на посаду президента Франції у 1981 і 1988 рр. і лише 7 травня 1995 р. здобув перемогу. З приходом до влади він зустрівся із рядом проблем, а саме з перспективою запровадження євро та політичною нестабільністю. Саме політична нестабільність, змусила нове керівництво навесні 1998 р. провести чергові вибори до Національних зборів, а уряд А. Жюпена (обраний 1997 р.) приступив до проведення програми непопулярних соціальних реформ, зокрема, перегляду умов пенсійного забезпечення держслужбовців та позбавлення їх частини соціальних пільг [5]. Ще одним кроком до вирішення певних непорозумінь між президентом та урядом було прийняття Національними зборами (1996 р.) та підтримано референдумом (2000 р.) рішення про скорочення терміну перебування президента на посаді з 7-річного на 5-річний [7].

Наступним кроком уряду було оприлюднення плану реорганізації Національної компанії залізниць, тобто проведення часткової її приватизації та скорочення робочих місць. Ці рішення без попередніх консультацій з профспілками викликало масові протести не тільки залізничників, але і працівників метро, енергетиків, поштовиків, що повністю паралізувало рух у столиці. Страйкарі вимагали створення нових робочих місць, покращення системи охорони здоров'я [3, с. 36]. Тому уряд А. Жюпена змушений був піти на певні поступки та відмовитися від плану реформування системи захисту та від укладання договору із Національною компанією залізниць.

Ситуація змінилася із 1997 р., бо в цей час розпочалося циклічне піднесення виробництва, а для зменшення безробіття уряд розширив громадські роботи. Більше того, в 2000 р. керівництво країни запровадило закон про 35-годинний робочий тиждень. Такий крок уряду позначився негативно на собівартості французьких товарів, проте призвів до створення майже 100 тис. нових робочих місць. Одночасно, ці кроки в економічного розвитку підвищили темпи зростання ВВП, котре склало 3 %, інфляція не перевищувала 1%, дефіцит, а державний бюджет був доведений до 3 % ВВП. Також у 1997 р. в країні було анульовано обов'язковий військовий призов, котрий замінили добровільною службою і так званими «громадянськими зустрічами» [1].

Реформа медичного страхування, запропонована А. Жупеном, була ратифікована радою міністрів у листопаді 1996 р. Зміни в сфері охорони здоров'я стали підвалиною для актуального й сьогодні Національного плану витрат на медичне страхування *L'Objectif national de dépenses d'assurance maladie* (Ondam), а також ввели нові податки, на кшталт RDS (погашення соціальної заборгованості). «План Жюппе» також увів до сфери охорони здоров'я нові поняття, звичні для нас сьогодні: безперервне навчання лікарів та дистанційна передача бланків про виплату страхової компенсації за медичні послуги. У 2002 р. уряд запропонував універсальне покриття витрат на випадок захворювання (CMU, *La couverture maladie universelle*), допомогу по особистому/індивідуальному медичному догляду, а також прийняв так званий «закон Кушнера», котрий захищав права пацієнтів, зокрема, давав їм право інформованої згоди на відмову від медичної допомоги [4].

Як відзначають, ряд дослідників, у Франції кінця XX – початку XXI століть була проведена приватизація за якою створювалися підприємства де власниками виступали як держава, так і приватний сектор. Такі змішані компанії були створені в чорній металургії, машинобудуванні, легкій промисловості.

Після обрання на другий термін (2002 р.) Ж. Ширак продовжив політику реформування держави. Так, новий уряд проголосив подальшу децентралізацію та домігся прийняття за три роки п'яти законопроектів. Головними із них є конституційний закон від 28 березня 2003 р. «Про децентралізовану організацію Республіки» та органічний закон від 1 серпня того ж року, на основі яких територіальним громадам було дозволено розширювати свої повноваження (нехай навіть тимчасово – в порядку експерименту) далеко за рамки існуючого законодавства. Зокрема, регіональні, генеральні та муніципальні ради отримали право проводити на своїй території референдуми щодо місцевих питань. Закон від 30 липня 2003 р. «Про свободи і відповідальність місцевих органів влади» дав їм ряд нових адміністративних функцій, які раніше виконувалися державою. І, нарешті, органічний закон від 21 липня 2003 р. розширив фінансову

автономію регіонів – основну частину бюджетів територіальні громади формують від внутрішніх надходжень і тим самим зменшують свою залежність від зовнішніх дотацій [2, с. 197].

Щодо економічного розвитку, то із запровадженням євро відбулася модернізація підприємств у країні. Так, у 2005 р. на частку Франції припадало 5% світового експорту, більша частина якого скеровувалася у країни ЄС. Проведені урядами фінансові та соціальні реформи у багатьох випадках визначалися необхідністю запровадження єдиних стандартів для країн ЄС. Тому економічне зростання у Франції було порівняно нижчим, ніж у Великій Британії та Італії, що пояснюється зменшенням іноземних інвестицій і скороченням прибутків від туризму. Інвесторів відлякує той факт, що у Франції найкоротший 35-годинний тиждень, порівняно високі відрахування до соціальних фондів. Ж. Шираку і його урядам не вдалося суттєво знизити рівень безробіття, який залишався до 2007 р. на рівні 8% (близько 2 млн. осіб). Про невирішеність соціальних проблем свідчили також масові виступи емігрантської молоді восени 2005 р., які супроводжувалися кривавими сутичками з поліцією, підпалами автомобілів, респектабельних магазинів і житлових будинків. Це призвело до того, що у 2006 р. уряд прийняв закон про «Вибіркову імміграцію», суть якого полягала у тому, аби правила оформлення документів для іммігрантів, бажаючих одержати вид на проживання та громадянство Франції, стали жорсткішими. Також у 2007 р. було створене спеціальне Міністерство із справ імміграції, інтеграції та національної ідентичності (пізніше скасоване)[6].

Для вирішення соціальних питань урядом була розроблена «Програма 2006 року», де збільшувалися пенсії та допомоги по безробіттю і котра зазнала істотних змін у 2007 р. Уряд прем'єр-міністра Жан-П'єра Раффарена пояснював це тим, що в державній скарбниці просто не вистачає коштів на встановлені раніше соціальних виплат, зокрема, що через збільшення тривалості життя майбутнім пенсіонерам доведеться працювати довше для отримання пенсії у встановленому розмірі. Соціальні протиріччя 2005 р. та скорочення соціальних програм зумовило, що на виборах 2007 р. Ж. Ширак не балотувався на посаду президента.

Таким чином, Ж. Ширак протягом 1990–2000-х рр. здійснював значний вплив на політичне життя одної із провідних європейських держав, був ініціатором багатьох соціальних та політичних перетворень, котрі прослідковуються на сучасному етапі розвитку П'ятої республіки.

Список використаних джерел

1. Військова реформа у Франції. Режим доступу: <https://strana-oz.ru/2002/8/voennaya-reforma-vo-francii> (дата звернення 21.05.2022 р.)
2. Колодій О. М. Досвід децентралізації у Франції. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернацького. Серія: Державне управління. Том 29 (68). № 1. С. 195–199.

3. Лозовицький О. Жак Ширак: повторне випробування владою. *Людина і політика*. 2002. № 4. С. 34–43.
4. Медичні реформи у Франції: внесок Жака Ширака. Режим доступу: <https://www.vz.kiev.ua/medychni-reformy-u-frantsiyi-vnesok-zhaka-shyraka> (дата звернення 21.05.2022 р.)
5. Пупикін Н. Соціально-економічні реформи правоцентристського уряду Алана Жюппе (1995–1997 рр.). Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-ekonomicheskije-reformy-pravotsentristskogo-pravitelstva-alena-zhyuppe-1995-1997/viewer> (дата звернення 21.05.2022 р.)
6. Поморцев А. Європа виганяє мігрантів / РБК daily. 06.02.2009. Режим доступу: <http://www.rbcdaily.ru/2009/02/06/world/400726> (дата звернення 21.05.2022 р.)
7. Система державних органів Франції. Режим доступу: http://4ua.co.ua/law/qb2bd69b5d43a89421206c27_0.htm (дата звернення 21.05.2022 р.)

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Василяка К.М.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ НАУКОВИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІОЛОГІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ

У сучасному світі важливе значення набуває відкриття прикладних наукових закономірностей. Розподіл класифікації вихідних подій і явищ, їхнє упорядкування, зведення в певну площину законів, що функціонують, дозволяє більш конструктивно взаємодіяти з об'єктивною реальністю в навколишньому середовищі. Людина виробляє механізми, навички та способи взаємодії з тим, що відбувається навколо. Це, своєю чергою, підвищує засоби виживання суб'єкта. Індивід отримує практичний досвід, який здатний розв'язати життєво необхідні завдання. Відкриття можливих важелів і механізмів впливу на життя людини задля полегшення для неї звивистих путів у її особистому функціонуванні, що дає передумови для наближення до самореалізації та забезпечення задоволення її потреб. Індивід із допомогою механізмів впливання та відповідних навичок виявляється особливим. Людина отримує можливість за допомогою придбаного спектру конструктивних моделей поведінки значно підвищити якість власного життя, і це безпосередньо взаємопов'язане з відкриттям наукових закономірностей, що, як-от наслідок, можуть бути перетворені в закони. Одним лише ступенем достатньої інформованості завдяки просвітницькій діяльності видається можливим спрямовувати енергію соціуму в необхідне конструктивне річище. Наступним значущим етапом може бути застосування набутого досвіду, отриманих знань і навичок у практичній сфері життєвого існування індивіда. Зокрема, у разі цього прикладного аспекту важливою складовою стануть результати наукових соціальних досліджень і провідних дисциплін, а саме соціології та психології.

Можна детальніше проаналізувати вклад двох прикладних спрямувань. Психологічні дослідження зорієнтовані на визначення суб'єктивних закономірностей функціонування психіки, що має найменування чутливої тканини, властивості високоорганізованої живої матерії. Наука про душу, про психічну реальність, спрямована на дослідження феномена суб'єктивного відбиття об'єктивного світу. Ця дисципліна призвана виявляти чинники, які могли б здійснити вплив стосовно підвищення рівня психологічного благополуччя індивіда. Важливими складовими психології, як-от наукової дисципліни, є взаємодія з медичним персоналом щодо визначення клінічної картини в пацієнтів (стосовно психології використовується поняття «клієнт»), робота з адиктивними залежностями, дослідження властивостей пізнавальних й емоційно-вольових процесів, а також відкриття комплексу феноменів взаємозв'язку між різними сферами життя людини в її повсякденній діяльності, чи то відповідні для неї умови роботи у сфері особистісних особливостей, чи комунікація в соціумі, навчання, проживання та окреслення емоцій, особливості функціонування мнемічних процесів та когнітивних настанов, або ж для складання діагностичної картини згідно з типологією особистості [4]. Завдяки психології відкривається широкий спектр дослідження феномена явищ, які викликані збільшенням індексу наявності в навколишньому середовищі та адаптації до об'єктивної реальності. Стратегічна задача – підвищення рівня якості життя в умовах змінності зовнішнього світу.

Психологія покликана визначати тенденцію до спрощення життя людського індивіда. Це буде сприяти успішному проходженню опанування особистісною соціалізацією. Людина інтегрується в суспільство, стає невіддільною та вагомою її частиною. Мета психології – спрямувати людину в необхідне річище залежно від реалізації її здібностей та рівня домагань. За допомогою психології надається можливість збільшити ефективність життєдіяльності особистості. Людина виявляється здатною вжити заходів для самореалізації, і психологія за допомогою розроблених закономірностей, включно також із науково розробленими, надає можливість запропоновувати відповідні рекомендації.

Психологія може працювати з людиною відповідно до 6-тьох загальноприйнятих функцій професійного фахівця: прогностичної, просвітницької, профілактичної, експертної, діагностичної, психокорекційної. Індивіди можуть ознайомитися з необхідною інформацією для попередження деструктивних патернів власної поведінки. Також психолог надає допомогу в роботі з клінічними випадками, може доповнювати дані згідно з діагностичними опитувальниками, а також складати висновок за підсумками дослідження особливостей поведінки кожної окремої людини [1]. Зокрема, профільний спеціаліст здатний коригувати певні патерни поведінки, які надалі можуть мати згубні наслідки

для індивіда. Варто підкреслити, що починати професійну профілактику можна буквально з періоду дитинства, бо тоді можна уникати більш затяжних негативних особливостей, які також можуть містити характер загострення. Отже, психологія спрямована також на те, щоб провести профілактику для запобігання тяжким наслідкам, і це можливо зробити ще на ранніх стадіях періоду дошкільного віку, що мінімізує ризики, які можуть виникнути з огляду на дорослішання особистості [4]. Розвиток психології, як-от науки, здатне модернізувати старі методи, що вже створені та використовуються, і також створити новітні механізми напрацювання надалі.

Значущістю ролі соціології є те, що, згідно з власною спрямованістю, ця дисципліна являє собою можливим дослідити особливості та класифікації структури суспільства, у взаємозв'язку з психологією виявити специфіку міжособистісної комунікації. Зокрема, у буквальному сенсі – визначити закони функціонування соціуму, і моделі взаємодії, що вибудовуються. Новий досвід у цьому разі може доповнювати попередній, що загалом формує фундамент соціального резервуара знань. Наголошується на дослідженнях соціальних інститутів, що впливають на життєдіяльність людей. Об'єктивні закономірності громадського порядку та його ієрархія накладають відбиток на суб'єктивне – чуттєву тканину, яку має як індивід, так і навколишній колектив. Надано критерії для отримання об'єктивного досвіду, з оглядом на який особистість може діяти надалі. Важливим тут є суб'єктивна субстанція людини – вона здійснює власний вибір і бере за нього повноту відповідальності. Комунікація в соціумі залишає власний відбиток за рівнем індивідуального досвіду. Існує універсальна об'єктивна дійсність навколишнього світу, і в межах цього простору живе людство, водночас особистість визначає власне існування в ньому надалі. Від кожного конкретного індивіда залежить, в якому форматі передбачена його участь у динаміці того, що відбувається навколо. І якщо соціологія спрямована на визначення об'єктивних критеріїв функціонування соціуму, то психологія розкриває унікальність кожного. Ці розробки дозволяють створити фундамент для досліджень надалі, які дозволяють виявляти все нові й нові особливості специфіки комунікації в обумовленості цілим ланцюжком чинників. Соціологія дозволяє визначити структуру універсальних механізмів взаємодії для людей, а психологія – розкрити суб'єктивність внутрішнього світу індивіда та унікальність особистості людини.

Отже, психологія та соціологія дозволяють визначати наступні кроки в наукових дослідженнях для розкриття динаміки та специфіки взаємодії між окремими групами та класами суспільства, а також проаналізувати особливості структури цього кола та міжособистісної комунікації. Соціологія дозволяє визначити об'єктивні чинники, що впливають на побудову спілкування та формування структури соціуму, психологія – розкрити

спочатку непередбачену специфіку унікальності сприйняття навколишньої дійсності в кожній конкретній людині, а також обумовлених цим своєю чергою групових процесів. Виокремлюються ключові критерії універсальних механізмів взаємодії для людей, із плином часу встановлюється природа суб'єктивного відбиття об'єктивного світу [2]. На специфіку комунікації впливає властивість високоорганізованої живої матерії, що існує в умовах функціонування навколишньої дійсності. Спочатку об'єктивна реальність надана всьому людству, кожен окремий індивід обирає собі, як він існуватиме в ній, і яку діяльність здійснюватиме. Онтогенез є коротким повторенням філогенезу. Сформовані об'єктивні умови, з огляду на які буде діяти індивід. Особистість протягом життя навчається адаптуватися до навколишнього середовища залежно від сукупності меж власних можливостей. Психологія спрямовує індивіда з його самовизначенням у світі.

Перспективами дослідження надалі можуть стати розробки міждисциплінарного зв'язку соціології та психології, як-от наукових дисциплін. Можливо, варто доформовувати та відтворювати окремих напрямків, який об'єднуватиме в комплексі взаємозв'язок двох сфер діяльності. Зокрема, можна надати увагу місцю в соціумі людей із клінічними особливостями та переживаннями цієї категорії суспільства в межах функціонування реальності, що їх оточує. Предметом дослідження в цьому разі може бути взаємозв'язок об'єктивних умов і суб'єктивних переживань пацієнтів. Структура тотожної характеристики міждисциплінарних досліджень може охоплювати будь-які інші соціальні групи та класи в суспільстві [10]. Підкреслюється взаємозв'язок між об'єктивним та суб'єктивним, тобто навколишньою дійсністю та унікальним феноменом чуттєвої тканини. Серед реальності, що існує, надається увага суб'єктивізму сприйняття власної адаптації до зовнішніх умов, заданих світовим порядком. Універсальний механізм існування людства накладається на унікальність кожної окремої особистості. Психологія та соціологія доповнюють одна одну, як-от кожна значуща складова, що також не нівелює будь-яких інших міждисциплінарних зв'язків. Це може бути спробою поєднати суб'єктивне з об'єктивним, проаналізувати розбіжність суб'єктивного з реальністю. Тоді, коли соціологія визначає зовнішні чинники довкілля, психологія прагне підкреслити унікальне суб'єктивне та чуттєве. Потенційним стратегічним міждисциплінарним завданням психології та соціології може виступити успішна адаптація особистості, зважаючи на взаємозалежності об'єктивної дійсності та суб'єктивних ознак особистісних особливостей. Отже, формується гармонія між реальними можливостями та особистісною індивідуальною характеристикою людини.

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л.Ф. Клиническая психодиагностика. Киев: Здоровье, 1985.
2. Бурлачук Л.Ф., Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапия: учебник для вузов (психологические модели). – СПб.: Питер, 2013. – 472 с.
3. Giddens, Anthony. 2006. Sociology (5th edition), Polity, Cambridge.
4. Зейгарник Б.В. Патопсихология. – М.: Изд-во МГУ, 1986.
5. Каліна Н. Ф. Психотерапія : підручник / Н. Ф. Каліна. — К. : Академвидав, 2010. — 288 с. (Серія «Альма-матер»).
6. Карвасарский Б.Д. Психотерапия.- М.: Медицина, 1985.-303 с.
7. Наследов А. SPSS: компьютерный анализ в психологии и социальных науках. — Питер, 2005.
8. НМК дисципліни «Основи психотерапії». / Кочарян О.С., Терещенко Н.М., Жидко М.Є. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 32 с.
9. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 360 с.
10. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження / Навчальний посібник. – К.: Інститут соціології НАН України, 1997.

Гачак-Величко Л.А.,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності
Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Психологію військового колективу становлять різноманітні соціально-психологічні явища, в яких проявляються зміст і динаміка його життєдіяльності. Для класифікації явищ колективної психології можна використати різні критерії. Можна виділити три групи соціально-психологічних явищ, які по-різному впливають на життєдіяльність військового колективу:

а) соціально-психологічні явища і процеси, що сприяють до інтеграції колективу (згуртованість колективу, його ціннісно-орієнтована єдність, суспільна думка, груповий настрій, колективістські традиції тощо). Інтеграція проявляється в згуртованості колективу, єдності колективістських спрямувань;

б) соціально-психологічні явища і процеси, що сприяють диференціації, роз'єднанню військового колективу (лідерство, конфлікти тощо);

в) соціально-психологічні явища, що сприяють як інтеграції, так і, диференціації військового підрозділу (переконання, навіювання, наслідування тощо) [1].

Це свідчить про багатосистемність, динамічність та змінність соціально-психологічних явищ військових колективів, враховуючи специфіку їх діяльності.

Соціально-психологічні явища (далі СПЯ) – феномени, що виникають у результаті взаємодії суб'єктів комунікативного процесу (окремих індивідів і спільностей) у певних умовах, відтворюють соціально-психологічну реальність, спонукають і регулюють поведінку людини, сприяють організації різних форм діяльності та спілкування, здійснюють обмін інформацією і переживаннями [2].

В залежності від специфіки діяльності колективу СПЯ може набувати різних форм. Візьмемо для прикладу, спілкування компанії друзів, спілкування учнів та учителя, спілкування роботодавця та робочого. Очевидно, що загальна схема спілкування буде схожою, але в залежності від особливостей взаємодії між членами будуть змінені характер та хід такого спілкування.

Специфічні соціально-психологічні особливості військового колективу полягають у тому, що, по-перше, його діяльність має високу суспільну значущість, яка забезпечує успішне функціонування інших колективів (трудових, навчальних, сімейних) і суспільства в цілому; по-друге, ця діяльність детально регламентована і вимагає від воїнів чіткості, точності, узгодженості під час виконання наказів, розпоряджень; по-третє, стосунки між військовослужбовцями діляться на чітко обумовлені – службові, або офіційні (регламентуються статутами Збройних Сил України), та неслужбові, або неофіційні, емоційні (виникають між військовослужбовцями самі по собі, на основі симпатій, спільних інтересів, нахилів, а не з волі командирів, начальників) [3].

Тому одним з актуальних прикладів СПЯ у військовому колективі є соціально-психологічний клімат (далі СПК), як фундаментальний компонент формування психологічної готовності військовослужбовців до виконання професійних завдань за призначенням та в особливих умовах, підтримання їх морального духу та боєздатності.

Так, Л. Карпенко, А. Петровський, А. Ярошевський вважають, що клімат визначається в термінах соціальної і психологічної сумісності членів групи, їх морально-психологічної єдності, згуртованості, наявності загальних думок, звичаїв, традицій [4].

На думку А.Н. Лутошкіна, СПК – це емоційне забарвлення психологічних зв'язків членів колективу, що виникає на основі їхньої симпатії, збігу характерів, інтересів, схильностей [5].

Л. Карамушка визначає СПК, як домінуючий у конкретному колективі (групі) відносно стійкий психічний настрій, який формується на основі психічного відображення умов життя і діяльності в міжособистісній взаємодії членів колективу (групи).

А. Кибанов також вважає сутнісною характеристикою СПК загальний емоційно-психологічний настрій групи людей [6].

Соціально-психологічний клімат – домінуючий у конкретному колективі (групі) відносно стійкий психічний настрій, який формується на основі психічного відображення умов життя і діяльності в міжособистісній взаємодії членів колективу (групи) [7].

Змістова характеристика психологічного клімату пов'язана, як правило, з самопочуттям людини в колективі (настроєм, задоволенням, психологічним комфортом); коли самопочуття людей переноситься на їхнє ставлення до праці та інших членів колективу, на міжособистісні відносини, на загальні відносини. Слід зазначити, що СПК впливає на успішну діяльність військовослужбовця в усіх сферах життя суспільства.

Соціально-психологічний клімат впливає на:

- задоволеність службовою діяльністю;
- задоволеність взаємодією з колегами та начальниками;
- ціннісні орієнтації військовослужбовців;
- активність та ініціативність військовослужбовців;
- рівень конфліктності в підрозділі;
- професійну підготовку та психологічне здоров'я.

Тому необхідно наголосити, що СПК є важливим фактором, який впливає на всі складові діяльності як окремого військовослужбовця, так і військового підрозділу.

Що стосується структури СПК та чинників, які впливають на його становлення, то можна сказати, що основними його компонентами є такі складові, які відображають рівень задоволеності військовослужбовців різними сферами службової діяльності:

Чинники, що впливають на формування соціально-психологічного клімату:

- зміст і психологічні особливості службової діяльності;
- стан матеріальної бази підрозділу, рівень забезпеченості;
- соціально-психологічні особливості людей, мікрогруп у колективі;
- міжособистісні стосунки з товаришами;
- міжособистісні стосунки з підлеглими;
- особистість командира (начальника), стиль керівництва, його взаємини з підлеглими [7].

Несприятливий СПК характеризується прямо протилежними ознаками. Військовослужбовці такого підрозділу байдуже ставлять один до одного і до колективу в цілому. Вони не цікавляться проблемами в групі та не виявляють інтересу до того, що їх безпосередньо не стосується. Можна стверджувати, що за несприятливого СПК кожен військовослужбовець існує ніби ізольовано один від одного, що приводить до невисоких результатів в роботі, до незадовільної дисципліни, напруженості в особистих стосунках. В колективі

переважають пригнічений настрій та песимізм. Відносини будуються на принципах нездорової конкуренції, в колективі прийнято поширення чуток і пліток один про одного. Виявляються прихована критика командирів та байдужість, або вороже ставлення до новачків. Члени колективу інертні, пасивні, деякі прагнуть відокремитись від інших, перекласти виконання власних обов'язків на інших, групу неможливо підняти на спільну справу – кожен думає тільки про свої інтереси. У разі негативних явищ в колективі виникають розгубленість, сварки, взаємні звинувачення, конфлікти, значно підвищується плинність кадрів.

Нейтральний (нестійкий) клімат виявляється в ситуаціях, коли глибокий інтерес військовослужбовців до змісту службової діяльності поєднується з байдужістю і черствістю у спілкуванні [7].

Тому, структура СПК визначається системою створених в колективі відносин між членами групи. Варто підкреслити, що даному явищу притаманна різка зміна його виду, адже на СПК впливають, як зовнішні чинники, так і індивідуально-психологічні особливості людини. Стійкий СПК важливий маркер здорових відносин в колективі, хорошій мотивації до службової діяльності, бажання працювати над спільною метою та визначеними цілями та бути активною частиною команди.

Список використаних джерел

1. Балашова С.П. Практичний курс військової психології: Навчальний посібник. Частина 2. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. – 172 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія – Київ: «Академвидав», 2005 – 446 с.
3. Алещенко В. Психологія військового колективу: соціально-психологічні процеси і явища // Вісник Національного університету оборони України – Київ: НУОУ, 2015. – Вип. 3 (46). – С. 7–13.
4. Войтенко Л. Соціально-психологічні аспекти управління персоналом в умовах економічної кризи. Управління розвитком. – 2010. – № 13(89). – С. 105–106.
5. Горбань Г.О. Особливості застосування різних форм психологічної практики в управлінні. Вісник Харківського національного педагогічного університету Г.С. Сковороди. Психологія. – 2010. – Вип. 44. – Ч. 1. – С. 38–49.
6. Базалійська Н. П. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі підприємства. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова Том 21 Випуск 2. – 2016. – С. 57.
7. Ткачук П. Соціально-психологічні технології управління військовими колективами – Львів: НАСВ, 2018. – С. 181–182.

Литвинчук О.В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державного університету «Житомирська політехніка»

Пожарко Л.Б.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Державного університету «Житомирська політехніка»

МОВНА ПОЛІТИКА В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Функціонування національної мови залежить від стану мовної політики в державі. Оскільки національна мова – основа культури, моралі та національної ідентичності, то мовна політика включає в себе цілу систему політичних, юридичних, адміністративних заходів, спрямованих на регулювання мовних відносин в країні. Саме мовна політика є частиною людської історії та невід'ємною складовою суспільних відносин. Від того, як побудована державна мовна політика, якими є її цілі та пріоритети, залежить ефективність функціонування, стабільність, цілісність, самодостатність та розвиток суспільства.

Ми маємо чітко розуміти, що мова – не лише засіб спілкування, вона відображає мислення, світогляд, а також свідомість не тільки окремого індивіда, а й усієї нації. Саме мова забезпечує розвиток здорового менталітету народу та постає потужним стимулом для зміцнення національної свідомості та культури.

Мовну ситуацію в Україні досить результативно досліджували такі вітчизняні науковці, як В. Горбатенко, О. Вишняк, Н. Кошова, І. Кресіна, О. Куць, Т. Марусик, Ю. Шаповал, О. Шульга, В. Явір та інші.

Щодо мовної політики країни на окремих історичних етапах, то її досліджувала Данилевська О. «Мова в революції та революція в мові: мовна політика Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР» (2016), цьому питанню присвячена праця «Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду» (2005). Політико-правові аспекти мовного питання досліджувала Савойська С. «Мовно-політичний сепаратизм як фактор дестабілізації національної єдності українського суспільства в умовах пострадянської трансформації» (2011), «Мовно-комунікативна політика як специфічна область державної політики в поліетнічному соціумі: теоретико-історіологічний аналіз» (2013), «Мовна політика у сучасній Україні: деструктивні і конструктивні виміри» (2015) та ін. Проте динаміка політичних змін постійно дає нові дані для аналізу й потребує їх перегляду та опрацювання.

Державна мовна політика – визначальний чинник регулювання мовних відносин у суспільстві, який має вагомий вплив на розвиток мовної системи.

Визначальним для її формування мають бути запити суспільства, проте досить важливу роль відіграє вектор інтересів владних політичних сил. Тому мовна політика України непослідовна, а мовна ситуація розбалансована на тлі протистояння української та російської мов. Причини цього варто шукати як в особливостях українського сьогодення, що призвело до активних бойових дій в країні, так і в історико-культурному вимірі.

Таким чином ми повинні чітко усвідомлювати, що мовна політика – частина національної політики, органічна складова певного політичного курсу держави. Пріоритет мовної політики в Україні – утвердження і розвиток української мови – головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення та дала офіційну назву державі.

Правовою основою для здійснення державної мовної політики в Україні є Конституція України (ст. 10) [2], Закон України «Про мови в Українській РСР» [1], прийнятий 28 жовтня 1989 року, коли вперше на державному рівні українську мову було визнано державною, а також «Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 1999 року щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України» [3].

Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» було ухвалено в квітні 2019 року після двох місяців розгляду поправок, у травні його підписав екс-президент П. Порошенко. Закон набрав чинності три роки тому – 16 липня 2019 року, проте за поданням 51 депутата його оскаржували в Конституційному Суді, який 14 липня 2021 року визнав мовний закон таким, що повністю відповідає основному закону.

Частина норм закону активно працювала, зокрема державна мова була обов'язковою в діловодстві, документообігові, звітності, науці, медицині, технічній і проєктній документації та в рекламі, проте від 16 липня 2021 року набула чинності низка нових норм закону, чинності набула стаття 30 Закону. Вона свідчить про те, що мовою обслуговування споживачів в Україні є лише державна мова. Відтак інформація про товари та послуги на території України надається виключно українською мовою.

На даному етапі важливо зрозуміти особливості внутрішньої мовної політики, що відбувається в нашій країні. Найважливіше завдання держави щодо мовної політики – контроль за конфліктогенним потенціалом. Україна успадкувала постколоніальну мовну ситуацію, тобто співвідношення носіїв української та російської мов не відповідає співвідношенню етнічних українців і росіян. Колонізатори перетворили українську мову в допоміжний засіб комунікації, чим порушили її природний функціональний стан. Модель стосунків між російською та українською мовами формувалася владою так, щоб вони сприймалися в суспільстві не як стосунки між двома мовами, а як

стосунки між мовою та діалектом.

Державна мовна політика на сьогодні має зосереджуватися на таких пріоритетних напрямках: приведення мовного законодавства і практики його застосування в сувору відповідність із Конституцією України та Рішенням Конституційного Суду України; утвердження української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України; вироблення дієвих засобів захисту від актів зовнішньої мовно-культурної експансії та публічної дискредитації української мови; сприяння підвищенню загальної культури громадян України; створення системи контролю за дотриманням мовного законодавства, а також врегулювання питань, пов'язаних із удосконаленням юридичної відповідальності за порушення законів, які регулюють питання використання державної мови.

Звісно, що вирішенням цих питань державна мовна політика не вичерпується. Держава повинна робити реальні кроки. Українське суспільство має усвідомити важливість та першочерговість мовного питання, як і питання формування територіальної цілісності, суверенності держави та національної свідомості. Сучасні реалії, як ніколи, вимагають виваженої державної мовної політики, яка б забезпечувала захист і підтримку національної мови, оскільки вона є не лише засобом спілкування, а й відіграє функцію ментального та світоглядного орієнтиру. Мовна політика повинна суттєво визначати особливості формування національної ідентичності, а збереження й розвиток української мови є запорукою збереження української державності.

Список використаних джерел

1. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про мови в Українській РСР» (28 жовтня 1989 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scicenter.online/derjavi-prava-istoriya-scicenter/zakon-ukrajinskoji-radyanskoji-144184.html>
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K>
3. Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#Text>

Маніяк В.С.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ XX–XXI СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті проаналізовано особливості військової агресії Російської Федерації у ряді пострадянських країн, що свідчить про акти міжнародного тероризму щодо незалежних держав.

Ключові слова: міжнародний тероризм, війна, Російська Федерація, держава-спонсор тероризму.

Постановка проблеми. Збройні конфлікти ініційовані Російською Федерацією після розпаду СРСР, створюють реальну загрозу суверенітету та територіальної цілісності не тільки нашій державі, але й державам Східної Європи та Скандинавії. Розв'язана державою-терористом континентальна війна в Україні, порушує норми міжнародного та гуманітарного права та де-факто спричиняє руйнацію архітектури світової безпеки. Росія на правах правонаступниці Радянського Союзу впроваджує експансіоніську політику та приєднує нові території, не дивлячись на кількість жертв серед цивільного населення та незалежність держав, щодо яких чиниться агресія, що саме по собі свідчить про міжнародний тероризм. Сучасні реалії війни на території суверенної держави – Україна, окреслюють актуальність цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тероризм як соціально-політичне явище в XXI столітті є пріоритетною загрозою національної безпеки ряду пострадянських держав, в тому числі України з боку «братського народу» РФ, яка всіляко намагається повернути ці держави в орбіту впливу кремля, застосовуючи при цьому методи насилля, терору цивільного населення, вбивствами та катуваннями. Проблема тероризму у російській гібридній війні досліджували працівники центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ ім. Івана Черняховського, а саме Ф.В. Саганюк, Ю.М. Мудрак, І.М. Мазуренко. Теоретичні основи міжнародного тероризму досліджували: Ф.С. Разаренова, М.В. Корнієнка.

Метою статті є оцінка військово-політичних дій Російської Федерації стосовно ряду суверенних та незалежних держав світу, які відчували на собі жорстокість та агресію Росії. Визнання порушенням міжнародного права широкомасштабним вторгненням в Україну та констатування факту тероризму в діях російської армії та її керівництва, щодо геноциду українського народу.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні в світовій геополітиці тероризм є ключовою проблемою, вирішення якої є пріоритетним завданням кожної демократичної держави через розроблення дієвих механізмів притягнення «держав-спонсорів тероризму» до юридичної відповідальності. Виступає необхідність модернізації як вітчизняного так і міжнародного законодавства, щодо протидії міжнародного тероризму. Існує доволі велика кількість визначень цього терміну. У широкому розумінні, тероризм – це цілеспрямоване застосування насильства до цивільного населення; знищення об'єктів критичної інфраструктури; убивства, катування та гвалтування дітей, жінок, людей похилого віку [1]. В свою чергу британський Пол Вілкунсон зазначає, що міжнародний тероризм є інструментом для реалізації політичних цілей. Тобто його можна розглядати, як систематичне використання насилля для створення атмосфери страху в суспільстві [2, с. 31].

Розпад СРСР на ряд суверенних держави, які позбулися повної залежності від Москви, аж ніяк не влаштувало Російську Федерацію, яка по чергово розв'язує ряд війн в Європі та утворює невизнані державні утворення. До прикладу: війна в Молдові 1992 році та утворення квазі-держави Придністров'я; війна в Грузії 1992–1993 рр. і як наслідок, утворення Народної Республіки Абхазія, а в 2008 Осетії; анексія півострову Крим, Луганської та Донецької областей в 2014 році. Очевидним актом міжнародного тероризму з боку Російської Федерації є повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, яке супроводжується ракетним терором щодо цивільного населення та цілеспрямованим знищенням об'єктів критичної інфраструктури для провокування панічних настроїв серед населення. Всеосяжний терор є фундаментом зовнішньої політики, яку здійснює керівництво РФ. Масові вбивства та нелюдські тортури, згвалтування дітей та жінок, расове переслідування – не нові риси для російської армії злочинців та мародерів. Одним із дієвих механізмів, за допомогою якого вдається приховувати та виправдовувати «терористичні операції» кремля-є пропаганди. Ключовим завданням якої є формування в очах внутрішнього глядача образу «героя-визволителя», якого нагороджують вищими державними нагородами за вбивства цивільного населення та авіаційні удари по дитячих садках, лікарнях та пологових будинках.

Росія, після розпаду Радянського Союзу, вважає весь пострадянський простір, зоною власних стратегічних інтересів. Не дивно, що вперше, де Російська Федерація намагалася задовольнити свої амбіції був придністровський конфлікт на території Молдови. Придністров'я в стратегічних планах Кремля – це військовий плацдарм, що забезпечує їй вплив у Східній Європі [3]. Якщо поглянути на хронологію подій то навесні-влітку 1992 року придністровські сепаратисти билися проти Республіки Молдова, зрозуміло, що цими «сепаратистами» були регулярні російські

війська. Інтенсивність воєнних дій, призвела до жертв з обох сторін та значних матеріальних збитків. Протистояння завершилося підписанням мирної угоди та введенням у Тирасполь російського контингенту, які до цього часу там дислокуються [4]. Сценарій, за яким Росія на правах «миротворців» увійшла в Молдову буде в точності скопійовано у 2014 році, коли «зелені чоловічки» окупували український півострів Крим, а згодом вимагали протекторату від Російської Федерації. Так сталось із «Л/ДНР», які є квазідержавними утвореннями, визнаними лише Росією.

Не менш важливе значення у геополітичних планах держави-терориста посідає – Грузія з самопроголошеними регіонами Абхазія та Південна Осетія. Російська Федерація намагаючись зберегти вплив на держави Південного Кавказу активно підтримувала сепаратистські утворення, які координували свої дії напряду з Кремлем [5]. У 2008 році Росія порушила територіальну цілісність та здійснила повномасштабну військову агресію щодо Грузії. Повітряні сили агресора вдалися до бомбардувань цивільних об'єктів, під обстріли авіації потрапляли також міста та села. Порушенням міжнародного права з боку російських військових було застосування касетних бомб, які є забороненими для використання. Таким чином, дії Російської Федерації можна кваліфікувати як терористичні, вчиненні з метою дестабілізації державного та суспільного устрою в середині країни. Наслідком агресії стали сотні жертв серед цивільних та військовослужбовців. Повномасштабна війна Росії проти Грузії стала першим кроком, який відкрив усьому світові намір кремля: відновити зону впливу в Східній Європі, а незаконна окупація регіонів Абхазії та Південної Осетії підірвала основи світової безпеки та демократії [6]. Відсутність рішучої відповіді світової спільноти на агресію в Грузії та лобіювання інтересам Російської Федерації, продемонструвало безсилля європейських високопосадовців, які віддали перевагу нейтралітету. Безкарність «другої армії світу» призвела до аналогічного сценарію тільки вже на території України. Окупація півострову Крим та проголошення Л/ДНР відбулось за сценарієм Придністров'я. РФ втягла Україну у війну, яка була непотрібна українському народові, який за всю історію свого існування не проводив колонізаційну політику. «Гібридна війна» з боку держави-агресора супроводжувалась масованими кібератаками, цілеспрямованою компанією з дезінформації та дискредитації українці в очах внутрішнього глядача та пропагандою на державному рівні. Неприйняті світовими організаціями рішучі дії в 2014 році, щодо де окупації півострову Крим, Луганської та Донецької областей, накладення нищівних санкцій на агресора, призвело до вторгнення Росії на територію України. Континентальна війна розв'язана Російською Федерацією є порушенням міжнародного права, зокрема Будапештського меморандуму 1994 року, який проголошував без'ядерний статус України в замін на гарантії безпеки. Російська Федерація будучи гарантом цілісності України порушила взяті на

себе обов'язки [7].

Війна Росії проти України супроводжується в тому числі злочинами проти людяності, адже спрямована на знищення української нації та створення реальної ядерної загрози континентального рівня. Характерним доказом терористичних дій є бомбардування цивільних об'єктів: дитячих садків, шкіл, лікарень, пологових будинків, вокзалів, аеропортів, університетів тобто місць великого скупчення неозброєного населення. Так за словами прем'єр-міністра України Д. Шмигала Російська Федерація зруйнувала або пошкодила понад 1 200 освітніх закладів, понад 200 лікарень [8]. Терористичними діями можна вважати блокаду Чорного моря суднами ВМФ Росії, яка унеможливорює експорт сільськогосподарської продукції, що створює загрозу гуманітарної катастрофи.

Висновок. Втручання армії Росії в Україну та провокування військових конфліктів в пострадянському просторі визначено Генеральною Асамблеєю ООН як агресія, за яку передбачена юридична відповідальність. Тому окреслюється необхідність створення міжнародного трибуналу по притягненню військово-політичного керівництва Росії за злочинні дії у війні проти України та визнання Російської Федерації спонсором міжнародного тероризму, для створення нової архітектури світової безпеки та гарантування міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про боротьбу з тероризмом” від 20.03.2003 року №6 38- IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
2. Мюнклер Г. Терроризм сегодня. Война становится асимметричной / Х. Мюнклер. International Politic. 2004. № 1. 27–31 с.
3. Medwedjew erkennt Unabhängigkeit von Südossetien und Abchasien an. URL: <http://www.zeit.de/online/2008/35/medwedew-erkennt-unabhaengigkeit-von-suedossetien-und> (Дата звернення: 19.07. 2022).
4. Дмитро Шурхало. Радіо Свобода 05 травня 2022 року. 30 років тому: Придністров'я - війна в садах. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prydnistrovya-viyna-v-sadakh/31832863.html>
5. The war report 2018|Georgia-Abkhazia: The Predominance of Irreconcilable Positions [Електронний ресурс] // The Geneva Academy. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Georgia>.
6. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. 13 років військової агресії з боку Росії та окупації територій Грузії у серпні 2008 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3293952-13-rokiv-vijskovo-agresii-z-boku-rosii-ta-okupacii-teritorij-gruzii-u-serpni-2008-roku.html> (Дата звернення: 19.07.2022).
7. Будапештський меморандум: офіц. текст. Будапешт: 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (Дата звернення: 19.07.2022).
8. Політичний портал Слово і діло. Шмигаль озвучив збитки інфраструктури внаслідок агресії РФ. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/04/novyna/polityka/shmyhal-ozvuchyv-zbytky-infrastruktury-vnaslidok-ahresiyi-rf>

Maniak V.S.,

International terrorism: geopolitical aspect of the XX-XXI centuries.

Abstract. The article analyzes the military aggression of the Russian Federation against a number of post-soviet countries, which indicates acts of international terrorism against independent states.

Keywords: international terrorism, war, the Russian Federation, the country sponsoring terrorism.

Науменко В.О.,

аспірант Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Устенко А.О.,

доктор економічних наук, професор кафедри підприємництва і маркетингу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ РОЗРОБКИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ

Паливно-енергетичний комплекс являє собою сукупність взаємозалежних систем в енергетичній середовищі, призначених для забезпечення народного господарства всіма видами енергії та складаються з підприємств та установок з видобутку, переробки, використання та зберігання. Тому енергетика сприймається як система системи, у якій її підсистеми є доповнення друг-другу, і навіть самостійні види на конкурентному середовищі. Системний аналіз призначений для отримання реалістичних оцінок економічних об'єктів, що вивчаються, і середовища їх функціонування в динаміці. Об'єктами такого аналізу є чотири ключових підсистем, а саме [1]:

- інформаційне та науково-технологічне середовище;
- техніко-економічні умови, ресурсні та організаційний потенціал;
- українські та європейські технологічні та організаційні зразки з можливістю їх застосування;
- міжнародний досвід перетворення.

Системний підхід до вибору стратегій та механізмів розвитку енергетичного виробництва, який передбачає керуватися результатами системного аналізу умов та факторів, що характеризують можливості технологічних та організаційних перетворень паливно-енергетичного комплексу з різних сторін, таких як зовнішньополітичної та внутрішньої економічної ситуації, ресурсного, матеріально-технічного, інтелектуального, перспектив використання власного досвіду модернізацій та зарубіжної практики.

Об'єкти всієї енергетичної системи у системному розумінні розглядається у внутрішніх та зовнішніх зв'язках як одна єдність. Можливості

та обмеження об'єктів та систем розглядається з позиції загальної стійкості за дотримання чотирьох основних умов стійкості:

- соціальний розвиток;
- науково-технологічний прогрес;
- екологія;
- економія ресурсів.

Для реалізації поставленої мети використовується системний підхід. Перший з пунктів позначає узгодження економічних, технологічних і соціальних поглядів руху всієї системи. Другий пункт означає забезпечення стратегій. Наступний пункт пов'язує національні інтереси, внутрішні галузеві завдання та корпоративні інтереси. В останньому пункті узагальнює оцінки, які отримані за допомогою системного аналізу стан економічних об'єктів, у формі рекомендаційних мотивів підходів економічному середовищу, які включає способи реалізації нововведень, які повинні забезпечувати для паливно-енергетичного комплексу енергетичну безпеку та її стійкість, а також розуміння економіки загалом, як ритмічне постачання енергетики.

При використанні системного аналізу в розробках механізмів управління в енергетичній сфері представляється у способах процесів модернізації та його прогресивного розвитку в економічному середовищі, що сприяє підвищенню довгострокової збалансованості та стійкості.

Системний аналіз спирається на такі положення загальної теорії систем[2]:

- властивості системи та її елементів взаємопов'язані;
- внутрішнє середовище повністю впливає функціонування всієї системи;
- динаміка об'єктів та його систем залежить від чинників, які визначають способи управління;

Вищезазначені пункти використовуються для оцінки можливості інноваційного розвитку, пошуку позитивних та негативних можливостей інновації та визначення всіх можливостей та бар'єрів, які можуть виникнути при розвитку системи, що вивчається.

Наприклад, в Україні до бар'єрів можна віднести монополію у паливно-економічному комплексі, інституційні дефекти, високі ціни на закупівлю новітніх технологій та інші можливості бар'єрів. Взаємозміцнюючий результат при позитивно-прогресуючих змінах в енергетичному середовищі визначатиме перспективи зростання української економіки у глибокому впливі паливно-енергетичного комплексу, так і всьому енергетичному середовищі на всі важелі економіки.

Системний підхід у трансформації економічної та енергетичної системи повинен досліджувати взаємопов'язані можливості їх функціонування, їх вплив на різні фактори з урахуванням внутрішнього та зовнішнього середовища.

При розвитку нових енергетичних підходів та технологій в Україні можна збільшити енергетичні впливи на міжнародному ринку енергетиці. Для вирішення цього питання необхідно створити стратегії розвитку всіх енергетичних секторів на його довгостроковий період та її підтримки на внутрішньому політичному рівні, а також між великими енергетичними компаніями з інвестуванням в енергетичне середовище. Для реалізації даних підходів, найуважніше використовувати, безпосередньо, системний підхід та системний аналіз, для виявлення кращих методів розробки стратегії та їх подальший розвиток на ринку України.

Список використаних джерел

1. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : Курс лекцій / О.В. Кустовська. – Т. : Екон. думка, 2005. – 124 с.
2. Шарапов О.Д. Системний аналіз. Навч-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. / О.Д. Шарапов, В.Д. Дербенцев, Д.Є. Семьонов. – К.: КНЕУ, 2003. – 154 с.

Шульц С.Л.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

Войтенко О.А.,

аспірант відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ДИСПРОПОРЦІЇ В КОНТЕКСТІ РИЗИКІВ ПОСТ-ВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Міжрегіональних диспропорцій неможливо повністю уникнути в процесі розвитку будь-якої країни, адже вони обумовлені численними факторами, такими як природно-кліматичні умови; склад і масштаби природних ресурсів; місцеположення відтворювальної структури; переваги і недоліки, пов'язані з перетином міжгалузевих зв'язків; склад та структура населення; стан виробничої і соціальної інфраструктури; рівень урбанізації тощо [1]. В умовах війни і подальшої пост-воєнної відбудови економіки країни проблема територіальних дисбалансів суттєво загостриться та спровокує появу нових ризиків та проблем економіки України та її регіонів.

Впродовж останнього десятиліття територіальні економічні диспропорції в Україні характеризувалися змінами рейтингових позицій регіонів за результатами економічної діяльності та динамікою економічного зростання. У 2013 р. на Донецьку та Луганську області припадало майже 15% ВВП України, а вже у 2020 р. сформувалась нова група лідерів за обсягами ВРП (Дніпропетровська, Харківська, Київська області), в яких вироблялось близько

чверті ВВП країни [2]. Поряд зі змінами у позиціюванні регіонів, спостерігалось зменшення масштабів міжрегіональної диференціації, скорочення розриву між лідерами та рештою регіонів. Таку ситуацію зумовило те, що впродовж періоду гібридної російської агресії (розпочатої у 2014 р.) відбулось відставання або ж стагнація південно-східних регіонів, натомість випереджувальні темпи розвитку спостерігались в регіонах аграрної спеціалізації із значними обсягами сировинно-продовольчого експорту.

Повномасштабна військова агресія РФ у лютому 2022 р. призвела до подальшої трансформації економічного ландшафту України. Регіони прямо чи опосередковано постраждали від війни, зазнавши прямих та непрямих втрат економічного потенціалу, що зумовило зміни в просторовій структурі економіки країни. Територіальні економічні диспропорції посилились внаслідок руйнування українських міст і сіл та безпрецедентних масштабів міграції населення.

Знищення великих підприємств старопромислових регіонів на півдні та сході країни зумовило деіндустріалізацію економіки цих областей і вимагатиме змін їх економічної спеціалізації та здійснення кардинальних структурних зрушень при здійсненні пост-воєнної відбудови. При цьому доцільним є визначення економічної спеціалізації в розрізі макрорегіонів (Центр, Захід, Схід та Південь), що дозволить забезпечити замкнені технологічні ланцюжки виробництва та посилити міжрегіональну виробничу кооперацію. Зазначимо також, що у найближчій перспективі на найбільш постраждалих від бойових дій територіях розвиватиметься здебільшого малий і мікробізнес (переважно сфери послуг), який забезпечуватиме насамперед потреби населення, натомість великі і середні підприємства матимуть перспективи нарощення виробництва в центральних та західних областях країни.

Важливим чинником стане концентрація релокованих підприємств у великих містах західних і центральних регіонів, обумовлена їх тяжінням до центрів концентрації трудових ресурсів та розвиненої інженерно-виробничої інфраструктури, яка призводитиме до посилення внутрішньо регіональних диспропорцій. До того ж існує ризик неповернення переміщеного бізнесу до регіонів первинного місця реєстрації, що негативно вплине на розвиток промисловості у найбільш постраждалих територіях.

Знищення, часткове пошкодження та замінювання сільськогосподарських угідь та техніки, значне скорочення сільського населення унеможливають швидке відновлення економіки сільських територій та зменшать потенціал аграрного виробництва, яке є однією з найважливіших частин

Одним із найнебезпечніших ризиків, що може викликати загострення соціальної кризи в Україні є переміщення трудових ресурсів в регіони-реципієнти біженців (західні і центральні області). Це може спричинити концентрацію працездатних громадян у працевлаштуванні західних регіонах

та високий рівень безробіття у найбільш постраждалих, що обумовить розбалансування ринків праці.

Окрім вищезгаданих факторів ризику, значне посилення територіальних диспропорцій буде відбуватись через вихід з ринків зовнішніх інвесторів, призупинення реалізації інвестиційних проєктів та втрати потенціалу міцності внутрішніх інвесторів, здебільшого у прифронтових та залучених до бойових дій регіонах, що у свою чергу зумовлює погіршення інвестиційного клімату країни. За цих умов у короткостроковій перспективі першочергового значення набуватиме інвестиційна підтримка міжнародних партнерів в рамках «Платформи відбудови України», анонсованої на міжнародній конференції з відбудови України в Лугано.

У розрізі ринків праці необхідно враховувати також відтік закордон висококваліфікованих працівників, особливо з регіонів, що зазнали найбільших втрат інтелектуального капіталу, та відсутність упевненості в їх поверненні. Це ускладнить інноваційний розвиток регіонів і розбудову високотехнологічного підприємництва.

Руйнування транспортно-логістичної, інженерної та інших видів критичної інфраструктури перешкоджатиме поглибленню міжрегіональної інтеграції, послабить комунікаційні мережі бізнесу та ймовірно призведе до зростання міжрегіональної цінової диференціації на споживчі товари, що обумовить зростання диспаритету в рівні доходів населення у внутрішньо регіональному і міжрегіональному вимірах.

Недоступність морських портів окупованих регіонів та обмеження доступу до морських шляхів Чорного моря лімітували експортно-імпортні можливості регіонів України та призвели до втрати транзитного потенціалу південно-східних регіонів і спровокували додаткове навантаження на сухопутні коридори. Це зумовило необхідність пошуку українськими експортерами нових ринків збуту та постачання.

Підсумовуючи, зазначимо, що ризики, викликані поглибленням територіальних економічних диспропорцій внаслідок повномасштабної війни, формують нові обмеження та вимоги до відбудови економіки регіонів, які мають бути враховані в процесі удосконалення державної регіональної політики і механізмів її реалізації та оновлення Державної стратегії регіонального розвитку, що сприятиме підвищенню продуктивної спроможності регіонів.

Список використаних джерел

1. Семенов В.Ф., Михайлюк О.Л., Олійник В.Д. Міжрегіональні диспропорції та регіональне зростання. Монографія. За ред. В.Ф. Семенова. Одеса: Атлант. 2011. 150 с.
2. Валовий регіональний продукт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html.

Розділ 4

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Мартинюк Г.Ф.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та інформаційної діяльності,
Національного університету водного господарства та природокористування

Антонова С.Є.,

кандидат економічних наук,,
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та інформаційної діяльності,
Національного університету водного господарства та природокористування

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

На жаль, нашому поколінню, нашим дітям, зокрема, прийшлося побачити війну не тільки у стрічках кінофільмів, а й наяву. Ми живемо наразі в складний час, коли ситуація з російською агресією, у порівнянні з 2014 роком, кардинально інша. Адже Росія дотепер намагалася приховувати свою армію, діючи гібридно. Слід зазначити, що починаючи з лютого 2022 року, ситуація кардинально змінилася на міжнародній арені. Відколи Росія почала ставити ультиматуми Західним країнам, вони значно змінили своє ставлення до України.

В Україні ж виникла нагальна потреба введення воєнного стану. Сутність поняття «воєнний стан» сформульовано у Законах України «Про правовий режим воєнного стану» та Законі України «Про оборону України» [2]. «Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1].

Основні законопроекти, які були прийняті Верховною Радою виокремлено в таблиці.

Таблиця

**Основні законопроекти, прийняті Верховною Радою
під час війни з російською агресією**

№	Назва закону	Основний зміст / Внесені зміни	Посилання
1	Постанова Верховної Ради України Про організацію роботи Верховної Ради України у зв'язку з актом збройної агресії Російської Федерації проти України від 24 лютого 2022 року	Здійснення заходів із захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності держави від збройної агресії Російської Федерації та враховуючи здійснений Російською Федерацією 24 лютого 2022 року акт збройної агресії проти України, на часткову зміну Постанови Верховної Ради України Про організацію роботи Верховної Ради України в умовах дії надзвичайного та/або воєнного стану	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2103-IX#Text
2	Закон України про затвердження Указу Президента України Про введення воєнного стану в Україні	Затвердити Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 Про введення воєнного стану в Україні	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text
3	Закон України про схвалення Указу Президента України Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань	Схвалення Указу Президента України Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2106-IX#Text
4	Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)	Внесення змін до: Кримінального кодексу України; Кримінального процесуального кодексу України	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-IX#Text
5	Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції)	Внесення змін до: Кримінального кодексу України; Кримінального процесуального кодексу України	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-IX#Text

6	Закон України Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України	Цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-IX#Text
7	Закон України про затвердження Указу Президента України Про загальну мобілізацію	Затвердження Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 65/2022 Про загальну мобілізацію	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2105-IX#Text
8	Закон України Про затвердження Указу Президента України Про продовження строку дії воєнного стану в Україні	Затвердження Указу Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022 Про продовження строку дії воєнного стану в Україні	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-IX#Text
9	Закон України Про затвердження Указу Президента України Про продовження строку дії воєнного стану в Україні	Затвердження Указу Президента України від 18 квітня 2022 року № 259/2022 Про продовження строку дії воєнного стану в Україні	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2212-IX#Text
10	Закон України Про затвердження Указу Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів	Затвердження Указу Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2249-IX

Отже, з огляду на вище означене можна виокремити основні напрямки роботи Верховної Ради під час війни, як-от:

- обороноздатність країни;
- економічний блок;
- соціальні питання;
- покарання колаборантів, диверсантів, мародерів.

Серед найважливіших законопроектів з проблем обороноздатності ми виокремили такі, як:

- **№ 7120** – дозволяється видача цивільним особам та іноземцям зброї, її застосування на час воєнного стану для відбиття збройної агресії Росії.

- **№ 7145** – закріплення поняття «бойового імунітету». Суть бойового імунітету в тому, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України.

- **№ 7149** – можливість скасування запобіжного заходу або тримання під вартою для призову на військову службу. Це не стосується осіб, обвинувачених у державній зраді, вбивстві, злочинах, пов'язаних з насильством, зґвалтуванням, організованою злочинністю, військовими злочинами.

- **№ 7130** – прискорення вступу в дію закону щодо військового капеланства.

- **№ 7161** – збільшення в особливий період загальної чисельності Державної прикордонної служби України на 7000 військовослужбовців.

- **№ 7167** – збільшення на 67 млрд грн видатків на армію та обмеження використання коштів дорожнього фонду [3].

В розрізі економічного блоку найважливішими з ухвалених Верховною Радою слід виокремити наступні законопроекти, як-от:

- **№ 7137д** – додаткові податкові стимули для підтримки бізнесу під час війни. В цілому більше ніж 40 новацій. Деякі з них: можливість фізичним особам-підприємцям та юридичним особам з оборотом до 10 млрд грн сплачувати єдиний податок з обороту в обсязі 2% за правилами, зі звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів; для фізичних осіб-підприємців 1-ї та 2-ї груп сплата єдиного податку є добровільною; зменшення ПДВ до 7% та звільнення від акцизу з пального; звільнення споживачів від відповідальності перед кредитором за прострочення виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит; звільнення від оподаткування ПДФО допомоги постраждалим від військової агресії рф.

- **№ 7038д** – збільшення ренти на видобуток газу на час воєнного стану та надзвичайного стану.

- **№ 7178** – спрощення доступу аграріям до оренди комунальної та державної землі, яка використовується для ведення сільського господарства.

- **№ 7190** – митна реформа, зокрема звільнення від митних зборів та ПДВ імпорту для деяких категорій товарів.

- **№ 7234** – податкові та митні новації, зокрема звільнення від митних платежів товарів для ЗСУ [3].

Відтак, Україна наразі перебуває у воєнному стані, попри повномасштабний наступ російського агресора на нашу землю, Верховна Рада продовжує працювати і виконувати свої функції. Під час війни вкрай важливо боротися зі зрадниками і мародерами, допомагати та полегшувати життя людям, затверджувати рішення Верховного Головнокомандувача,

боротись з агресором економічними та іншими методами тощо. Власне такі рішення і містять Закони, прийняті Верховною Радою.

Нині ми закладаємо фундамент та засади правового регулювання надзвичайно складної ситуації, в якій опинилась Україна через напад Росії.

Серед важливих рішень парламенту сьогодні – звернення до міжнародних організацій, іноземних парламентів та урядів стосовно забезпечення захисту цивільного населення України від збройних нападів російських загарбників.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 року. № 1932-XII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/ed19911206](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/ed19911206)
3. <https://parlament.org.ua/2022/04/04/shho-robila-verhovna-rada-protyagom-misyatsya-vijni/>

Мойсеєнко О.М.,

здобувач наукового ступеня доктора філософії
Державного торговельно-економічного університету

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ БУХГАЛТЕРА

Глобалізація, пандемія, військова агресія росії проти України суттєво прискорили процеси диджиталізації та, зокрема, запровадження електронного документообігу як всередині підприємств, так і між різними підприємствами та державними органами чи установами. Такі тенденції не можуть не впливати на роботу бухгалтерських служб, так як документування є однією з складових бухгалтерського обліку. При цьому, це стосується як облікових документів/регістрів, так і первинних, так як відповідно до Статті 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1], підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які можуть бути складені у паперовій або в електронній формі. Відповідаючи на сучасні виклики щодо застосування електронних форм документів, у липні 2022р. положення Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» розширено окремими пунктами, що стосуються цього питання, а саме:

- до визначення термінів включено термін «документооборот» – «рух первинних документів з моменту їх складання підприємством або одержання від інших підприємств до передавання на зберігання в архів після прийняття до обліку»;

- умови застосування в бухгалтерському обліку первинних документів, створених автоматично в електронній формі, крім загальної вимоги відповідності законодавству про електронні документи та електронний документообіг (попередня версія Закону) доповнено умовою наявності накладеного електронного підпису чи печатки.

Електронний документообіг для цілей бухгалтерського обліку має низку можливостей та переваг порівняно з паперовим, а саме:

- скорочення термінів створення та підписання документів, побудова швидких комунікацій як всередині підприємства, так і за його межами;
- зменшення витрат на створення, використання та зберігання документів (поштові витрати, папір, економія площ під архіви та ін.);
- зручність використання (можливість налаштування правил для їх створення, налаштування ланцюгів погодження, підписання, ознайомлення, направлення на розгляд чи до виконання, гнучкість щодо місць зберігання, можливість швидкого пошуку\перегляду, доступ до документів з різних локацій та ін.)
- можливість підвищення прозорості стану створення та проходження документів залежно від застосовуваних програмних продуктів (на кожному етапі фіксується час, статус документу та його місцезнаходження), що підвищує контрольованість процесу та дотримання термінів тими чи іншими учасниками при створенні чи розгляді таких документів.

Разом з тим, ряд питань застосування електронних документів не урегульовано, або бухгалтери наражаються на проблемні питання при їх застосуванні:

- законодавчо визначено необхідність накладання електронного підпису на електронні первинні документи, але ніде чітко не визначено який саме електронний підпис (простий, удосконалений, кваліфікований) може застосовуватись для тих чи інших первинних та облікових документів. Згідно Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2] відносини, пов'язані з використанням удосконалених та кваліфікованих електронних підписів, регулюються Законом України «Про електронні довірчі послуги» [3], проте вимоги законів не дають відповіді на питання бухгалтерів. Як наслідок, найменш ризиковим для бухгалтера є вибір на користь кваліфікованого електронного підпису, так як він має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис згідно Статті 18 Закону України «Про електронні довірчі послуги»;
- хоча Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» розширено умови застосування в бухгалтерському обліку первинних документів, створених в електронній формі, проте

Закон, як і інші документи, не містить чітких вимог чи умов щодо складання/оформлення саме облікових документів/реєстрів;

- наразі питання візуалізації електронних документів не регулюється і візуальна форма документів відрізняється в залежності від видів програмних продуктів (чи постачальників), які застосовуються для цілей документообігу. В комунікаціях між підприємствами мають місце випадки неправильного застосування візуальних форм документів в pdf-форматі замість їх оригіналів, або ж підписання двома контрагентами не ідентичних між собою електронних документів (хоча підписання документу має бути здійснено двома контрагентами). Такі питання потребують розширення знань працівників, що працюють з електронними документами, в т.ч. бухгалтерських служб;
- Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено, що «у разі складання та зберігання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку з використанням електронних засобів оброблення інформації підприємство зобов'язане за свій рахунок виготовити їх копії на паперових носіях на вимогу інших учасників господарських операцій, а також правоохоронних органів та відповідних органів у межах їх повноважень, передбачених законами», проте законодавство та інші документи не регулюють питання яким чином мають виготовлятися копії таких електронних документів;
- хоча законодавство передбачає можливість застосування електронних облікових документів\реєстрів, проте, на практиці, їх застосування часто є проблематичним. Наприклад, в мережі інтернет можна знайти індивідуальні податкові консультації про неможливість застосування Звітів про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт в електронному вигляді [4], або ж державні органи (і навіть судові) відмовляються у прийнятті електронних облікових документів та вимагають їх подачі лише в паперовому вигляді;
- на практиці виникає багато питань щодо формування електронних архівів документів, які були підставою для бухгалтерського обліку та електронних облікових документів\реєстрів, так як специфіка формування таких архівів не достатньо регламентована.

Отже, зважаючи на актуальність питання застосування електронного документообігу для цілей бухгалтерського обліку, законодавство та нормативно-правове забезпечення технологій оброблення, створення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних первинних та облікових документів потребує подальшого удосконалення, а перепони для застосування\використання (особливо державними органами) електронних документів усунуті.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV. Дата оновлення: 10.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20220810#Text>
2. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003р. № 851-IV. Дата оновлення: 01.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#n29>
3. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017р. № 2155-VIII. Дата оновлення: 01.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
4. ІПК ДПСУ від 14.04.2021 р. № 1536/ІПК/99-00-04-03-03-06 Щодо правомірності складання первинних документів в електронному вигляді та використання кваліфікованого електронного підпису. URL: <https://news.dtki.ua/state/laws-and-regulations/69978-ipk-dpsu-vid-14042021-r-1536ipk99-00-04-03-03-06>

УДК 349.2

Бабкіна А.Ю.,

здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЩОДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРОНАТНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Питання визначення службово-трудових відносин характеризується високою дискусійністю у наукових колах, оскільки їх специфіка чітко не розкривається у чинному законодавстві України, а одностайної позиції щодо їх сутності серед вчених допоки не сформовано. Тобто, як в науковій літературі, так і в чинному законодавстві досі не знайшла висвітлення загальновизнана думка щодо розуміння їх змісту [1, с. 233].

Як зазначає у своїй роботі М. Клемпарський, практична реалізація трудових норм у сфері службових відносин показала, що існуючий механізм правового регулювання службово-трудових відносин ще далекий від бажаного, отже потребує глибокого наукового дослідження та відповідного удосконалення, оскільки у зв'язку з цим нагально постали загальні завдання трудового права, зокрема питання сфери дії трудового права, співвідношення централізованого та локального, загального та спеціального правового регулювання як трудових, так і службово-трудових відносин, особливостей правового статусу службовців як суб'єктів трудового права тощо [1, с. 234].

Службово-трудові відносини виокремлюються з-поміж інших наявності широкого кола особливостей.

Так, вони є суспільними відносинами, що виникають з конкретним державним органом чи інституцією. Службово-трудові відносини є взаємними, тобто правам та обов'язкам однієї сторони відповідно кореспондують обов'язки та права іншої сторони. Такі права та обов'язки сторін службово-трудових відносин чітко визначені, індивідуалізовані, а отже є вольовими та мають персоніфікований характер [2, с. 181].

Враховуючи зазначене вище, під службово-трудовими відносинами патронатного працівника слід розуміти двосторонні, взаємні, вольові

правовідносини, які виникають, як правило, між громадянином України і державним органом, відповідно до яких особа, що набула статусу службовця, за винагороду виконує свої службово-трудова обов'язки згідно із займаною ним посадою з метою сприяння в реалізації завдань та функцій його патроном.

Належна організація та ефективна робота патронатної служби, оптимальне правове регулювання компетенції та форм її діяльності відіграють фундаментальну роль для їх впливу на суспільні відносини, на формування та становлення громадянського суспільства та правової держави [3, с. 126], адже діяльність даної категорії працівників в найбільш узагальненому вигляді полягає саме в сприянні та допомозі особам, покликаним реалізувати державні функції та державну владу.

Найбільш абстрактно можна зазначити, що діяльність патронатного службовця зводиться до аналітичного, інформативного, організаційного забезпечення діяльності керівника («патрона»), допомоги у виконанні ним публічних та/або владних повноважень, реалізації ним статусу державного діяча [4, с. 76–77].

Так, на прикладі працівника патронатної служби міністра, правовий статус якого розкривається у дисертації О.І. Костишева [5], можна говорити, що метою діяльності даного органу є сприяння в організації всесторонньої реалізації міністром завдань та функцій, які на нього покладені, та полягають, передусім, у досягненні розвитку та процвітання суспільства, задоволенні публічних інтересів, за допомогою формування та впровадження у життя політики держави в суміжних або одній сфері [5, с. 8].

У свою чергу, в якості основного завдання патронатної служби міністра автор називає надання йому допомоги у здійсненні його повноважень, сприяння в формуванні взаємозв'язків між різними структурними одиницями відповідного міністерства та залежними від міністра, підпорядкованими йому органами, а також між засобами масової інформації, органами державної влади, міжнародними організаціями, інститутами громадянського суспільства, а також виконання різного роду доручень міністра [5, с. 8].

Достатньо слушними в контексті нашого дослідження видаються міркування О.І. Костишева, що завдання, які стоять перед патронатною службою, конкретизують їхню мету та засоби її досягнення. Тим самим, вченим розділяється мета і завдання патронатної служби міністра на дві окремі категорії, проте не нівелюється факт їх тісного зв'язку між собою, у ой же час – із певною різницею у змісті та природі [5, с. 8].

Крім цього, додатково до зазначеного, науковцем виокремлюються функції патронатного службовця, які виступають, структурними елементами його правового статусу та розуміються в якості системи пов'язаних між собою алгоритмів діяльності організаційного та правового характеру, які направлені на виконання завдань та досягнення цілей патронатної служби. Так, наприклад, при дослідженні системи функцій діяльності патронатної служби міністра,

автором пропонується розподіл їх на групи та підгрупи: а) політико-адміністративні: директивні, нормотворчі, інформаційно-аналітичні, організаційні, секретаріату, кадрові; б) економічні; в) соціальні; г) гуманітарні: міжнародні, науково-дослідні, прес-служби [5, с. 9].

Вочевидь, така класифікація функцій не може бути універсальною, враховуючи специфіку патронатних служб різних державних органів та інших інституцій, проте може бути взята за основу при виділенні загальних функцій, якими, на нашу думку, можуть бути: директивна, інформаційно-аналітична, організаційна, економічна, соціальна, консультативна тощо.

Розкриваючи трудову діяльність працівників патронатної служби в Україні, доцільним видається також звернутись до такого її аспекту, як компетенція, напрямами реалізації (застосування) якої виступають вже згадані вище функції, які виявляються через сукупність усіх елементів компетенції.

Згідно з положеннями ст. 10 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. до посад патронатної служби належать помічники, радники голів місцевих державних адміністрацій [6].

Проте, незважаючи на зазначене, на сьогодні, все ж, необхідним вбачається чітке встановлення професійно-кваліфікаційних характеристик службовців патронатної служби, визначення переліку завдань, обов'язків і повноважень таких осіб, як, приміром, це було згідно з раніше діючим Довідником типових професійних характеристик посад державних службовців, затвердженим Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 13 вересня 2011 р. №11 (втратив чинність), згідно з положеннями якого, до прикладу, радник здійснював аналітичне забезпечення діяльності керівника під час вирішення ним завдань, що покладені на нього; забезпечував розвиток інформаційних зв'язків між структурними підрозділами різних державних органів, з підприємствами, установами, організаціями, громадськими об'єднаннями, провідними вченими, державними та політичними діячами, населенням із метою своєчасного та якісного виконання службових обов'язків.

До речі, у Довіднику типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців від 1999 року містилось визначення патронатної служби, із якого під досліджуваною службою пропонувалось розуміти сукупність працівників державного органу, які самостійно приймаються на посади членами Кабінету Міністрів України, головами місцевих державних адміністрацій згідно із штатним розписом і категорією, що відповідає посад [7].

О.О. Березняк, посилаючись на існування значного кола завдань та обов'язків працівників патронатної служби, пропонує у своїй роботі критерії для їх умовної диференціації на блоки, виділяючи, консультативно-дорадчого, організаційного, координаційного, забезпечувального, адміністративного, представницького характеру та інші [8, с. 43–44].

Натомість, Т.О. Коломоець акцентує увагу на необхідності розмежовувати призначення патронатної служби із призначенням працівників державної службови, які за характером та обсягом владних повноважень відносяться до категорії адміністративно-допоміжного персоналу [9, с. 128].

З передбачуваного вище, слід зазначити, що дана діяльність не персоніфікована, опосередковано пов'язана із певною особою, зорієнтованою на особу «патрона». З огляду на це, в дослідженнях також робиться акцент на необхідності виважено використовувати термін «допоміжна служба» (який повсякчас використовується в наукових або навчальних джерелах із питань публічної служби) і відокремлювати від неї патронатну службу (допоміжну службу того чи іншого «патрона» [10, с. 8–9; 11, с. 298]), державну службу осіб адміністративно-допоміжного персоналу (відповідних посад).

Список використаних джерел

1. Клемпарський М. Щодо сутності та особливостей службово-трудова відносин. Публічне право. № 1 (9). 2013. С. 233-237.
2. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: проблеми становлення, розвитку та функціонування; дис. докт. юрид. наук. – спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2006 420 с.
3. Мазур М.І., Муратова Д.Б. Особливості проходження патронатної служби в Україні. Матеріали XIV науково-практичного семінару/ ред. колегія: І.Д. Пастух, В.М. Дорогих, О.К. Волох. 218 с. С. 126-128.
4. Коломоець Т.О. Патронатна служба за законодавством України: деякі дискусійні питання регламентації. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2017. № 3. С. 73-82.
5. Кости́лев О.І. Адміністративно-правовий статус патронатної служби міністра: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право; адміністративний процес; фінансове право; інформаційне право»/ О.І. Кости́лев; Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». К., 2015. 16 с.
6. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р. № 2493-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 33. Ст. 175.
7. Про Довідник типових професійних характеристик посад державних службовців: Наказ Головного управління державної служби України від 1 вересня 1999 р. № 65 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065354-99#Text>
8. Берназюк О.О. Класифікація функцій допоміжних органів при вищих органах державної влади. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 3. С. 41-44.
9. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
10. Луговий В.О. Адміністративна реформа в Україні і політична культура. Вісник Української академії державного управління при Президенті України. 1998. № 2. С. 7-10.
11. Романюк Л.В. Патронатна служба в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2012. Т. 25 (64). № 2. С. 296-301.

Гончар Р.В.,

здобувач Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ЗАГАЛЬНІ ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ПРИ ПОРУШЕННІ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кожен роботодавець є зацікавленим у довготривалій співпраці із працівником, проте на практиці є можливими ситуації, коли роботодавець може достроково припинити трудовий договір із працівником, який вчинив порушення норм законодавства про працю, і в якому, як наслідок, підприємство більше не має у ньому потреби. Тобто, чинний Кодекс законів про працю України передбачає наявність підстав, за яких роботодавець має право вдатись до звільнення тих працівників, які з причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, наносять шкоду роботодавцю та усьому виробничому процесу.

Питання, що стосуються підстав розірвання трудового договору, зокрема й з ініціативи роботодавця за загальними підставами у зв'язку з порушенням трудової дисципліни, свого часу були предметом досліджень таких науковців, як: М.Г. Александров, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктов, В.Я. Гоц, В.В. Жернаков, І.В. Зуб, Р.І. Кондратьєв, Л.І. Лазор, Р.З. Лівшиц, О.А. Лукашева, М.В. Лушнікова, М.І. Іншин, Ю.П. Орловський, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, Л.Ю. Прогонюк, тощо. Втім, як в науковій літературі, так і у чинному законодавстві й досі відсутня загальновизнана думка щодо розуміння сутності розірвання трудового договору за загальними підставами у зв'язку з порушенням трудової дисципліни, що і визначає необхідність дослідження за обраною тематикою.

При звільненні працівника за систематичне невиконання ним без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку варто враховувати наступні особливості: 1) відповідно до ст. 40 КЗпП України не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності, а також під час перебування працівника у відпустці. Однак у цьому контексті зазначаємо, що, очевидно, тимчасова непрацездатність має бути засвідчена певним чином; 2) ст. 43 КЗпП України» [1]. Передбачено, що у разі звільнення працівника внаслідок систематичного невиконання ним без поважних причин обов'язків роботодавець зобов'язаний отримати попередню згоду виборного органу первинної профспілкової організації (профспілки). представник). При цьому рішення профспілки про ненадання згоди на розірвання трудового договору має бути

обґрунтованим, інакше роботодавець має право звільнити працівника без згоди виборного органу профспілки.

За наявності певних умов роботодавець зобов'язаний зареєструвати факт звільнення працівника у зв'язку з систематичним невиконанням обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку. У цьому контексті важливо чітко сформулювати вчинене працівником правопорушення, а також переконатися, що попереднє покарання не відбулося, не було достроково знято та не скасовано вироком суду. За цих умов роботодавець здійснює діяльність, передбачену КЗпП України [1], а саме: відбувається ознайомлення працівника з наказом про звільнення та видача йому копії наказу; працівникові видається трудова книжка із відповідним записом про звільнення; проводиться виплата усіх належних працівникові сум.

Пункт 4 статті 40 Кодексу законів про працю України [1] передбачає звільнення за прогул як загальну підставу для розірвання трудового договору у зв'язку з порушенням трудової дисципліни, у тому числі відсутністю на роботі понад три години протягом робочого дня без поважних причин. З цього формулювання можна зробити висновок, що для звільнення працівника з певних причин необхідно виконати такі умови:

1. Відсутність працівника на робочому місці, в тому числі більше трьох годин протягом робочого дня;
2. Такий прогул є невинуватим, тобто роботодавцю не відомі поважні причини, які спонукали працівника до прогулу;
3. Місцезнаходження працівника роботодавцю невідоме.

У пункті 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» [2] Встановлено відсутність працівника на роботі як протягом усього робочого дня, так і більше трьох годин безперервно чи сумарно протягом робочого дня без поважних причин (наприклад, самовільне використання днів відпустки, святкових днів, відхід з роботи без погодження з ним). (власник або уповноважений ним орган).робота) вважається відсутність до закінчення строку трудового договору або періоду, протягом якого працівник зобов'язаний виконувати роботу на дорученні після закінчення спеціального вищого або середнього навчального закладу). Це означає, що три години відсутності можуть бути зафіксовані як сукупно протягом робочого дня, так і безперервно. При цьому не вважається пропуском без поважних причин відсутність працівника на роботі внаслідок незаконного переведення. Відповідно до ст. 32 КЗпП України [1], Переведення на іншу роботу на тому самому підприємстві, в установі, організації, а також переведення на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість хоча б спільно з підприємством, установою, організацією допускається лише за згодою працівника. Отже, порушення цієї норми і, як наслідок, неявка працівника

на роботу не кваліфікується як прогул. Не вважається прогулом і відповідно до п. 24 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. №9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» [2] відмова від переведення на легку роботу, яка за медичним висновком була йому потрібна за станом здоров'я.

Отже, при звільненні працівника за прогул, у тому числі відсутність на роботі понад три години протягом робочого дня без поважних причин, слід враховувати такі особливості:

1) відповідно до ст. 40 КЗпП України не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності, а також під час перебування працівника у відпустці. Однак у цьому контексті зазначаємо, що, очевидно, тимчасова непрацездатність має бути засвідчена певним чином;

2) ст. 43 КЗпП України [1] передбачено, що у разі звільнення працівника за прогул роботодавець повинен отримати попередню згоду виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника). При цьому рішення профспілки про ненадання згоди на розірвання трудового договору має бути обґрунтованим, інакше роботодавець має право звільнити працівника без згоди виборного органу;

3) згідно статті 32 Кодексу законів про працю України [1], Не вважається пропуском без поважних причин відсутність працівника на роботі внаслідок незаконного переведення та відмова від переведення на легшу роботу, яка за медичним висновком є необхідною за станом здоров'я.

Згідно пункту 26 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» [2] не має значення, чи застосовувалися до працівника раніше дисциплінарні стягнення, та чи в робочий, чи неробочий час було вчинене розкрадання. Одна із умов звільнення у разі вчинення працівником за місцем роботи розкрадання (зокрема дрібного) майна власника, виділена нами, полягає у тому, що розкрадання має бути здійсненим за місцем роботи і стосуватись майна власника. У Постанові Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» [2] здійснено уточнення, що до випадків розкрадання майна відносяться розкрадання його як в організації, з якою працівник перебуває в трудових відносинах, так і в організації, в якій він виконує роботу в силу даних трудових відносин.

У контексті даної підстави розірвання трудового договору у зв'язку з порушенням трудової дисципліни, необхідним є встановлення сутності терміну «розкрадання». Як зазначає В.С. Ковригін, термін «розкрадання» є таким, який об'єднує ряд складів правопорушень проти власності. Це означає, що кожній окремій формі розкрадання притаманні об'єктивні та суб'єктивні ознаки, визначення яких дає змогу зрозуміти сутність кожної із

них та визначити термін «розкрадання» при відмежуванні кожної форми від інших [3, с. 401]. У свою чергу, вітчизняне законодавство не містить визначення даного поняття, а Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає розкрадання як крадіжка майна частинами [4, с. 1101]. Із огляду на зазначені позиції та аналіз норм чинного законодавства про працю, дійдемо до висновку, що розкраданням у нашому випадку є заволодіння із корисливою метою частини майна власника, що нанесло йому шкоду.

Специфіка звільнення у зв'язку з порушенням трудової дисципліни у разі вчинення працівником за місцем роботи розкрадання (зокрема дрібного) майна власника полягає у тому, що сам факт розкрадання не є підставою для звільнення. Роботодавець не проводить самостійне розслідування, а отже як факт розкрадання, так і вина працівника, мають бути встановлені компетентними органами і підтверджуватись вироком суду, який набрав законної сили, чи постановою органу, до компетенції якого відноситься застосування адміністративного стягнення.

Відмінною є і процедура звільнення таких працівників, особливо у порівнянні з іншими підставами звільнення у зв'язку з порушенням трудової дисципліни. Так, згідно до статті 148 Кодексу законів про працю України [1], трудовий договір може бути розірвано з особливих причин не пізніше як протягом одного місяця з дня набрання законної сили вироком суду або дня винесення постанови про накладення адміністративного стягнення чи громадського впливу за вчинення крадіжки, без урахування час звільнення працівника у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебування його у відпустці. Тому в цьому випадку від роботодавця мало що залежить – власне, лише від дотримання певних умов звільнення працівників. Отже, документальна підстава для звільнення надається відповідним органом, який притягує працівника до кримінальної чи адміністративної відповідальності.

Підсумовуючи дослідження розірвання трудового договору за загальними підставами у зв'язку з порушенням трудової дисципліни, варто зазначити, що у нормах вітчизняного законодавства про працю передбачено лише чотири таких підстави. Низка регламентованих законодавцем підстав не стосуються сфери службової дисципліни, що підтверджується у тому числі у Верховним Судом України. Аналіз проекту Трудового кодексу України засвідчив, що суттєвих змін до регулювання досліджуваного інституту не передбачено, тому можна зробити висновок про те, що він у майже такому вигляді існуватиме і надалі.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України. Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII ВВР. 1971. додаток до № 50. ст. 375.

2. Про практику розгляду судами трудових спорів. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 № 9 Дебет-Кредит (Галицькі контракти) від 21.07.2008. 2008 р. № 29. стор. 279
3. Ковригін В. С. До питання звільнення працівника у зв'язку з розкраданням майна власника Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 63. С. 400–405.
4. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К. : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

УДК 349.2

Купрун Є.П.,

здобувачка Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ОБ'ЄКТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У ст. 14 «Кількісний склад та структура органів прокуратури» Закону України «Про прокуратуру» (далі – ЗУ 2014 року № 1697) зазначається, що «загальна чисельність працівників органів прокуратури становить не більше 15000 осіб, зокрема загальна чисельність прокурорів становить не більше 10000 осіб» [1]. Тобто, працівниками органів прокуратури є прокурори та інші працівники, котрі працюють у відповідних органах публічної влади. Такий же висновок обґрунтовується назвою розділу IX зазначеного ЗУ («Соціальне та матеріально-побутове забезпечення прокурора та інших працівників органів прокуратури»). Поряд із тим, у ст. 84 окремо врегульовуються заходи соціального захисту прокурора, а в ст. 85 – соціальний захист працівників органів прокуратури. Як вбачається, у ЗУ 2014 року № 1697 не відображена чітко та послідовне розуміння концепції працівників органів прокуратури. Враховуючи викладене, доходимо думки, що *коло працівників органів прокуратури України складають такі групи працівників:*

1) *професійні публічні службовці органів прокуратури, а саме:*

а) державні службовці, які не мають статусу прокурорів. Зокрема, службовці, які займають посади спеціалістів, провідних спеціалістів, головних спеціалістів, начальника відділу чи заступника начальника відділу (наприклад, відділу матеріально-технічного забезпечення та соціально-побутових потреб, відділу організаційного та правового забезпечення, відділу документального забезпечення);

б) державні службовці, які мають статус прокурора, а саме працівники, які у відповідності до ч. 1 ст. 15 ЗУ 2014 року № 1697 є прокурорами органів прокуратури (зокрема, Генеральний прокурор, перший заступник ГП, заступник ГП, керівник підрозділу Офісу Генерального прокурора, прокурор

ОГП, керівник обласної прокуратури, перший заступник керівника обласної прокуратури, заступник керівника обласної прокуратури, керівник підрозділу обласної прокуратури, заступник керівника підрозділу обласної прокуратури, прокурор обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури, перший заступник керівника окружної прокуратури, заступник керівника окружної прокуратури, керівник підрозділу окружної прокуратури, заступник керівника підрозділу окружної прокуратури, прокурор окружної прокуратури) [1], виконуючи функції прокуратури України в сенсі ч. 1 ст. 5 ЗУ 2014 року № 1697;

2) *працівники органів прокуратури, які виконують функції з обслуговування*. У відповідності до абз. 1 п. 1 Критеріїв визначення переліку посад працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування, затверджених урядовою постановою 2016 року № 271, «критеріями визначення переліку посад працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування, є зміст і характер виконуваної ними роботи, що в переважній більшості не передбачає здійснення повноважень, безпосередньо пов'язаних з виконанням завдань і функцій, визначених ч. 1 ст. 1 ЗУ “Про державну службу”, а також роботи, що пов'язана із забезпеченням належних умов функціонування державного органу» [2].

Критично аналізуючи коло працівників органів прокуратури України можемо дійти висновку, що відповідними працівниками охоплено підгрупи працівників з різними правовими статусами (загальний трудовправовий статус, спеціальний службово-трудоий статус та особливий службово-трудоий статус – статус прокурора), для яких характерними є різні рівні соціальних ризиків, що повинні бути усунуті чи мінімізовані в їх впливі на таких працівників заходами соціального захисту.

Отже, працівники органів прокуратури України є об'єктом соціального захисту, для якого властивим є наступне:

1) соціальний захист працівників органів прокуратури поширюється на певне коло працездатних осіб, які реалізували своє право на працю (право на доступ до державної служби) в органах прокуратури. При цьому, вказуючи на те, що соціальний захист працівників органів прокуратури поширюється на певне коло працівників, слід виходити з уточненого нами переліку працівників, які є працівниками органів прокуратури, а саме: а) професійні публічні службовці органів прокуратури: державні службовці, які не мають статусу прокурорів; державні службовці, які мають статус прокурора; б) працівники органів прокуратури, які виконують функції з обслуговування;

2) соціальний захист працівників органів прокуратури є раціональною діяльністю держави та суспільства відносно таких працівників, адже є об'єктивно виправданим комплексом заходів забезпечення соціальної безпеки. Соціальний захист працівників органів прокуратури постає в якості

раціональної діяльності держави та суспільства відносно таких працівників, оскільки може тлумачитись в якості об'єктивно виправданого комплексу заходів: а) гарантування незалежності прокурорів (відтак, забезпечення належної діяльності прокуратури в державі загалом); б) відносної самостійності державних службовців органів прокуратури та престижності їх посади; в) забезпечення соціальної безпеки працівників органів прокуратури загалом; г) мотивації найбільш професійних кадрів реалізувати право на працю в органах прокуратури;

3) соціальний захист працівників органів прокуратури спрямований на реалізацію основної та похідної мети та комплексу завдань. Основною метою соціального захисту таких працівників є створення усіх необхідних умов для гідного існування, виконання службових (трудових) функцій такими працівниками. Похідна мета виявляється у стимулюванні таких працівників до дисциплінованої та ефективної (продуктивної) трудової діяльності, результатом якої є ефективне функціонування органів прокуратури України та виконання цим органом публічної влади, покладених на неї завдань. Що ж стосується завдань соціального захисту працівників органів прокуратури України, то основними з них є наступні: а) задоволення матеріальних і нематеріальних потреб цих працівників, комплексу їх законних інтересів, які виникають в службовому та позаслужбовому житті; б) збільшення рівня авторитетності посад в органах прокуратури; в) стимулювання працездатних громадян до працевлаштування в органах прокуратури; г) стимулювання працівників органів прокуратури продовжувати працювати в органах прокуратури, будувати кар'єру в органах прокуратури, збільшувати власний рівень професіоналізму, професійної компетентності, більш продуктивним чином виконувати роботу тощо; г) формування серед працівників органів прокуратури нетолерантності до корупції, інших проявів недоброчесної поведінки;

4) соціальний захист працівників органів прокуратури є трирівневим процесом повного забезпечення соціальної безпеки працівників органів прокуратури, а саме: а) загальний рівень соціального захисту громадян України, який обумовлений реалізацією державної соціальної політики; б) спеціальний рівень соціального захисту, що спрямований на: соціальний захист працівників в Україні загалом; соціальний захист професійних публічних службовців, а саме державних службовців (головним чином, тих, що працюють в органах прокуратури); соціальний захист прокурорів, якій стосується виключно держслужбовців, які мають правовий статус прокурора у відповідності до законодавства про прокуратуру; в) особливий рівень соціального захисту, що охоплює працівників органів прокуратури, які належать до окремих категорій працівників, головним чином працівників органів прокуратури, які є: жінками; особами з інвалідністю; особами з особливими сімейними обов'язками; особами передпенсійного віку

5) соціальний захист працівників органів прокуратури є показником рівня цивілізованості держави, яка оцінюється в її спроможності реалізувати належним чином соціальну політику та політику в сфері забезпечення діяльності прокуратури України.

Отже, підводячи підсумок викладеному можемо дійти висновку, що працівники органів прокуратури України є особливими об'єктами соціального захисту, а такий їх захист характеризується очевидною соціально-правовою значимістю. При цьому соціальний захист працівників органів прокуратури України може розглядатись в якості передбаченого чинним законодавством комплексу обґрунтованих, своєчасних і невідкладних заходів, спрямованих на запобігання різного роду соціально ризикованого впливу на таких працівників (цей вплив обумовлюється, як правило, їх правовим становищем, соціальним середовищем, характером роботи в органах прокуратури, станом функціонування і забезпечення діяльності органів прокуратури), в результаті чого відбувається формування необхідного рівня соціально безпечного стану працівника органів прокуратури, на якого такі заходи були спрямовані.

Список використаних джерел

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
2. Про затвердження критеріїв визначення переліку посад працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування: Постанова КМУ від 06.04.2016 № 271 (у ред. від 07.07.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2016-p> (дата звернення: 29.10.2020).

УДК 349.2

Стадніченко С.В.,

адвокат, здобувач Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗУМІННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Важливо зауважити, що суспільні відносини, що пов'язані з працевлаштуванням громадян не впливають безпосередньо із змісту трудового договору, а тому не є елементом власне трудових відносин, а існують для їх забезпечення [1, с. 35]. При цьому, важливо розуміти, що право на працю – одне з фундаментальних прав людини, встановлене міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу. Це право належить до групи соціально-економічних прав. Воно забезпечує можливість доступу та забезпечення джерел для задоволення потреб себе і своєї сім'ї, самореалізації та самовираження [2, с. 140].

Працевлаштування, що за своєю сутністю є укладанням угоди про купівлю-продаж робочої сили на ринку праці, є логічною реалізацією виконання посередницької функції ринку праці [3, с. 131]. Відносини працевлаштування виникають у результаті пошуку роботи фізичною особою і, становлять єдність трьох взаємопов'язаних, але відносно самостійних правовідносин: а) між органом працевлаштування і громадянином, який звернувся із заявою про влаштування на роботу; б) між органом працевлаштування і організацією, яка потребує кадрів; в) між громадянином і організацією, куди він направлений на роботу органом працевлаштування [4, с. 160].

На думку В.В. Безусого, процес працевлаштування можна розділити на дві стадії: підшукування роботи, укладання трудового договору. Так, процес працевлаштування починається з того, що особа, яка бажає працювати звертається до органів, що опікуються працевлаштуванням, з метою сприяння в підшукуванні роботи або починає самостійно підшукувати собі роботу. До органів, які опікуються працевлаштуванням належать: Міністерство праці та соціальної політики України, державна служба зайнятості, місцеві державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації, суб'єкти підприємницької діяльності [5, с.11].

В.С. Венедиктов під працевлаштуванням розуміє систему організаційно-правових заходів, здійснюваних державними, громадськими, а також посередницькими органами, по підшукуванню і наданню трудящим роботи як робітників і службовців відповідно до їх здібностей або професійної підготовки [6, с. 14].

М.М. Руженський зазначає, що суб'єкти працевлаштування у процесі взаємодії мають на меті власні економічні та соціальні інтереси, узгодження яких може дати позитивний результат. При цьому необхідно враховувати, що претендент на робоче місце повинен відігравати в процесі працевлаштування активну роль, стимулюючи свій розвиток, здібності та нахили у сфері трудової діяльності для того, щоб забезпечити власний соціальний захист [7, с. 9]

Варто додати, що безпосередньо зміст права на працевлаштування виділяє такі категорії як: право на проведення державної політики зайнятості; право на вибір місця роботи; право на професійну діяльність за кордоном; право на оскарження дій служб зайнятості; право на працевлаштування; право на професійну підготовку; право на соціальний захист у сфері зайнятості [8].

На думку І.В. Мартинюка, важливим є стимулювання працевлаштування осіб, що є недостатньо конкурентоспроможними на ринку праці та має ґрунтуватись на таких принципах: 1). Прозорість та доступність – за цим принципом стимули повинні бути зрозумілими для кожного роботодавця (підприємця) – активно проводиться роз'яснювальна робота серед власників підприємств, відповідні рішення (проекти рішень) оприлюднюються в засобах

масової інформації. 2). Реальність та дієвість – стимул повинен передбачати реальні механізми реалізації, які, по-перше, відповідали б актуальному стану ринку праці, по-друге, розроблялися з урахуванням тенденцій розвитку економіки – відірваність стимулів від сучасного стану речей не тільки знизить їх дієвість, а й підвищить тінізацію ринку праці. 3). Поступовість – роль стимулу полягає не тільки в тому, щоб надати матеріальну компенсацію роботодавцю за працевлаштування певних категорій осіб, а й сприяти їх подальшій праці на конкретному робочому місці. Тому незважаючи на максимальну дію стимулу за умови жорсткого зв'язку «виконав умови – отримав переваги», ефективніше розтягти в часі застосування заохочення, застосовувати його через певний період часу після виконання умов заохочення. 4). Взаємні гарантії сторін – зафіксовані державою гарантії отримання компенсації за умови виконання умов працевлаштування осіб, що є недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці протиставляються гарантіям роботодавця виплачувати зарплату не нижче визначеного розміру та не ініціювати припинення трудових відносин за власної волі протягом певного періоду часу. За порушення взаємних гарантій передбачена відповідальність: у разі невиконання гарантій роботодавцем, він повинен повернути отриману компенсацію; у разі невиконання цієї компенсації може захищати свої права в судовому порядку. 5). Комплексність та системність – за цим принципом визнається необхідність врахування всіх можливих чинників (організаційних, моральних, соціологічних, економічних, правових тощо) під час введення в дію стимулу. Застосування чинників не по одному, а в сукупності сприятиме найбільш оптимальному результату. У той же час потрібно постійно виявляти та усувати суперечності між чинниками, сприяти створенню системи стимулювання, яка є внутрішньо збалансованою за рахунок взаємного узгодження її елементів. 6). Регламентація – застосування стимулів повинне визначатися за допомогою різних інструкцій, положень, правил. Саме чітка регламентація прав і обов'язків сторін, закріплення їх на нормативному рівні сприятиме не декларативній, а реальній дії механізму стимулювання [9, с. 181–182].

Досліджуючи поняття «працевлаштування» варто додати і про специфіку правовідносин працевлаштування в сучасних умовах, що відзначається рядом моментів. По-перше, за допомогою правовідносин із працевлаштування відбувається реалізація права на працю, права на вибір виду зайнятості, права розпоряджатися своєю здатністю до праці, ну й звісно ж самого права на працевлаштування. Зрозуміло, що перераховані суб'єктивні права можуть бути реалізовані й поза правовідносинами із працевлаштування. Проте ігнорування працевлаштування тягне в цілому негативні для осіб, які працевлаштовуються, й держави наслідки: непродуктивні втрати часу на пошук роботи й отримання необхідної для укладання трудового чи навчального договору інформації. По-друге, основне призначення

правовідносин із працевлаштування проявляється в тому, щоб сприяти найбільш швидкому й правильному встановленню трудових або навчальних правовідносин. Іншими словами, працевлаштування є не самоціллю, а засобом для найбільш успішного, раціонального виникнення й функціонування трудових чи навчальних правовідносин. По-третє, правовідносини з працевлаштування мають свою особливу сферу функціонування. Вона, зазвичай, обмежена ринком праці, сферою зайнятості, визначеною частиною управлінських зв'язків. Іншими словами, правовідносини з працевлаштування перебувають на межі трудового, адміністративного й цивільного права. По-четверте, правовідносини з працевлаштування, за загальним правилом, розраховані на недовгострокове функціонування. Про це говорить хоча б час пошуку роботи особам, що працевлаштовуються, державною службою зайнятості. В Україні районні центри державної служби зайнятості підбирають необхідну («підходящу») роботу в середньому впродовж місяця. По-п'яте, органом, який «поєднує» правовідносини працевлаштування з трудовими чи навчальними правовідносинами, виступає зазвичай державна служба зайнятості чи будь-який інший орган із працевлаштування, наприклад, комісія з працевлаштування молоді й у справах неповнолітніх [10, с. 62].

Список використаних джерел

1. Проблеми теорії трудового права: Монографія. Львів: Видавничий центр Львів. національного ун-ту імені Івана Франка. 1999. 214 с.
2. Дослідження актуальних питань юридичних наук. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 11-12 грудня 2020 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. 204 с. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/48dec2020/48dec2020.pdf#page=140>
3. Борданова Л.С., Рощина Н.В. Особливості процесу працевлаштування молоді на ринку праці. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2016. Випуск 13 (21). С. 130-135.
4. Пасічніченко С. В. Соціальний захист молоді у сфері працевлаштування як знаряддя реалізації державної політики зайнятості Соціальна робота в Україні: теорія і практика . – 2013. – № 12. – С. 151–161.
5. Безусий В.В. Правове регулювання працевлаштування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец. 12.00.05 «Трудове право». Харків, 2007. 19 с.
6. Венедиктов В.С. Трудовое право Украины: Учебное пособие. Х.: Консум, 2004. 305 с.
7. Руженський М. М. Працевлаштування як форма соціального захисту населення. Ринок праці та зайнятість населення. 2013. № 2. С. 8-11.
8. Заболотня В.Ю. Правове регулювання забезпечення трудової зайнятості в Україні. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis07-23.html>
9. Мартинюк І. В. Поняття та значення стимулювання працевлаштування громадян, які є недостатньо конкурентоспроможними на ринку праці. Митна справа. 2013. № 5(2.2). С. 178-185.
10. Бойко А.К. Щодо правовідносин із працевлаштування. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». Випуск 19, 2012 р. С. 61-63.

Тимашова А.А.,

курсантка, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

науковий керівник: **Плахотний А.П.,**

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ СИЛ

З огляду на події останніх десятиліть виняткової актуальності та необхідності осмислення набувають проблеми морально-психологічного забезпечення службової діяльності військових сил. Це є надзвичайно важливо тому, що в сучасних умовах проведення бойових дій на території України постає необхідність побудови оптимальної моделі такого забезпечення та її ефективного застосування під час збройних конфліктів, локальних війн, що стають головним видом збройного протистояння у сучасному світі.

Службова діяльність військових сил являється специфічною сферою людської діяльності, що вимагає надмірного напруження та мобілізації духовних або морально-психологічних і фізичних сил. З огляду на це, формування й підтримання відповідного духовного та морально-психологічного стану військових сил як у мирний час, так і під час воєнних дій на території країни є одним із головних завдань. Саме тому морально-психологічний фактор у сучасній ситуації в нашій країні набуває особливого значення і стає одним із провідних для держави та її військових сил [2, с. 8].

Слід зазначити, що морально-психологічне забезпечення військових сил має на меті забезпечення стійкого, адекватного та постійного функціонування психіки й свідомості військовослужбовців, а також дій військових колективів в умовах, які постійно міняються та пов'язані з підготовкою і виконанням службових і бойових завдань у мирний та воєнний часи. У сучасних умовах ефективного проведення морально-психологічного забезпечення службової діяльності військових сил може бути успішним тільки на базі досягнень військової науки, психофізіології, психології, соціології, педагогіки, теорії інформатизації, правознавства та численних досягнень інших наук. Окрім того, для того, щоб мати змогу його удосконалювати дуже важливо також брати до уваги конструктивний досвід, що накопичений не лише у вітчизняній, але й у багатовіковій світовій практиці [1, с. 7].

Погоджуємося із дослідниками В.В. Говорухою та О.О. Іллюком, які висловлюють думку про те, що морально-психологічне є принципово новим та комплексним видом забезпечення, який поєднує головні способи й види організованого впливу на свідомість і психіку військовослужбовців при

проведенні заходів, що спрямовані на підтримку бойової й мобілізаційної готовності в процесі виконання поставлених завдань у мирний і воєнний часи [1, с. 8]. Воно здійснюється на оперативному, стратегічному та оперативно-тактичному рівнях.

Слід зазначити, що морально-психологічне забезпечення має досить чітку структуру, головними його елементами є наступні:

- психологічне забезпечення;
- інформаційно-пропагандистське забезпечення;
- культурно-виховна робота;
- військово-соціальна робота;
- інформаційно-психологічна протидія [1, с. 15].

Наголосимо, що керівництво морально-психологічним забезпеченням здійснюють в Україні: начальник Генерального штабу Збройних Сил України – Головнокомандувач Збройних Сил України, Міністр оборони України, командувачі видів Збройних Сил України, оперативних командувань, командири та начальники усіх рівнів згідно з покладеними на них завданнями.

На державному рівні морально-психологічне забезпечення включає економічні, політичні, військові об'єкти та здійснюється всіма державними й військовими органами, штабами, командами, органами виховної роботи з активним використанням досягнень науки, мистецтва, літератури, засобів масової інформації тощо для здійснення впливу на поведінку й свідомість людей.

На військовому рівні воно здійснюється штабами, командами, структурами виховної роботи і являє собою єдиний процес формування та підтримання у військовослужбовців високого морально-психологічного стану та розвитку у них низки необхідних морально-психологічних бойових якостей що є вкрай необхідними для успішного виконання поставлених завдань протягом мирного часу та ефективного проведення бойових дій для захисту державних інтересів під час війни [1, с. 12].

Актуальним питанням морально-психологічного забезпечення в умовах подій, що відбуваються на Сході України, російської експансіоністської політики та проведення операції Об'єднаних сил є вирішення низки проблем, які пов'язані із морально-психологічним забезпеченням і які потребують негайного розв'язання [3]. По-перше, євроатлантичні наміри України вимагають приведення військового механізму нашої держав до стандартів НАТО, а це стосується як змісту, так і форми цього забезпечення. Інакше кажучи, зміни повинні охопити не лише його структуру, але й функції та завдання.

По-друге, російська експансіоністська політика повністю змінила військово-політичний стан у світі та вперше після Другої світової війни, поставила під сумнів існування сталих кордонів між державами,

анексувавши Криму та окупувавши східні території України. А це, своєю чергою позначилося на силі духу, моральних силах та службовій діяльності військових які поряд з військовою технікою та озброєнням є надзвичайно важливими складовими боєздатності армії та її здатності виконувати поставлені завдання [4]. Тому, постає потреба в ефективному морально-психологічному забезпеченні службової діяльності військових сил, яке зміцнить бойовий дух військовослужбовців, покращить їх морально-психологічний стан та знову дасть віру у перемогу. Окрім того, у зв'язку з постійним зростанням морального, психологічного та фізичного навантаження на військовослужбовців за умов проведення бойових дій, ефективно морально-психологічне забезпечення є необхідним засобом підтримання належного морального та психологічного стану військових сил та їх здатності протистояти ворогові.

Отже, морально-психологічне забезпечення службової діяльності військових сил є ключовим засобом формування та підтримання у військовослужбовців належного морального й психологічного стану, їх психологічної та військово-професійної здатності й моральної готовності сумлінно виконувати свої військові обов'язки щодо захисту Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Говоруха В.В., Ілляк О.О. Морально-психологічне забезпечення службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України: навч. посіб. Харків: Військ. інститут ВВ МВС України, 2002. 279 с.
2. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України: підручник: у 2 ч. Ч.1. / колектив авторів; за заг. ред.. В. В. Стасюка. Київ: НУОУ, 2012. 682 с.
3. Чорний В.С. Морально-психологічне забезпечення в збройних силах України в річищі модернізації українського суспільства. URL: <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-zb-mnps-2019.pdf#page=7> (дата звернення: 29.01.2022).
4. Чорний В. С. Морально-психологічне забезпечення збройних сил України на сучасному етапі: стан та перспективи модернізації. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7947/1/7596_IR.pdf#page=269 (дата звернення: 29.01.2022).

Черниш А.Р.,

здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Актуальність питання визначення організаційно-правових форм соціального забезпечення молоді полягає, передусім, у тому, що у науці права соціального забезпечення на сьогодні досі не досягнуто єдності щодо власне поняття даної правової категорії та переліку цих форм [1, с. 37]. Крім цього, в цілому система сучасного соціального захисту та її структура (яку по суті складають організаційно-правові форми) також одностайно допоки представленою не була. Основною причиною цього і слугує насамперед відсутність єдиного уніфікованого переліку її елементів, їх ролі, місць у цій системі та значення [2, с. 106].

Також слід зазначити і те, що форми соціального забезпечення постійно підвладні трансформаціям та змінам – що також ускладнює процес визначення їх чіткого переліку. Вони невпинно наповнюються новим змістом, осучаснюються. Проте, без сумніву, їх високе значення полягає у тому, що вони слугують своєрідним інструментом розподілу для держави та суспільства внутрішнього валового продукту через систему соціального забезпечення на основі принципу соціальної справедливості [3, с. 28].

Важливість чіткого визначення кола організаційно-правових форм соціального захисту молоді полягає не лише у внесенні теоретичної ясності на рівні доктрини права соціального забезпечення, адже удосконалення та довершеність понятійно-категоріального апарату у місці вірного розуміння і визначення форм соціального забезпечення сприятиме й досягненню суттєвих практичних цілей – адже загалом слугуватиме підставою та гарантією ефективної реалізації права на соціальний захист, яке передбачене у ст. 46 Конституції України.

Необхідно розпочати із того, що у спеціальній літературі точки зору щодо поняття «форма соціального забезпечення» також різняться. Більше того – у межах тієї чи іншої форми соціального забезпечення вченими представляється різне коло видів підтримки. Відмінними є й критерії, які використовуються науковцями для диференціації форм.

Наприклад, Н.Б. Болотіна [4, с. 65], В.Я. Бурак, П.Д. Пилипенко, С.М. Синчук [5, с. 234], І.М. Сирота [6, с. 21] та багато інших вчених серед таких критеріїв розмежування форм соціального забезпечення населення називають: 1) способи акумуляції грошей, за рахунок яких здійснюється забезпечення; 2) коло осіб, на яких заходи забезпечення розповсюджуються;

3) види та обсяги забезпечення, умови та процедури їх надання; 4) систему органів та інших суб'єктів здійснення такого забезпечення.

Деякими вченими в якості критерію для диференціації організаційно-правових обирається ступінь централізації. Виділяються централізовані форми (соціальне забезпечення за рахунок бюджетних коштів, обов'язкове соціальне страхування та змішана форма), регіональні, місцеві, локальні форми. Адаптуючи їх до національних умов, можна сказати про в цілому можливість її використовувати, за виключенням регіональних форм соціального захисту, адже вони апріорі для нас не властиві. Отже, вдаючись до описаного підходу, існують такі форми соціального забезпечення молоді в Україні, як: централізовані, місцеві та локальні.

Деякі науковці вважають за доцільне розмежувати соціальне забезпечення всередині держави на дві форми: 1) державну (яка реалізується за допомогою участі фонду соціального страхування, пенсійного фонду, фонд обов'язкового медичного страхування); 2) недержавну (яке полягає у забезпеченні за рахунок роботодавця підприємств, установ, організацій; поширенні муніципального соціального забезпечення; вагомої участі благодійних організацій та окремих фізичних осіб; страхуванні в недержавних пенсійних фондах. Схожа система організаційно-правових форм соціального захисту населення притаманна і для сучасної України [7, с. 79–80].

У роботах В.А. Рудик система соціального захисту України також представлена через існування форм, виокремлених на основі приналежності до держави чи недержавного сектору. Так, вченим виділяються: 1) державне соціальне забезпечення (яке реалізується коштом бюджету України); 2) недержавне соціальне забезпечення (засобом залучення, відповідно, грошей будь-яких недержавних суб'єктів (банків, недержавних пенсійних фондів, страхових організацій, підприємств, організацій, об'єднань, окремих фізичних осіб тощо) [8, с. 27].

Фінансове джерело здійснення тієї чи іншої форми соціального захисту населення обирається базовим критерієм для розмежування форм соціального забезпечення населення Б.І. Сташківим, на основі чого вченим виділяються наступні три: 1) загальнообов'язкове державне соціальне страхування; 2) державне соціальне забезпечення; 3) недержавне соціальне забезпечення [9, с. 73].

Отже, у фінансовому контексті система соціального захисту України представлена у вигляді трьох джерел: державний бюджет, кошти фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування та недержавні джерела. Цей тезис доцільно застосовувати і по відношенню до соціального захисту молоді в Україні.

На нашу думку, саме соціальне забезпечення відіграє найважливішу роль в процесі інтеграції та реінтеграції молоді, чому будуть присвячені окремі розділи нашого дослідження. Це пояснюється тим, що в межах цієї організаційно-правової реалізації соціального забезпечення молодь отримує види підтримки, направлені на створення для них максимально сприятливих умов для розвитку, професійного та соціального становлення, подолання труднощів, із якими представники такої соціальної групи можуть зіштовхуватися на даному етапі життя.

Список використаних джерел

1. Кайтанський О.С. Організаційно-правові форми соціального захисту молоді в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 5 (2). С. 37-41.
2. Гудзь А.О. Система соціального захисту України та місце в ній недержавного соціального забезпечення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2019. № 40. С. 106-109.
3. Занфірова Т.А., Іншин М.І., Прилипко С.М. Право соціального забезпечення в Україні: підручник. 2-ге вид., перероб. і доповн. Х: ФІНН, 2012. 640 с.
4. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 633 с.
5. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл./ П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук та ін. /За ред. П.Д. Пилипенка. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 496 с.
6. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: підручник. Вид. восьме. Х.: «Одіссей», 2010. 408 с.
7. Гудзь А.О. Недержавне соціальне забезпечення як окрема форма соціального захисту населення в Україні.. Visegrad Journal on Human Rights. 2021. № 3. С. 78-82.
8. Рудик В.А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Харківський нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 198 с.
9. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення: навч. посіб. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.

Розділ 6

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Адамська А.М.,

студент Новоград-Волинського політехнічного фахового коледжу

Поперечнюк Л.М.,

викладач вищої категорії,

Новоград-Волинський політехнічний фаховий коледж

ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ

Фізіологічно людина влаштована так, що зорове сприйняття є основним засобом отримання знань про світ. Через зір ми сприймаємо близько 90% інформації. Результати багатьох досліджень показують, що продуктивність праці людини, яка використовує візуальну інформацію, на 17% вища. Завдяки унаочненню ми запам'ятовуємо такі деталі, які б з тексту не привернули увагу.

Коли інформація надходить до нас не просто у вигляді набору букв, а з картинками, схемами та іншими візуальними цікавинками, вона, безсумнівно, сприймається значно легше [1].

Унаочнення є доречним як для презентацій, так і під час аналізу даних, адже воно полегшує сприйняття тих матеріалів, з якими ви працюєте. Візуалізація часто використовується у таких галузях та формах:

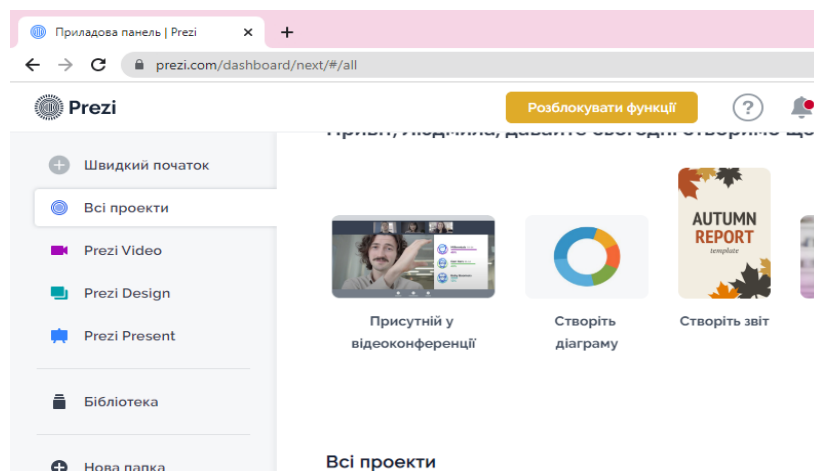
1. Статистика та звіти – найчастіше для одночасної демонстрації даних за певний період.
2. Довідкова інформація – як додаток до основного тексту, що наглядно демонструє те, про що йдеться в тексті.
3. Ілюстрації – дублюють або доповнюють те, про що йдеться в тексті.

60 000 разів – саме настільки швидше сприймається візуальна інформація в порівнянні з текстовою. Вам буде набагато легше донести до аудиторії те, що ви хочете. Ваше повідомлення запам'ятається значно краще!

Студент за допомогою презентації демонструє проект індивідуальної роботи, дипломного або курсового проектування. Ми звикли створювати презентації за допомогою **Microsoft Power Point**. Але на просторах Інтернету є багато додатків, де можна креативити скільки душі завгодно. Причому базовий функціонал безкоштовний, а значить передбачена можливість

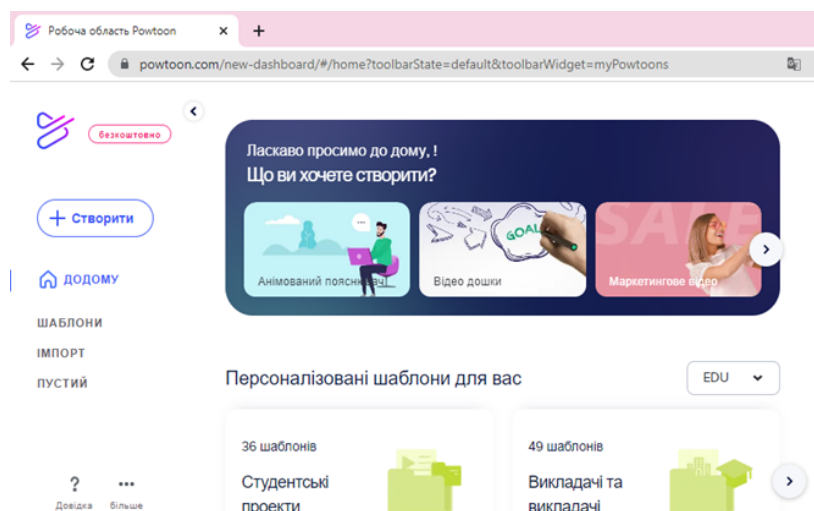
тестувати програми, і кожен раз робити візуальні проекти досконаліші і досконаліші.

Prezi – це інший, незвичний слайдовий формат презентації. Можна швидко демонструвати проект, наближаючи і виділяючи потрібні об'єкти. Візуально виглядає цікаво.

Малюнок 1 – Сторінка Prezi

PowToon зосереджений на роботі з анімацією. Для персоналізації роботи сервіс запропонує вибрати, ким є користувач: вчителем, менеджером, студентом та ін. Потім потрібно вибрати шаблон по потрібній темі.

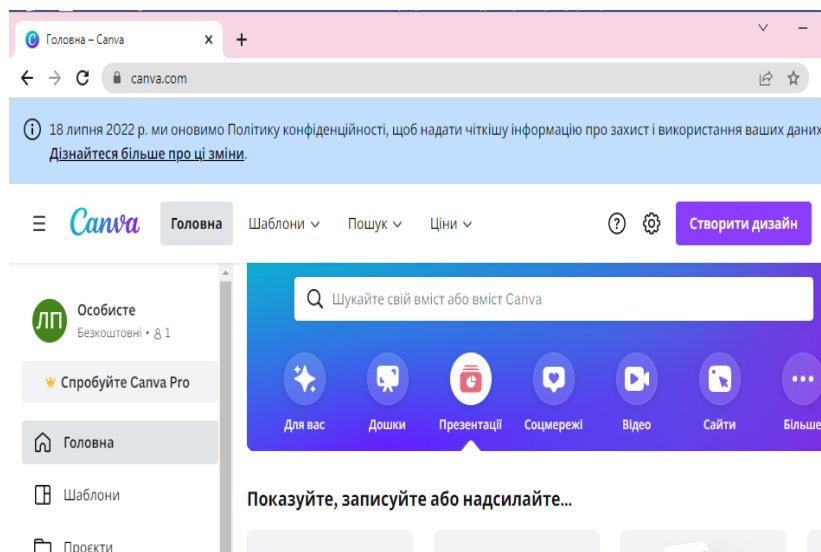
Малюнок 2 – Робоча область PowToon

Після чого можна залишити все як є або внести наступні зміни:

- переміщувати слайди вперед/назад, налаштовуючи черговість у відео;
- змінювати колір, розмір, розташування, вид об'єкта;
- додавати картинки з наявних в сервісі;
- рухати об'єкти на робочому полі;
- міняти горизонтальну та вертикальну орієнтацію відео.

Можна використовувати власні файли, імпортувавши їх з пристрою. Скопіювавши покликання на готову презентацію, діліться нею в соцмережах [2].

Навчання не повинне бути нудним і одноманітним заняттям. За допомогою **Canva** можливо зробити конспекти більш яскравими, навчатись ефективніше й отримувати задоволення під час цього! У додатку є тисячі безкоштовних високоякісних шаблонів з будь-якої теми, що допоможуть у навчанні [3]. Не потрібно починати з «чистого аркуша»! Цікавими є шаблони для візуалізації інформації: презентації, діаграми, інфографіка, дошки, відео, сайти.

Малюнок 3 – Робоча область Canva

Під час роботи студентів за методом проєктів на перше місце ставиться самодіяльність студентів та їхня активність, ініціативність, захопленість. Проєкти мають індивідуальний, груповий чи колективний характер. А зацікавити студентів до такої роботи можуть лише зрозумілі та досконалі програмні засоби.

Список використаних джерел

1. Візуалізація даних: що це таке і для чого вона потрібна [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://gurt.org.ua/articles/37609/>.
2. Сервіс для створення презентацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.moyo.ua/ua/news/v_kakoy_programme_delayut_prezentatsiyu_10_luchshikh_servisov.html.
3. Сервіс для створення презентацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.canva.com/settings/your-account>.

Комисарик Є.О.,
здобувач вищої освіти ступеня бакалавр
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
науковий керівник: **Огліх В.В.,**
кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри економічної кібернетики
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Сучасний світ неможливо уявити без процесів, цариною яких є застосування цифрових інформаційно-комунікаційних технологій. Підтвердженням цього є впровадження в систему оцінки індексу цифровізації держави DEI (Digital Evolution Index). Це є вкрай важливим, бо впровадження в економіку цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій, завдяки керованій наскрізній міжпроцесній інтеграції даних і продуктів дає можливість забезпечити вищий рівень зростання завдяки: збільшенню ступеня задоволення людських потреб; підвищенню конкурентоздатності фірм завдяки реструктуризації бізнес-моделей та парадигм управління, покращання корпоративної культури, підвищення продуктивності та інтелектуалізації праці, зменшення витрат. І хоча говорячи про digital економіку, в першу чергу до основних технологій відносяться: Big data, блокчейн, інтернет речей, інтелектуальні інформаційні технології, не слід забувати про автоматизацію праці документообороту, збір та обробку інформації [1, с. 4].

Наразі в економіці та управлінні набувають комплексні інформаційні системи (KIC). Напочатку їх розвиток було спрямовано на створення таких компонентів системи, які можна було б налаштувати на будь-який вид діяльності. Проте сьогодні фахівці віддають перевагу KIC, які будуть направлені на конкретну сферу діяльності, оскільки так вони більш ефективні. [2, с. 336]

В економіці та управлінні зараз є найпоширенішими чотири компанії, які займаються програмними комплексами: Галактика;1С; Парус; Інтелект-Сервіс.

Вони постійно вдосконалюють свої комплексні системи і концентруються не на одній галузі, а роблять як універсальні так і спеціалізовані продукти. Саме тому з багатьох компаній, які могли та хотіли вийти на ринок, саме ці виявились найбільш успішними.

«Галактика» виділяє в системі 7 контурів, які пов'язані та залежать один від одного. Вони орієнтовані на прогноз та планування обліку й контролю підприємства. Загалом, цей комплекс дає змогу на управління ресурсами, контроль результатів, формування бюджетних коштів та управління персоналом. Кінцевим результатом має стати вдосконалення та

автоматизація технологій підприємства, що допоможе у прийнятті раціональних управлінських рішень. [3, с. 26]

Система 1С спрямована на управління виробництвом, планування собівартості продукту, автоматизацію процесу видачі виплат працівникам, обчислення податків, планування закупівель та визначення фінансових результатів. Ця система розроблялась для великих державних підприємств, проте зараз вона функціонує таким чином, що її засіб автоматизації підійде будь-якому підприємству. [3, с. 53]

«Парус» спирається на модульність – всередині системи відбувається поділ на взаємозалежні модулі. Система Парус має такі елементи: робота з касовими документами, робота з банками, нарахування платні робітникам, планування робочого часу та організація державних чи міжнародних закупівель. Останнім часом компанія вдосконалила свої методи, що дозволило їй конкурувати із 1С, оскільки тепер у Паруса більш проста методика та дешевші послуги.

Інтелект-Сервіс надає клієнтам майже ті самі послуги, що й парус, та спирається на аналогічну структуру виконання, проте вони виділяються тим, що забезпечують взаємодію влади з бізнесом. Завдяки системі Інтелект-Сервіс можна легко підготувати та надати звітність державним органам влади.

Звертаємо увагу, що цей напрямок передбачає роботу із великою кількістю інформації та грошовими потоками, сприяє інтернет-взаємодії територіально розподілених підрозділів, забезпечує управління виробничими і бізнес-процесами то відсутність на підприємстві автоматизації буде означати відсталість та недієздатність такої фірми. За допомогою технологій легко удосконалити та автоматизувати роботу підприємств та територіальних організацій, забезпечити безперервне управління інформацією. КІС дають змогу ефективно обробляти дані, здійснювати взаємодію людини та техніки, пришвидшувати роботу організацій та підвищувати їх продуктивність.

Список використаних джерел

1. Дергачова В. В. Вплив сучасних інформаційних технологій на економічну безпеку підприємства [Електронний ресурс] / В. В. Дергачова, Я. О. Колешня // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2017. – № 14. – Режим доступу: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.14.2017.108717>
2. Павлиш В., Гліненко Л., Шаховська Н. Основи інформаційних технологій і систем : підручник. Львів : Львів. політехніка, 2018. 620 с.
3. Клімушин П. С. Інформаційні системи та інформаційні технології в економіці : навч. посіб. / П. С. Клімушин, О. В. Орлов, А. О. Серенюк. – Харків : ХарПІ НАДУ, 2011. – 448 с.

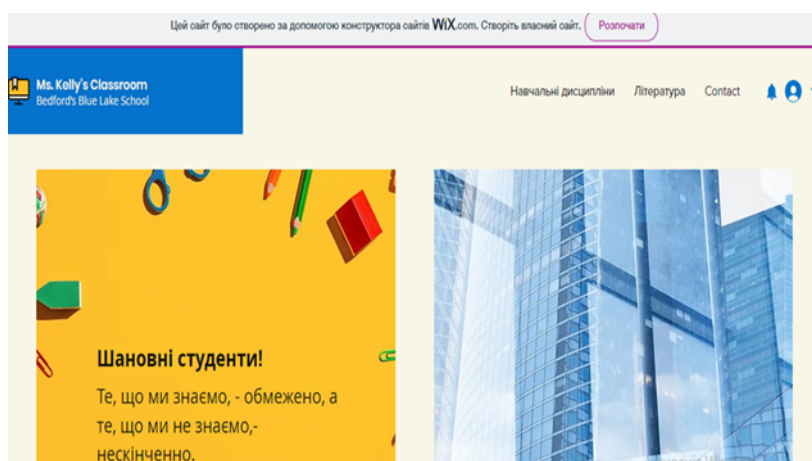
Поперечнюк Л.М.,
викладач вищої категорії,
Новоград-Волинський політехнічний фаховий коледж

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН

Цифрові технології – це заснована на методах кодування і передачі інформації дискретна система, що дозволяє здійснювати безліч різнопланових завдань за найкоротші проміжки часу [1].

На заняттях ми працюємо з «цифровими» студентами. Тому викладати навчальний матеріал, перевіряти рівень засвоєння знань ми маємо цікаво, максимально практично та швидко. Як викладачу це враховувати під час навчальних занять? На допомогу «прийдуть» цифрові інструменти якими можна користуватися зі смартфонів, планшетів та ноутбуків.

Wix — платформа для створення сайтів без програмування за допомогою переміщення блоків. Конструктор Wix пропонує сотні шаблонів сайтів та HTML5-редактор, що працює за принципом *drag-and-drop*.

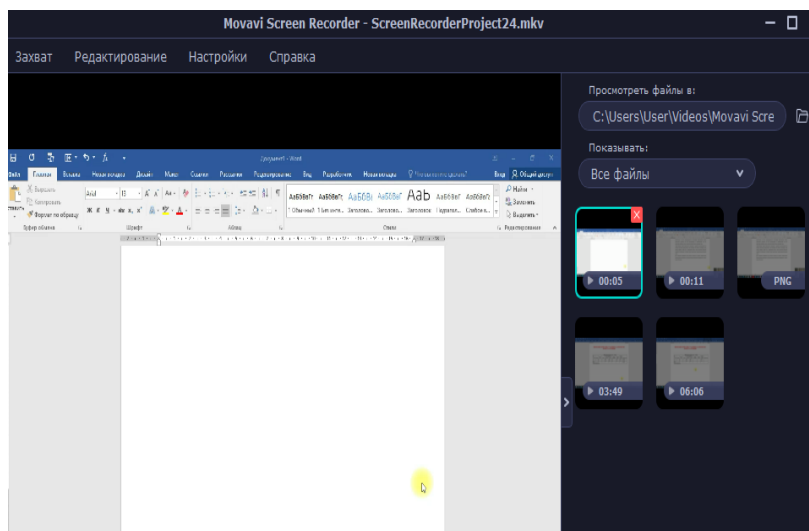

Малюнок 1 – Сторінка сайту створеного конструктором Wix

Усі шаблони налаштовуються: до них можна додавати новий вміст та функції, змінювати стиль, тексти, фонові зображення, кнопки. Крім шаблонів, можна використовувати редактор для створення сайту «з чистого аркуша» [2]. Сайти на Wix мають цікавий дизайн, адаптовані до мобільних пристроїв, є можливість підключення власного домену на платних тарифах. На сайті викладач може розмістити навчальні матеріали (презентації, лекції, практичні та лабораторні роботи, електронні підручники), які студенти використовують у процесі навчання.

Пояснення складних тем комп'ютерних дисциплін іноді супроводжують переглядом відео. Як відео можна використовувати скринкаст. Скринкаст – відеозапис інформації, що виводиться викладачем на екран комп'ютера та

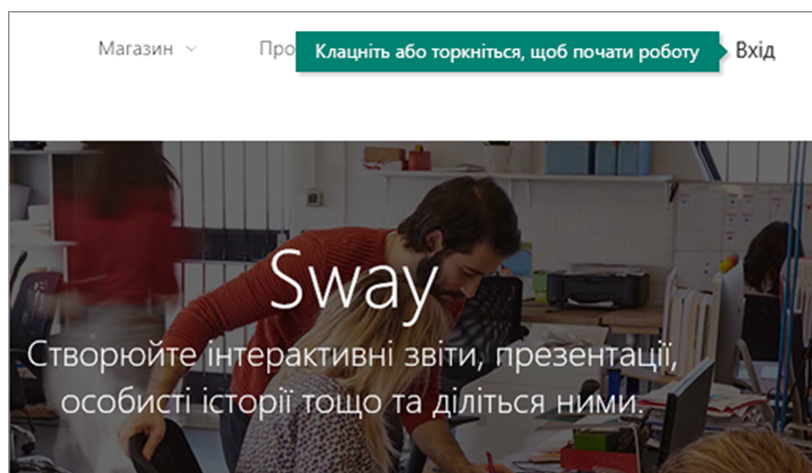
часто супроводжується голосовими коментарями [4, с. 31]. Такий формат подачі навчального матеріалу є чудовою альтернативою не завжди ідеальним відеоурокам, коли викладач 60 хвилин розповідає нову тему на камеру. Окрім того, здобувачам освіти більш властиво візуальне сприйняття інформації: особливо через презентації, яскраві медіа-матеріали тощо. Для створення скринкастів існує багато ресурсів та можете скористатися пакетом зі зручним інтерфейсом – Screen Recorder + Video Editor Plus. Запишіть екран за допомогою Screen Recorder, відкрийте файл у програмі Video Editor Plus, відредагуйте відео та збережіть.

Малюнок 2 – Запис екрану за допомогою Screen Recorder

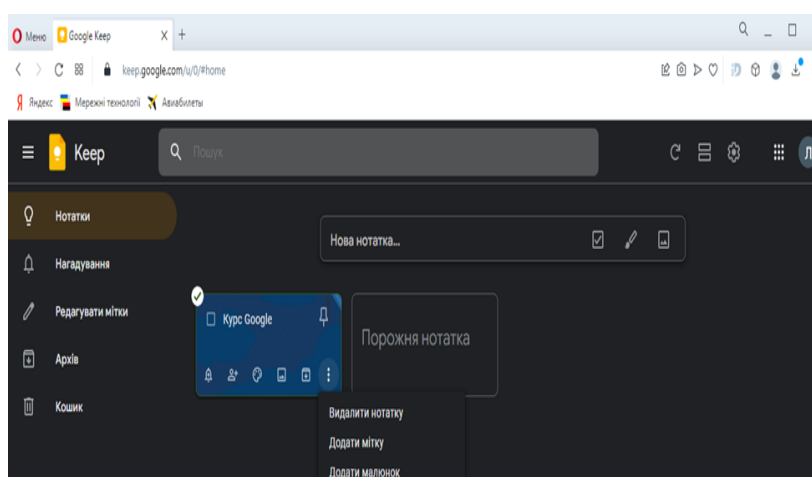
Sway — онлайн-презентації від компанії Microsoft. Нам добре відомі інші презентації цієї компанії — Microsoft Power Point. Презентації Microsoft Power Point стали стандартом за замовчуванням в освіті. Їх із задоволенням освоюють і викладачі, і студенти. Вони мають багато можливостей, не складні в використанні, добре програються на комп'ютерах та ноутбуках. Але перегляд презентацій Power Point на смартфоні з невеликим екраном не дуже комфортний, та й в Інтернет їх завантажити не зовсім просто. Але ж більша частина молоді виходить в Інтернет саме з телефонів. Для вирішення даного протиріччя корпорація Microsoft влітку 2015 року створила онлайн-презентації Sway. Це безкоштовний хмарний сервіс, який дозволяє створити онлайн-презентації для представлення в Інтернеті. Sway можуть використовуватися:

- для створення портфолію;
- презентації студентських проектів;
- мультимедійного супроводу заняття;
- створення електронного посібника.

Малюнок 3 – Головна сторінка Microsoft Sway

Google Keep можна використати для демонстрації схем, таблиць на заняттях із збільшенням або зменшенням розмірів зображення. Безкоштовний сервіс, створений компанією **Google** у 2013 році, який призначений для створення і зберігання нотаток. **Google Keep** доступний у **Google Play** для **Android**-пристроїв і у **Google Drive** як інтернет-застосунок [3].

Малюнок 4 – Текстова нотатка Google Keep

Окрім текстових нотаток, також можете диктувати нотатки до Кеер, при цьому аудіо автоматично переписується. Це менш відома функція, яка стане в нагоді, коли ви робите записи на уроці.

1. Натисніть кнопку Говорити вниз.
2. Почніть записувати нотатку.

Після того, як закінчите мову, побачите текстову форму замітки разом із записом під нею.

Як створити нотатку із зображенням?

На комп'ютері відкрийте сторінку keep.google.com. Угорі сторінки натисніть значок "Нова нотатка із зображенням" Вставити зображення.

Виберіть фотографію на комп'ютері. За бажанням введіть назву й текст нотатки. Коли нотатка буде готова, натисніть Готово або клацніть за межами нотатки.

Цифрові технології навчання спонукають студентів вивчати новий складний матеріал та підвищують якість навчання, а викладачі мають можливість наочно та структуровано передати цей навчальний матеріал здобувачам освіти. Але підготовка до проведення занять з використанням цифрових технологій займає багато часу.

Список використаних джерел

1. Діти покоління Z: їхні особливості, унікальні можливості та проблеми. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://4mamas-club.com/porady/diti-pokolinnya-z-%D1%97xni-osoblivosti-unikalni-mozhlivosti-ta-problemi/>.
2. Сервіс для створення сайтів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vmb.net.ua/575-yak-zrobyty-sajt-na-wix/>.
3. Сервіс для створення сайтів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/cloudinedu/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-sway>.
4. Коберник І, Звиняцьківська З. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації, 2020. – 70 с.

Савлук О.О.,

викладач-стажист кафедри інформатики і кібернетики,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
alex.savluk.ua@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ

Комп'ютерна графіка (КГ) – багатофункціональний інструмент візуалізації та передачі графічної інформації, що має мультигалузеве застосування та багат шарове виконання [1]. Наразі засоби та інструменти комп'ютерної графіки мають широке застосування та різний рівень глибини інтеграції та імплементації: у сфері дизайну та цифровізації зображень [2], у галузі освіти [3], у мистецькій сфері [4], в технологічній галузі [5], в промисловій сфері [6], в проектуванні та інжинірингу [7], в галузі створення та циркуляції мультимедійного контенту [8], в сфері наукових досліджень [9], в спортивній галузі [10], у сфері комп'ютерного моделювання [11], в т.ч. натурних об'єктів [12], в екологічній галузі [13], в сфері промислового менеджменту та організації функціонування технологічних систем [14], тощо. Таким чином, у сучасному мультисферному просторі практично відсутні аспекти, в яких не застосовуються засоби комп'ютерної графіки, а

відповідні інструменти розподіляються за узагальненими спеціалізованими векторами: інтерпретація та візуалізація наукових даних – наукова КГ; організаційно-менеджментний та документальний супровід галузевої діяльності – ділова КГ; інтерпретація та візуалізація проектних рішень – інжинірингова КГ; засоби графічного формування, обробки та менеджменту зображень – ілюстративна КГ; графічна реалізація творчих задумів – художня КГ; рекламні засоби інтерпретації маркетингового супроводу – рекламна КГ; засоби формування мультимедійного контенту – КГ мультимедіа. Відтак, засоби та системи КГ формують узагальнену парадигму графічно-візуального супроводу мультисферного простору різновекторної діяльності, елементи якої мають глибокий дифузійний зв'язок практично з усіма аспектами цивілізаційного прояву. Наразі, засобами КГ візуально-графічна інформація передається методами двовимірної (векторної, растрової, фрактальної), тривимірної графіки, а також графіки, що генерується обчислювальними системами та пристроями – *CGI (computer-generated imagery)*[15]. Логіко-технологічні елементи системи, що забезпечують функціонування засобів та систем КГ у медіанному представленні мають вигляд, проілюстрований на рисунку 1.

Рис. 1. Медіанна концепт-схема структури системи та засобів КГ

Джерело: Власна розробка автора

Відповідно до даних, зображених на рис. 1, доходимо висновку, що для організації нормального функціонування будь-якої системи КГ необхідна злагоджена взаємодія логіко-технологічних компонентів і субсистем, що забезпечують високоефективну обробку та інтерпретацію графо-візуальної інформації. На сучасному етапі розвитку КГ має ряд технологічних напрямків наукових інтересів, що є наслідком інтеграції четвертої ітерації промислового прогресу (*Industrie 4.0*): машинний (комп'ютерний) зір [16];

доповнена реальність [17]; голограма [18]; штучний інтелект [19]; тривимірний моделінг [20]. Наразі існує значна кількість відповідних різновекторних наукових публікацій, що розширюють горизонти інформаційного пошуку щодо улаштування та розвитку технології КГ, однак відсутня загальна доцільна стратегія розвитку, що формує відповідну наукову проблему, щодо необхідності пошуку доцільних напрямків розвитку досліджуваної технології інтерпретації візуальної інформації.

В подальшому, пропонується залучити засоби бібліографічного аналізу даних провідних наукометричних ресурсів в актуальному горизонті інформаційного пошуку з формуванням відповідних таксонометричних схем, що дозволять виявити потенціальний вектор доцільного розвитку систем і засобів КГ, що дозволить сфокусувати відповідні науково-технологічні зусилля для досягнення наступної ітерації еволюційного прогресу.

Список використаних джерел

1. Sajovic I., Boh Podgornik B. Bibliometric Analysis of Visualizations in Computer Graphics: A Study. *SAGE Open*. 2022. Vol. 12, no. 1. P. 215824402110711. URL: <https://doi.org/10.1177/21582440211071105> (date of access: 21.09.2022).
2. Wu Z. Research on the Application of Computer Graphics and Image Processing Technology in Graphic Design. *International Core Journal of Engineering*. 2022. Vol. 8(8). P. 690-696.
3. Kadirbergenovna B. L. Teaching computer graphics as a pedagogical problem on the basis of massive open online courses in information conditions. *World Bulletin of Social Sciences*. 2022. Vol. 8. P. 71-74. URL: scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/724. (date of access: 21.09.2022).
4. Zhao Y., Dinesh Jackson Samuel R., Manickam A. Research on the Application of Computer Image Processing Technology in Painting Creation. *Journal of Interconnection Networks*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1142/s0219265921470204> (date of access: 21.09.2022).
5. Li X., Zhu Y. Analysis and Application of Computer Graphics Processing and Recognition Technology. *Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. Singapore, 2021. P. 202–212. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-16-5854-9_25 (date of access: 21.09.2022).
6. Fu Y., Liu W. Application of computer modeling technology in furniture design. *International Conference on Computer Graphics, Artificial Intelligence, and Data Processing (ICCAID 2021)*, Harbin, China, 24–26 December 2021 / ed. by F. Wu, J. Liu, Y. Chen. 2022. URL: <https://doi.org/10.1117/12.2631175> (date of access: 21.09.2022).
7. Wang H., Wang X. The Innovation of Visual Communication Thinking Mode Applied to Computer Graphics: from the Perspective of CAD Design. 2022 *6th International Conference on Intelligent Computing and Control Systems (ICICCS)*, Madurai, India, 25–27 May 2022. 2022. URL: <https://doi.org/10.1109/iciccs53718.2022.9788140> (date of access: 21.09.2022).
8. Shoyqulov S. Q. The Graphics – is of the Main Components of Multimedia Technologies. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*. 2022. Vol. 3(4). P. 1373-1381.

- URL: doi.org/10.17605/OSF.IO/2KAM8. (date of access: 21.09.2022).
9. Hildenbrand, D., Rockwood, A. Geometric Algebra Computing for Computer Graphics using GAALOP. In *ACM SIGGRAPH 2022 Courses*. 2022. P. 1-173. URL: cutt.ly/LVkJAT4. (date of access: 21.09.2022).
 10. Wei T. Application of Computer Virtual Technology in Physical Training Video. In *The International Conference on Cyber Security Intelligence and Analytics, Springer, Cham*. 2022. P. 1011-1018. URL: doi.org/10.1007/978-3-030-96908-0_125. (date of access: 21.09.2022).
 11. Dhar S., Pal S. Surface Reconstruction: Roles in the Field of Computer Vision and Computer Graphics. *International Journal of Image and Graphics*. 2022. Vol. 22(01). P. 2250008. URL: doi.org/10.1142/S0219467822500085. (date of access: 21.09.2022).
 12. Andrews S., Erleben K., Ferguson Z. Contact and friction simulation for computer graphics. *SIGGRAPH '22: Special Interest Group on Computer Graphics and Interactive Techniques Conference*, Vancouver British Columbia Canada. New York, NY, USA, 2022. URL: <https://doi.org/10.1145/3532720.3535640> (date of access: 21.09.2022).
 13. Zhao L., Zhang K. Application of a Random Forest Algorithm in Natural Landscape Animation Design. *Computational Intelligence and Neuroscience*. 2022. Vol. 2022. P. 1–9. URL: <https://doi.org/10.1155/2022/2820558> (date of access: 21.09.2022).
 14. Zhang Y. Computer Technology-Based Three-Dimensional Animation Production System Management. *Journal of Physics: Conference Series*. 2022. Vol. 2146, no. 1. P. 012018. URL: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/2146/1/012018> (date of access: 21.09.2022).
 15. Birajdar G. K., Patil M. D. A Systematic Survey on Photorealistic Computer Graphic and Photographic Image Discrimination. *International Journal of Image and Graphics*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1142/s0219467823500377> (date of access: 21.09.2022).
 16. Hao L., Chung W.-J. Human-Machine Interface Visual Communication Design Model of Electronic Equipment Using Machine Vision Technology. *Wireless Communications and Mobile Computing*. 2022. Vol. 2022. P. 1–9. URL: <https://doi.org/10.1155/2022/7138674> (date of access: 21.09.2022).
 17. A review on Virtual Reality and Augmented Reality use-cases of Brain Computer Interface based applications for smart cities / V. Kohli et al. *Microprocessors and Microsystems*. 2022. Vol. 88. P. 104392. URL: <https://doi.org/10.1016/j.micpro.2021.104392> (date of access: 21.09.2022).
 18. Pi D., Liu J., Wang Y. Review of computer-generated hologram algorithms for color dynamic holographic three-dimensional display. *Light: Science & Applications*. 2022. Vol. 11, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1038/s41377-022-00916-3> (date of access: 21.09.2022).
 19. Liu D. 3D Face Geometry Optimization Using Artificial Intelligence and Computer Graphics. *Scientific Programming*. 2022. Vol. 2022. P. 1–9. URL: <https://doi.org/10.1155/2022/9959153> (date of access: 21.09.2022).
 20. Suselo T., Wünsche B. C., Luxton-Reilly A. Why are 3D Transformations in Computer Graphics Difficult? An Analysis of a Decade of Exam Questions. *ACE '22: Australasian Computing Education Conference*, Virtual Event Australia. New York, NY, USA, 2022. URL: <https://doi.org/10.1145/3511861.3511881> (date of access: 21.09.2022).

МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

Ловська А.О.,

доктор технічних наук, доцент кафедри інженерії вагонів та якості продукції
Українського державного університету залізничного транспорту

Равлюк В.Г.,

кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерії вагонів та якості продукції
Українського державного університету залізничного транспорту

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТРУКЦІЇ ГАЛЬМОВОГО ЦИЛІНДРА ВАНТАЖНОГО ВАГОНА ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КУТОВИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ ШТОКА

Відомо, що транспортна галузь є генератором розвитку економіки багатьох країн. При цьому найбільш важливою складовою транспортної галузі, на яку припадає превалюваний обсяг перевезень, є залізнична [1, с. 140–146]. Для забезпечення надійності та безпеки перевезень вантажів залізничним транспортом особлива увага повинна приділятися його технічному стану. Одним з найбільш відповідальних вузлів від технічного стану якого залежить безпека руху є гальма [2, с. 63–71]. На даний час найбільшого поширення на залізницях широкої колії дістали пневматичні гальма автоматичної дії. Основним силовим пристроєм гальм, який перетворює кінетичну енергію стисненого повітря в механічну роботу є гальмовий циліндр.

На даний час промисловими підприємствами виготовляється велика кількість за конструкційними особливостями гальмових циліндрів. Аналіз їх конструкцій дозволив зробити висновок, що одним з основних недоліків є неможливість компенсації кутових зсувів штока при його максимальному виході з корпусу. Це сприяє згинанню штока, що спричиняє порушенню роботи елементів гальмового циліндра, а відповідно і загрожує безпеці руху.

Тому важливим є розгортання наукового-дослідних та дослідно-конструкторських робіт щодо удосконалення конструкцій гальмових циліндрів.

З метою попередження згину штока гальмового циліндра в експлуатації пропонується на кришку в зоні виходу штока встановлення запобіжного елементу у вигляді труби круглого перерізу (рис. 1).

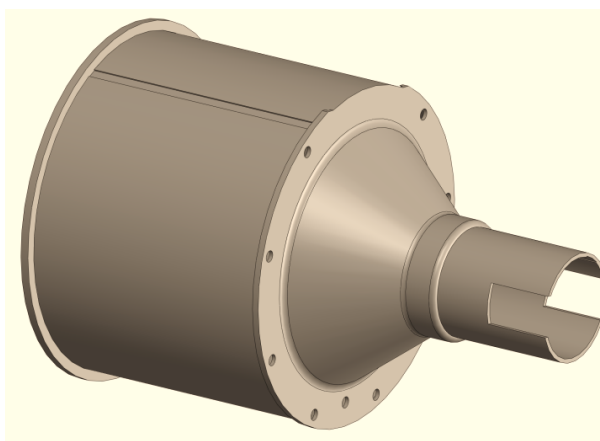

Рис. 1. Гальмовий циліндр з урахуванням заходів щодо удосконалення

Для можливості переміщень важелів, які взаємодіють зі штоком в запобіжному елементі передбачені спеціальні вікна. Діаметр труби дещо більший за діаметр штока, що обмежує його відхилення при дії кутових навантажень на нього. Визначення оптимальних параметрів труби здійснено за її допустимим моментом опору.

Проведено розрахунок на міцність гальмового циліндра удосконаленої конструкції. При цьому використано метод скінчених елементів, який реалізовано в програмному комплексі SolidWorks Simulation. При складанні скінчено-елементної моделі застосовані тетраедри. Оптимальну кількість скінчених елементів визначено за графоаналітичним методом [3, с. 18–25]. Результати розрахунку на міцність показали, що максимальні еквівалентні напруження виникають в кришці гальмового циліндра – 118,5 МПа, а отже не перевищують допустимі [4, с. 207].

Результати проведених досліджень сприятимуть підвищенню ефективності роботи гальмової системи, забезпеченню безпеки руху, підвищенню швидкостей рухомого складу, доставки вантажів тощо. Також проведені дослідження сприятимуть створенню напрацювань щодо підвищення надійності роботи автоматичних гальм рухомого складу.

Список використаних джерел

1. Lovska, A. (2018). Simulation of loads on the carrying structure of an articulated flat car in combined transportation. *International Journal of Engineering & Technology*, 7 4.3, doi: <https://doi.org/10.14419/ijet.v7i4.3.19724>
2. Osenin, Y., Al-Makhdi, D. M., Sergienko, O., Sosnov, I., Chesnokov, A. Providing stable friction properties of disc brakes for railway vehicles. *Transport Problems*. 12, 1, doi: 10.20858/tp.2017.12.1.6
3. Fomin, O., Lovska, A., Daki, O., Bohomia, V., Tymoshchuk, O., Tkachenko, V. (2019). Determining the dynamic loading on an open-top wagon with a two-pipe girder beam. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 3/7 (99), doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2019.166329>
4. ДСТУ 7598:2014. Вагони вантажні. Загальні вимоги до розрахунків та проектування нових і модернізованих вагонів колії 1520 мм (несамохідних) (2015).

Розділ 8

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Новосад Т.І.,

викладач вищої категорії, викладач-методист
Відокремленого структурного підрозділу
«Фахового коледжу технологій, бізнесу та права
Волинського національного університету імені Лесі Українки»

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Напрямки розвитку та застосування інноваційних процесів у господарській діяльності закладів ресторанного господарства можуть реалізуватися за рахунок: розширення сировинної бази шляхом використання у виробництві та оформленні продукції ресторанного господарства нових видів сировини, напівфабрикатів (біологічно активних добавок, вторинних продуктів переробки море- та соєвих продуктів, екзотичних продуктів тощо); прогресивних галузевих технологій; новітніх технологій та напрямків у кулінарії, пов'язаних із появою модних течій у ресторанному бізнесі, переорієнтацією споживачів на здорове харчування (креативна, еклектична, Fusion, вегетаріанська тощо кухні, соєві ресторани тощо); розробки асортименту конкурентоспроможних видів продукції із заданими споживчими властивостями, високими параметрами якості та послуг (кейтерингове обслуговування тощо); застосування автоматизованих систем контролю та управління, високоефективної контрольно-вимірювальної апаратури. В ресторанному господарстві найбільш часто застосовуються системи «R-KeeperTMV6», «D2», «ProfEat», «1C-РАРУС: Ресторанне господарство/v.2» [1, с. 22]. Використання автоматизованої системи управління в ресторанах має низку переваг: здійснюється автоматичний облік, контроль за надходженням, списанням та рухом сировини, напівфабрикатів, готової продукції; налагоджується синхронний взаємозв'язок між усіма (модулями) підсистемами ресторану тощо. У цілому ж, застосування інноваційних процесів у діяльності закладів ресторанного господарства підвищує організаційно-технічний рівень виробництва, якість продукції та послуг, знижує енерго- та капіталовитрати, покращує умови відпочинку споживачів та праці персоналу тощо.

Інноваційна діяльність в ресторанному господарстві може бути охарактеризована: як виробнича (виробництво кулінарної та кондитерської продукції); як невиробнича (надання послуг харчування); через супутні послуги (консультація сомел'є, метрдотеля, шеф-кухаря тощо); через несупутні послуги (організація розваг, продаж квітів тощо). На сучасному етапі розвитку ресторанного господарства основні інновації можна поділити на три сектори: новинки форматів (сукупність особливостей створення та надання послуг з організації харчування) і напрямів; новинки у процесах і засобах праці; новинки товарів і методів їх просування [2, с. 37].

Основними новинками форматів і напрямів ресторанного господарства є кафе з українською кухнею, яка є найбільш затребуваною в нашій країні, особливо в середньому та низькому цінових сегментах; заклади з італійською кухнею, насамперед піцерії. Піца взагалі як продукт стає дуже популярною, причому в різних форматах, навіть у пабах. Очевидно, це пов'язано з тим, що піцу важко приготувати вдома, нею можна наїстися, для шеф-кухаря піца – це досить проста страва. Наступний формат – суші-бари і ресторани з японською кухнею в середньому і нижче середнього цінових сегментах. Японія міцно прижилася серед молодих людей 20...30 років, насамперед жіночої статі. Пивні паби-це теж один із форматів ресторанного господарства [3, с. 58]. Після закриття ігрового бізнесу в Україні звільнилися чудові підвальні приміщення, які окрім як під паб застосувати важко. Бум розвитку пабів і пивних ресторанів пов'язаний також із зростанням потреби у спілкуванні за межами будинку, пиво – напій для компанії. Фаст-фуди і стріт-фуди – як і раніше, будуть актуальні, особливо в місцях з великими потоками людей і в містах із високим темпом життя. Їжа на ходу взагалі стає популярною. Кафе-кулінарії – це напрям ресторанного бізнесу, який тільки починає свій успішний шлях. Сітьове утворення (створення нової мережі закладів РГ): створення під єдиною торговельною маркою у різних регіонах України мережі ресторанів швидкого харчування з національною кухнею та широким асортиментом страв. Приклад, мережа «Пузата хата» (у різних містах України), гастрономічнорозважальних закладів, що певним чином відрізняються від існуючих (наприклад, палітрою кухонь і смаків, звичаїв, що популяризуються у закладах РГ, кольорів в дизайні тощо). Приклад, мережа «Будинок смаку» (м. Київ). Основні переваги: ефект економії на масштабі; економія витрат на рекламу, переваги у процесі просування пропозиції до споживачів; скорочення часу обслуговування; перспективи зростання за умови позитивного іміджу. Формат «майдан харчування» (англ. *«foodcourt»*). Щільне розміщення у певних просторових межах зі спільною торговою залогом значної кількості закладів ресторанного господарства, що є конкурентами між собою. Приклад, заклади ресторанного господарства, розміщені на території різних торгівельно-розважальних комплексів (ТРЦ «OceanPlaza», «Блокбастер» (м. Київ), ТРЦ «Palladium» (м. Харків), «Платан Plaza»

(м.Одеса)). Основні переваги: реальне спостереження за роботою конкурента; стимуляція до підвищення якості через жорстку конкуренцію; можливість швидко оцінити свої прорахунки порівняно з конкурентами та розробити заходи щодо їх усунення. Формат «Кава-шоп» або концепція фрешкава. Організація підприємств (закладів) РГ, в яких можна дегустувати будь-який кавовий напій та придбати його з собою або замовити напій з тільки що обсмаженої та змеленої кави. Приклад, «Кава-шоп», «КаваЛенд» (м. Київ), «Дім Кави» (м. Донецьк), кав'ярня «Золотий Дукат» (м. Львів). Чайна концепція або формат «Чайний клуб». Виведення на ринок підприємств або різновидів закладів РГ-клубів, в яких робиться акцент на церемонії подачі чаю елітних сортів або на дегустуванні чаю та придбанні його з собою. Приклад, Чайна «Чайний клуб» (м. Київ), «СвітЧаю» (м. Одеса). Формат «Суп-хауз». Створення підприємства (закладу) РГ, в якому в широкому асортименті представлені всі найкращі супи світових кухонь (хоча у меню є також різноманітні салати, гарніри, рибні та м'ясні страви, кондитерські вироби. Основні переваги форматів «Кава-шоп», «Чайний клуб» та «Суп-хауз»: відносно нова або абсолютно нова ніша на ринку ресторанного господарства України, що обумовлює перспективні можливості для зростання; підвищення якості пропозиції в результаті концентрації основної уваги працівників на виробництві однієї асортиментної групи страв або напоїв. Розважальна концепція або формат «Фестиваль-ресторація». Створення підприємства (закладу) РГ з організацією яскравих розважальних заходів (наприклад, показів мод, естрадних шоу) або у поєднанні з наданням різних послуг, що створюють і підтримують творчий настрій у споживачів: музика, кіно, література, художні виставки тощо. Приклад, ресторан «Марокана Fashion-Cafe» (м. Київ), кафе «Худграф» (м. Київ), фестиваль-ресторація «Диван» (м. Київ) [4, с. 101]. Основні переваги: унікальні або майже унікальні послуги з рекреації та задоволення специфічних уподобань споживачів забезпечують зміцнення позицій на ринку; стратегічні перспективи для подальшого розширення і/чи ефективного розвитку завдяки стійкому попиту (переважно у молоді). Підприємства РГ в цілому схильні до найрізноманітніших інноваційних змін (часом близьких до радикальних з точки зору всіх підприємств РГ, як, наприклад, формат «фестиваль-ресторації», а часом таких, які прийнято називати ретро інноваціями; як, наприклад, організація столів «дієтичного харчування»). Водночас слід враховувати, що далеко не всі інновації можуть бути доцільними для підприємств. Так, наприклад, на підприємствах закритої мережі ресторанного господарства, що організовують харчування за місцем роботи або навчання неможливо реалізувати інновації з запровадженням послуг так званих послуг «корк-фі» (від англ. *corkfee*), коли споживач приносить вино з собою, а офіціант відкорковує його пляшку за столом тощо [5]. Недоцільно реалізувати у таких типах підприємств (закладів) РГ, як

їдальні, буфети, кафе закритої мережі розважальну концепцію тощо. Невиправданою (у першу чергу, через неприбутковість) є впровадження у загальнодоступній мережі інновації, пов'язаної з організацією столів «дієтичного харчування» (особливо коли йдеться про підприємства (заклади) РГ типу «ресторан» та «бар» класів «люкс» і «вищий»).

Список використаних джерел

1. Дудар Т. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / Т.Г. Дудар, В.В. Мельниченко. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 250 с.
2. Литвиненко Т.К. Новітні технології обслуговування у сфері ресторанного бізнесу / Т.К. Литвиненко – К.: 2011. – 215с.
3. Найдюк В.С. Інновації в системі управління підприємствами ресторанного господарства. / В.С. Найдюк // Сталій розвиток економіки. – 2012. – 232 с.
4. П'ятницька Г. Інноваційні ресторани технології: основи теорії : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Г. П'ятницька, Н. П'ятницька. – К. : Кондор-Виробництво, 2013. – 250 с.
5. PR и Ресторан. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ipr.by/ru/articles/art_2008/art_29.html..

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Грабчук І.Л.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
Державного університету «Житомирська політехніка»

РОЛЬ МИТНИХ ОРГАНІВ В БОРОТЬБІ З ВІДМИВАННЯМ КОШТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Міжнародні організації, діяльність яких спрямована на протидію відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, визначають проблему використання міжнародних торгових систем для легалізації. В боротьбі з такими злочинами важливу роль відіграють митні органи.

Якщо розглядати способи легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, і введення їх в обіг на території України, то найчастіше застосовуються саме ті, які пов'язані з перетином митного кордону. Це є підтвердженням наявності проблеми використання міжнародної торгової системи для відмивання коштів та фінансування тероризму, на якій наголошують міжнародні організації, що здійснюють свою діяльність в даній сфері. Особливе місце в боротьбі з такими злочинами відводиться митним органам.

Так, у грудні 2020 року FATF та Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки опублікували звіт про відмивання грошей у торгівлі, в якому розкрито ризики та наведено низку найкращих практик для органів влади щодо пом'якшення цієї загрози. В даному звіті наголошено на тому, що митні органи, як правило, є основними правоохоронними органами у сфері торгівлі, які мають повноваження боротися зі злочинами, заснованими на зловживанні системою міжнародної торгівлі, зокрема і щодо відмивання грошей [2]. Це пояснюється, насамперед, тим, що працівники митних органів мають глибокі знання про міжнародну торгову сферу, потоки товарів і міжнародні ланцюги поставок, а також виключний доступ до міжнародних

торгових документів і даних, що є основними для ідентифікації вказаних злочинів.

Щодо змісту повноважень митних органів в сфері боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, то вони різняться в залежності від країн. Митні служби більшості країн мають повноваження забороняти незадекларований міжнародний рух валюти або в межах схем відмивання грошей. FATF надає конкретні рекомендації щодо кур'єрів готівкою та виявлення фізичного транскордонного транспортування валюти та оборотних інструментів на пред'явника через систему декларування та/або розкриття інформації. Митні служби в окремих країнах мають повноваження для виявлення, ініціювання та завершення розслідувань щодо відмивання грошей і фінансування тероризму.

Так, на митні органи Німеччини покладені широкі повноваження. В структурі Генеральної митної дирекції, яка координує діяльність і здійснює оперативне управління митними органами Німеччини, знаходиться Дирекція VIII (Zollkriminalamt). По суті це так звана кримінальна митна служба, яка займається розслідуванням злочинів у митній сфері, протидією цим злочинам; координацією діяльності оперативно-розшукових митних управлінь та контролем за розслідуваннями злочинів, що їм підслідні; фінансовим моніторингом діяльності організацій, що здійснюють операції, які пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму, розповсюдженням зброї масового знищення [1, с. 123].

Митно-прикордонна служба США в своєму складі також має окрему дирекцію - Розслідування внутрішньої безпеки (HSI), що є основним слідчим відділом Міністерства внутрішньої безпеки та спеціальні агенти якого розслідують, зокрема, фінансові злочини, включаючи відмивання грошей і контрабанду готівки.

Звичайно, що структура митної служби значною мірою залежить від найбільш проблемних напрямів для кожної країни. В той же час митна служба є основним органом в боротьби з діяльністю щодо відмивання коштів та фінансування тероризму, яка стосується міжнародних прикордонних зон. Саме рекомендації щодо структури митної служби не є доцільними, на відміну від рекомендацій щодо співпраці з іншими органами в даній сфері.

Егмонтською групою та Всесвітньою митною організацією представлено Довідник про співпрацю митниці та ПФР, в якому рекомендовано встановлювати міцні партнерські відносини на національному рівні між цими органами. Така співпраця може включати обмін торговельними та фінансовими даними, включно з інформацією про фізичних та юридичних осіб, підозрюваних у відмиванні грошей, шахрайстві на митниці або контрабандній діяльності.

Протягом останніх років форми взаємодії між митними органами та підрозділами фінансової розвідки урізноманітнюються. Так, в Бельгії створений Підрозділ обробки фінансової інформації (CTIF) використовує, зокрема, інформацію митних органів для посилення контролю над фінансовими потоками. Підрозділ фінансової розвідки Сполученого Королівства Великої Британії (UKFIU) співпрацює з правоохоронними органами Великобританії в боротьбі з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, зокрема з Податковою та митною Службою Її Величності (HMRC). UKFIU обробляє дані декларацій щодо готівки, які надає HMRC, і проводить початковий пошук у базі даних Elmer, щоб виявити збіги з уже наявними розвідданими. Аудиторська служба Митної служби в Німеччині відповідно до інформаційного листа у випадку виявлення доказів відмивання коштів повинні спрямувати підозру напряму до підрозділу фінансової розвідки з використанням веб-додатку goAML.

Отже, взаємодія між митними органами та підрозділами фінансової розвідки може набувати різних форм, проте в більшості випадків вона зводиться до обміну інформацією. Протягом 2021 р. укладено Державною службою фінансового моніторингу України 15 міжвідомчих документів про обмін інформацією, зокрема і з Державною митною службою України.

Безсумнівну взаємодія митних органів з підрозділом фінансової розвідки, сприяє оперативному та якісному проведенню розслідувань злочинів, здійснених в сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Проте воєнний стан, який введений наразі в Україні, не дозволив оцінити практичну ефективність прийнятого інформаційного обміну. Для того, щоб він не був формальним, доцільним є створення функціональних груп, до складу яких би входили найбільш підготовлені в сфері відмивання коштів співробітники, які б займалися контрольною-аналітичною діяльністю, спрямованою на виявлення та недопущення злочинів щодо легалізації доходів, а також передачею обміну інформації про підозрілі операції до Державної служби фінансового моніторингу України.

Запропоновані заходи повною мірою відповідають сучасному етапу реформування в митній сфері, який передбачає перехід до функціонування Державної митної служби у форматі єдиної юридичної особи, а також приєднання України до конвенції про процедуру спільного транзиту та обмін митною інформацією з 36 країнами в режимі реального часу. Зміни спрямовані на знищення корупції та злочинних схем на митниці.

Незважаючи на воєнний стан, проведення заходів митної реформи хоча і здійснювалося з певним уповільненням, проте не зупинялося. Останні дії були здійснені в напряму наближення українського митного законодавства до законодавства Європейського Союзу, зокрема в серпні 2022 р. Верховною

Радою України ухвалено законопроект про внесення змін до Митного кодексу України (від 31.05.2022 р. № 7420). Ці зміни є необхідною умовою приєднання України до Нової комп'ютеризованої транзитної системи NCTS та Конвенції про процедуру спільного транзиту.

Таким чином, сучасний етап розвитку митних органів в Україні характеризується імплементацією європейських практик і законодавства. Реформи, які відбуваються в митній сфері, спрямовані на прискорення та спрощення взаємодії між митними органами та іншими учасниками процесу, зокрема і щодо питань відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Список використаних джерел

1. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського союзу. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 1. С. 121-126
2. FATF – Egmont Group (2020), Trade-based Money Laundering: Trends and Developments, FATF, Paris, France, www.fatf-gafi.org/publications/methodandtrends/documents/trade-based-money-laundering-trends-anddevelopments.html

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

<i>Вінійчук А.А., Мантуленко С.В.,</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКЕРО-ГОРІЛЧАНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ.....	3
<i>Герасименко М., Мантуленко С.В.,</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ШКІЛЬНИХ КУРСІВ ГЕОГРАФІЇ.....	7
<i>Демиденко А.В., Бакум З.П.,</i> НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	10
<i>Зайченко Н.І.,</i> ПИТАННЯ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ 1910-х РОКІВ.....	13
<i>Калініченко Ю.О., Бреславська Г.Б.,</i> РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	16
<i>Перезва О.В., Велієва М.В., Бонарь Д.В.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ СТЕМ-ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	18
<i>Резніков Ю.П.,</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ	25
<i>Скакуненко В.С., Швидун В.М.,</i> КІНЕЗІОЛОГІЯ – ІНОВАЦІЙНИЙ КРОК В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПРОБЛЕМАМИ.....	27
<i>Соломикіна А.С., Бакум З.П.,</i> ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО БАГАТОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	34
<i>Тимашова А.А., Богуславський В.В.,</i> ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	36

Розділ 2
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ.
ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

<i>Ващенко О.В., Костюк Л.В.,</i> ВПЛИВ БРИТАНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ РОЗВІДКИ НА ХІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	40
<i>Мартинюк Г.Ф.,</i> ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	43
<i>Матвієвська Л.В., Костюк Л.В.,</i> ГЕЛЬМУТ ШМІДТ: ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ	46
<i>Федоров Н.І., Костюк Л.В.,</i> ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ Ж. ШИРАКА У ФРАНЦІЇ 1995–2007 РР.....	50

Розділ 3
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

<i>Василяка К.М.,</i> МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ НАУКОВИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІОЛОГІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ	54
<i>Гачак-Величко Л.А.,</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ.....	58
<i>Литвинчук О.В., Пожарко Л.Б.,</i> МОВНА ПОЛІТИКА В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.....	62
<i>Маніяк В.С.,</i> МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ XX–XXI СТОЛІТТЯ.....	65
<i>Науменко В.О., Устенко А.О.,</i> СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ РОЗРОБКИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ.....	69
<i>Шульц С.Л., Войтенко О.А.,</i> ТЕРИТОРІАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ДИСПРОПОРЦІЇ В КОНТЕКСТІ РИЗИКІВ ПОСТ-ВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	71

Розділ 4 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

<i>Мартинюк Г.Ф., Антонова С.Є.,</i> ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	74
<i>Мойсеєнко О.М.,</i> ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ БУХГАЛТЕРА.....	78

Розділ 5 ПРАВО

<i>Бабкіна А.Ю.,</i> ЩОДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРОНАТНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ	82
<i>Гончар Р.В.,</i> ЗАГАЛЬНІ ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ПРИ ПОРУШЕННІ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ	86
<i>Купрун Є.П.,</i> ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК ОБ'ЄКТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	90
<i>Стадніченко С.В.,</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗУМІННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ	93
<i>Тимашова А.А, Плахотний А.П.,</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ СИЛ.....	97
<i>Черниш А.Р.,</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	100

Розділ 6 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>Адамська А.М., Поперечнюк Л.М.,</i> ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	103
<i>Комисарик Є.О., Огліх В.В.,</i> СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ.....	106
<i>Поперечнюк Л.М.,</i> ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН	108

<i>Савлук О.О.,</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ.....	111
---	-----

Розділ 7 МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

<i>Ловська А.О., Равлюк В.Г.,</i> УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТРУКЦІЇ ГАЛЬМОВОГО ЦИЛІНДРА ВАНТАЖНОГО ВАГОНА ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КУТОВИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ ШТОКА.....	115
--	-----

Розділ 8 СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

<i>Новосад Т.І.,</i> НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	117
---	-----

Розділ 9 МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

<i>Грабчук І.Л.,</i> РОЛЬ МИТНИХ ОРГАНІВ В БОРОТЬБІ З ВІДМИВАННЯМ КОШТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	121
--	-----

Підписано до друку 03.10.2022. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Charter». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 7,44.
Зам. № 0310/22-06. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить українською мовою.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, просп. Соборний, 109.

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40